

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
ქართული ფილოლოგიის დეპარტამენტი

ხელნაწერის უფლებით

ფ ა ტ ი ა ზ ა შ ი ძ ე

ქართველ რომანტიკოსთა შემოქმედების ფოლკლორული ძირები

სპეციალობა - ლიტერატურათმცოდნეობა

ფილოლოგიის დოქტორის აკადემიური ხარისხის
მოსაპოვებლად წარდგენილი სადისერტაციო ნაშრომის

ა ნ ო ტ ა ც ი ა

სამეცნიერო ხელძღვანელი: პროფესორი თინა შიოშვილი

ბათუმი

2020

სადისერტაციო ნაშრომი შესრულებულია ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ქართული ფილოლოგიის დეპარტამენტში.

სამეცნიერო ხელმძღვანელი:

თინა შიოშვილი -

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის, პროფესორი;

შემფასებლები:

1. **მალხაზ ჩოხარაძე -**

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი;

2. **ლელა კუკულაძე -**

საქართველოს საპატრიარქოს წმინდა ტბელ აბუსერისძის სახელობის სასწავლო უნივერსიტეტის ასოც. პროფესორი;

3. **ნინო მურვანიძე -**

ბათუმის ელიტარული სკოლა „გორდას“ დირექტორი, ფილოლოგიის დოქტორი.

სადისერტაციო ნაშრომის დაცვა შედგება **2020 წლის 14 თებერვალს, 17:00 საათზე, 37-ე აუდიტორიაში**, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის სადისერტაციო საბჭოს მიერ შექმნილ სადისერტაციო კომისიის სხდომაზე.

მისამართი: ბათუმი, ნინოშვილის ქ. N 35.

სადისერტაციო ნაშრომის გაცნობა შეიძლება ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ილია ჭავჭავაძის ბიბლიოთეკაში, ხოლო სადისერტაციო ნაშრომის ანოტაციისა _ ამავე უნივერსიტეტის ვებგვერდზე (www.bsu.edu.ge).

სადისერტაციო საბჭოს სწავლული მდივანი,
ფილოლოგიის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი

ნ. ფარტენაძე

ნაშრომის ზოგადი დახასიათება

თემის აქტუალობა. ნაშრომი ეძღვნება ქართველ რომანტიკოსთა შემოქმედებისა და ზეპირსიტყვიერების ურთიერთმიმართებას, რაც ლიტერატურათმცოდნეობის ერთ-ერთი აქტუალური პრობლემაა. საკვლევით თემა აქტუალურია იმდენად, რამდენადაც მოცემული საკითხი მონოგრაფიულად ჯერ არავის შეუსწავლია.

თემის მიზანია, წარმოვაჩინოთ რომანტიკოს პოეტთა (ალექსანდრე ჭავჭავაძის, გრიგოლ ორბელიანისა და ნიკოლოზ ბარათაშვილის) შემოქმედებათა სისხლხორცეული კავშირი ქართულ ხალხურ სიტყვიერებასთან.

სამეცნიერო სიახლე და შედეგები. საკვალიფიკაციო ნაშრომი „ქართველ რომანტიკოსთა შემოქმედების ფოლკლორული ძირები“ ქართული ფოლკლორისტიკის, კერძოდ ქართული ლიტერატურულ-ფოლკლორული ურთიერთმიმართების, ერთ-ერთი უაღრესად საინტერესო უბნის - ქართველ რომანტიკოსთა შემოქმედების ფოლკლორული წყაროების - შესწავლით ავსებს იმ ნაკლულევანებას, რაც ქართულ ფილოლოგიაში დიდი ხანია არსებობს. ეს პრობლემა თავის მკვლევარს ელოდა და ჩვენი არჩევანიც, შეგვესწავლა ალექსანდრე ჭავჭავაძის, გრიგოლ ორბელიანისა და ნიკოლოზ ბარათაშვილის შემოქმედებათა სისხლხორცეული კავშირი ეროვნულ ხალხურ სიტყვიერებასთან, სწორედ ამან განაპირობა.

კვლევის მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა. ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკა, ბათუმის აკაკი წერეთლის საჯარო ბიბლიოთეკა, ინტერნეტრესურსები.

კვლევის მეთოდები. სადისერტაციო ნაშრომზე მუშაობის დროს გამოვიყენეთ ისტორიულ-მედარებითი და ტიპოლოგიური კვლევის მეთოდები, რაც განპირობებული იყო კვლევის მიზნითა და დანიშნულებით.

ნაშრომის აპრობაცია. სადისერტაციო ნაშრომი შესრულებულია ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქართული ფილოლოგიის დეპარტამენტში; მისი განხილვა-აპრობაცია შედგა 2019 წლის 17 ივლისს (ოქმი N).

ნაშრომის სტრუქტურა. ნაშრომი შედგება შესავლისა და პარაგრაფებად დაყოფილი ოთხი თავისაგან, რასაც თან ერთვის გამოყენებული სამეცნიერო ლიტერატურისა და წყაროთა სია. პირველ თავში ორი პარაგრაფია, მეორეში - ექვსი, მესამეში - ოთხი, ხოლო მეოთხეში - სამი.

ნაშრომის ცალკეული ნაწილები გამოქვეყნებულია სამეცნიერო ჟურნალებსა და შრომათა კრებულებში, წაკითხულია მოხსენებებად საუნივერსიტეტო, რესპუბლიკურ და საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციებზე.

დისერტაციის მოკლე შინაარსი

შესავალი

სადისერტაციო ნაშრომის შესავალში განხილულია საკვლევი თემის აქტუალობა, ძირითადი მიმართულებანი, მიზნები და ამოცანები; წარმოჩენილია დისერტაციის სამეცნიერო სიახლე და ღირებულება, კვლევის მეთოდები, თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა, მოცემულია ინფორმაცია კვლევის სამეცნიერო ბაზისა და ნაშრომის სტრუქტურის შესახებ.

საუკუნეთა მანძილზე ქართველი კაცის გენია ხალხური სიტყვიერების პროზაულ თუ პოეტურ შედეგებს ქმნიდა - ჟანრობრივად მრავალფეროვანსა და განუმეორებელს. არსად ისე არ მჟღავნდება ეროვნული სული, როგორც ხალხურ შემოქმედებაში; ამიტომაც ყოველი ხალხის ჭეშმარიტი სიტყვაკაზმული მწერლობა უხვად სარგებლობს მშობელი ხალხის ზეპირსიტყვიერი შემოქმედებით. ქართული მწერლობაც, მოყოლებული თვით სასულიერო-რელიგიური ხასიათის ნიმუშებიდან, დიდად არის დავალებული ფოლკლორული ტრადიციებითა და ცალკეული ჟანრებით. ბუნებრივია, ვერც რომანტიკული მსოფლმხედველობა დარჩებოდა გულგრილი მშობელი ერის ფოლკლორული საუნჯისადმი; მით უფრო, რომ წარსულისაკენ ხედვა, გარდასულ ეპოქათა დიდებულებისადმი განსაკუთრებული ნოსტალგიური დამოკიდებულება რომანტიზმის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი სპეციფიკაა.

რომანტიკოსთა ინტერესი ფოლკლორული შემოქმედების მიმართ იმითაც იყო განპირობებული, რომ იმ დროის ზეპირსიტყვიერების ნიმუშებში გამოხატული ეროვნული წუხილი, ტკივილი და მძაფრი პატრიოტული სულისკვეთების შემცველი თემები ძალზე ახლობელი და ნაცნობი იყო რომანტიზმის წარმომადგენლებისათვის; გარდა ამისა, რომანტიკოსთათვის ეროვნული ხალხური სიტყვიერება კიდევ უფრო საინტერესო გახადა იმ ფაქტორმაც, რომ მშობელი ხალხის ზეპირსიტყვიერება, ვითარცა კოლექტიური შემოქმედების ნაყოფი და, ამავე დროს, უაღრესად პირუთვნელი და მიუკერძოებელი ფენომენი, ცენზურით შეუზღუდავია; მასში შეუფერადებლად არის

დაუნჯებული ის ეპოქალური პრობლემები, რაც ქართველ ხალხს, მართლაც, ძალიან აწუხებს ხოლმე და სისხლხორცეულად მიაჩნია.

ხალხური პოეზიის წვლილი ერისა და ლიტერატურის განვითარებაში რომ უაღრესად დიდია; ამაზე არაერთ მკვლევარს აღუნიშნავს, ცნობილი ფოლკლორისტი – აპოლონ ცანავას აზრით, ხალხური სიტყვიერება პოეტისთვის ელექსირია, რომლითაც მისი შემოქმედებითი ნიჭი საზრდოობს. „ჭეშმარიტი შემოქმედისათვის ხალხური სიბრძნე ყოველთვის იყო და იქნება დიდი განზოგადების მქონე გმირთა სახეების შექმნის უშრეტი წყარო. ყოველი დიდი მწერალი ისე სისხლხორცეულად იყო დაკავშირებული თავის მშობელ ხალხთან, როგორც – მითოლოგიური ანტეოსი; დედამიწასთან ფეხის ყოველ დაბიჯებაზე, სურვილისამებრ, ანთეოსი დედისგან იღებს უძლეველობის ახალ ელექსირს. ამგვარი ელექსირის გარეშე, ხალხურ შემოქმედებასთან სიახლოვის გარეშე, მწერალი შეიძლება დამარცხდეს, როგორც მშობელი მიწიდან მოწყვეტილი ანთეოსი“.

თავი პირველი

პატრიოტიზმი და საქართველოს ისტორიული წარსული

1. სამშობლოს სიყვარული და რუსულ მმართველობასთან შეუგუებლობა.

საისტორიო ზეპირსიტყვიერება, რომელიც წარსულის გმირული სურათების გაცოცხლებით ზრდის ერის წიაღში ახალ-ახალ გმირებს, შთაუწერგავს სიბრძნეს, სიქველეს, ვაჟკაცობას, სამშობლოსადმი თავდადებასა და ღირსეულ მამულიშვილობას. სწორედაც ამით იყო გამოწვეული ქართველ რომანტიკოსთა ესოდენი დაინტერესება მშობელი ხალხის ზეპირსიტყვიერებით; მრავალჭირგადანახადი მამულის წარსულისადმი მიძღვნილი მათი შემოქმედება საშუალებას გვაძლევს, თვალი გადავავლოთ, თუ რაოდენ კარგად იცნობენ ქართულ ხალხურ სიტყვიერებას, როგორც ერის ისტორიულ წარსულში გარკვევის ერთ-ერთ აუცილებელ საშუალებას. ამდენად, სრულიად ბუნებრივია, რომ ქართველ რომანტიკოსთა შემოქმედების მნიშვნელოვანი ნაწილი ერეკლე მეორეს და მისი დროის საქართველოს ეძღვნება. ისინი (ქართველი რომანტიკოსები – ვ. ა.) მისტიროდნენ იმ დროს, როცა მშობელი ხალხი გაჭირვებული, მაგრამ თავისუფალი, იმედიანად განწყობილი და ბრძოლისუნარიანი იყო; მისტიროდნენ იმ დროს, როცა საქართველოს ჰყავდა ღვთივკურთხეული მეფე,

რომელიც დღემუდამ ზრუნავდა თავის ხალხზე და ყოველ ღონეს ხმარობდა სამშობლოს დასაცავად.

ქართველი რომანტიკოსებისთვის მახლობელია როგორც ოფიციალურ მემკვიდრეობაში მიერ გადმოცემული საქართველოს ისტორია, ასევე – ქართველი ხალხის თვალთ დახეული ისტორიაც. „ზეპირსიტყვიერება ხალხისათვის წარსულის შესასწავლი და აწმყოს ხსოვნის გასამტკიცებელი საშუალებაა“, – აღნიშნავს პროფესორი ქსენია სიხარულიძე. ამ თვალსაზრისით მეცხრამეტე საუკუნის ქართული სიტყვაკაზმული მწერლობისათვის, ბუნებრივია, უმნიშვნელოვანესია მეფე ერეკლეს თემა, რაც უდიდესი სიყვარულითა და თავგანისცემით არის გადმოცემული ერეკლეს ციკლის ზეპირსიტყვიერებაში. როგორც სამეცნიერო ლიტერატურაში მიუთითებენ, ერეკლე ქართველ რომანტიკოსთათვის არა მხოლოდ ისტორიული პირია ან – მახლობელი ნათესავი, სათაყვანო წინაპარი, არამედ – მათი შემოქმედების ერთ-ერთი ცენტრალური ფიგურა შთაგონების წყაროა, პოეტური აღმადგენაა (მ. კაკაბაძე).

ქართული რომანტიზმის ერთ-ერთი თვალსაჩინო წარმომადგენლის – ნიკოლოზ ბარათაშვილის შემოქმედებისთვის საქართველოს ისტორია და ზოგადად წარსული უმთავრესი მასაზრდოებელი წყაროა, ხოლო ღირსეული წინაპრის – პატარა კახის აჩრდილი ყრმობიდანვე უხვად აპურებდა პოეტის შთაგონებას. ისიც, ისევე, როგორც სხვა რომანტიკოსები, ღრმად დაინტერესებული იყო მეფე ერეკლეს ეპოქით. ჩვენი ქვეყნის ისტორიის ეს მონაკვეთი ცხოველ ინტერესს იწვევს იმითაც, რომ იმდროინდელ საქართველოს ჰყავდა თავგანწირული, მზრუნველი მეფე, რომლისაც ხალხს სჯეროდა და სწამდა, რისი უტყუარი მოწმეც არის ქართულ ხალხურ სიტყვიერებაში უკვდავ-ყოფილი ხატება ხალხის უსაყვარლესი მეფისა, რომელსაც უდიდესი სასოებით შეჰყურებდა დიდი თუ პატარა.

ილია ჭავჭავაძე ნაშრომში „წერილები ქართულ ლიტერატურაზე“ ხაზგასმით აღნიშნავს: „არც ნიკოლოზ ბარათაშვილი იყო უიმისო, რომ გულში დარდად არა ჰქონოდა ბედი ქართლისა, ბედი მის მამულისა, „სად სულსა სული თავისად მიაჩნის და გულსა გულის პასუხი ესმის...“ ის დიდებული სახე მეფე ერეკლესი და არანაკლებ დიდებული სურათი სოლომონ მსაჯულისა, გამოხატულება პოემაში „ბედი ქართლისა“ იმ განწირულების დროს, როცა საქართველოს ბედი სწყდება, ბევრს საგულისხმოს რასმე გვეუბნება და ქართველის ამომშრალს გულში ბევრს ნამს ნატვრისას და ნანვისას აწვეთებს“.

ნიკოლოზ ბარათაშვილის პოემაში „ბედი ქართლისა“ მოცემულია სამშობლოს ისტორიის ერთი ტკივილიანი მონაკვეთის ღრმა მხატვრული შემეცნება. მასში შესანიშნავია არა მარტო ისტორიული ამბის თხრობა, არამედ – ქართველი ხალხის აქტიური სულის ჩვენება და ის დიდი ეროვნულ-საზოგადოებრივი პრობლემა, რომელიც თხზულების შინაგან ღერძად გვევლინება; პოემაში ასახულია საქართველოს გმირული წარსულის დაუვიწყარი მოვლენა – კრწანისის ბრძოლა, ივერთა ერთ-ერთი გამორჩეული მეფე ერეკლეს შარავანდედით მოსილი დაუვიწყარი სახე და ქართველ გმირთა თავდადება. პოემის ფურცლებზე პატარა კახი წარმოჩენილია სწორედ ისე, როგორადაც იგი არსებობს ქართველი ხალხის წარმოდგენაში: ბრძენი მეფე, სახალხო გმირი, შორსმჭვრეტელი პოლიტიკოსი.

ნიკოლოზ ბარათაშვილისათვის, როგორც ქართველისათვის და სამშობლოს უბადლო პატრიოტისათვის, ძალზე მტკივნეული თემა იყო ქართლის ბედი; თუ რა ძლიერ აღელვებდა მშრომელი ქვეყნის ბედ-იღბალი ჩვენს მოაზროვნე საზოგადოებას და პირველ რიგში თვით ნიკოლოზ ბარათაშვილს, კარგად ჩანს ერთ ეპიზოდში, რომელსაც პოეტის მეგობარი კონსტანტინე მამაცაშვილი გვამცნობს. ამ მოგონებაში კარგად ჩანს, თუ რაოდენ მნიშვნელოვანი და აქტუალური იყო XIX საუკუნის 20-30-ანი წლების ქართველი მოაზროვნე საზოგადოებისათვის მათი სამშობლოს ბედი; მათ განსაკუთრებულ ყურადღებას კი იპყრობს არცთუ შორეული მოვლენები: ერეკლეს მოღვაწეობის ხანა, რომელზედაც მათ ისტორიკოსების გარდა, პირველწყაროდან – ქართველი ხალხისგანაც მოესმინათ საისტორიო ზეპირსიტყვიერების სახით.

ქართული ლიტერატურის ისტორიისათვის, საქართველოს წარსულთან ერთად, არანაკლებ მნიშვნელოვანი იყო მეცხრამეტე საუკუნის დასაწყისში ცარიზმის დამპყრობლური პოლიტიკის წინააღმდეგ მომხდარი სხვადასხვა სახის პროტესტები, განსაკუთრებით კი – 1832 წლის შეთქმულება, რომელშიც იმ ეპოქის ყველა მწერალი და საზოგადო მოღვაწე მონაწილეობდა. სწორედ ამიტომაც 1832 წელი მიჩნეულია მკვეთრი შემობრუნების წერტილად, რომელმაც „...გზა უცვალა, ნიადაგი გამოაცალა... წარსულის აღდგენაზე ოცნებას...“ (ა. კალანდაძე).

ქართული რომანტიზმის ერთ-ერთი გამორჩეული წარმომადგენლის – გრიგოლ ორბელიანის შემოქმედებაში ნათლად ჩანს, თუ რაოდენ მნიშვნელოვანია მისთვის სამშობლოს ისტორია, წარსული დიდება, რომელსაც მისტირის ერთის მხრივ პოეტი, ხოლო მეორეს მხრივ – ქართული ფოლკლორული შემოქმედება. ის ფაქტი, რომ

გრიგოლ ორბელიანისათვის სამშობლოს სიყვარულის გრძნობა მისი სასიცოცხლო არსებობის ფორმა იყო, ჯერ კიდევ პოეტის თანამედროვე და ბიოგრაფი იონა მეუნარგია აღნიშნავდა: „დედამ ჩაუნერგა გულში გრიგოლ ორბელიანს მისგან საუკუნოდ განუშორებელი მეგობრობა მამულისა, განუზომელი პატივისცემა მშობელთა და ნათესავთა, წესიერებისა და თადარიგის სიყვარული“.

სხვანაირად არც შეიძლება იყოს, გრიგოლ ორბელიანი გენეტიკურად იყო დაკავშირებული იმ გვართან, რომელმაც მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა საქართველოს ისტორიაში.

XIX საუკუნის პირველი ნახევრის ქართველ მამულიშვილთა პროტესტსა და განსაკუთრებით კი 1832 წლის შეთქმულებას სასურველი შედეგი არ შეიძლება მოჰყოლოდა. გაცრუებული იმედები და ქართველი პატრიოტების ამო მცდელობა რომანტიკოს პოეტთა მუდმივი ფიქრისა და წუხილის საგანი რომ იყო, ამას ნათლად გვიდასტურებს გრიგოლ ორბელიანის ბელეტრისტული ნაწარმოები „მგზავრობა ჩემი ტფილისიდან პეტერბურდამდის“ და, აგრეთვე, მისი პირადი წერილები. სამშობლოსაგან შორს მყოფი პოეტი ხშირად საუბრობს ქართველების მიერ მამულისადმი განუსაზღვრელ სიყვარულზე და თავდადებაზე. პოეტი მზად არის, თავი გაწიროს მშობლიური ქვეყნის კეთილდღეობისთვის: „ღმერთი არის მოწამედ, რომელ მთლად ქართველთ არ უყვართ ეგოდნად მამული თვისი, რაოდენათაც მე მარტოს; ასე რომ, თუ სიკვდილითა ჩემითა შეიცვლებოდეს საქართველოს მდგომარეობა ესრეთ კეთილად, ვითარცა მსურს მე, წამსვე ამას სიხარულითა გადავვარდებოდი ფანჯარიდან სასიკვდილოდ...“ – ამბობს პოეტი.

პირად წერილებშიც ხშირად იკითხება რომანტიკოსი გრიგოლ ორბელიანის სევდა, გამოწვეული სამშობლოსაგან სიშორით და მისი მონატრებით, რადგანაც განგებამ მუდამ მშობელი ქვეყნისაგან შორს ყოფნა არგუნა.

სწორედ წარსულით, განვლილ დღეთა დიდების ხსოვნით, პატრიოტული სულისკვეთებით არის გამსჭვალული გრიგოლ ორბელიანის შემოქმედების დიდი ნაწილი. რომანტიკოსი პოეტის კალამს ეკუთვნის ისეთი შესანიშნავი პოემა როგორცაა „სადღეგრძელო“, ლექსები „იარალის“, „ჰე ივერია“ და სხვა, რომლებშიც ჩანს პოეტის უსაზღვრო სიყვარული სამშობლოსადმი, მონატრება ივერთა გმირებისა, მეფეებისა, რომლებმაც თავი შესწირეს სამშობლოს...

გრიგოლ ორბელიანი პოემაში „სადღეგრძელო“ რომანტიკოსისათვის დამახასიათებელი ცხოველმყოფელობით აცოცხლებს საქართველოს წარსულ დროს, ისტორიულ გმირებს, მეფეებს. პოეტი აღფრთოვანებით იხსენებს გმირ წინაპრებს, რომლებმაც სიცოცხლე შესწირეს სამშობლოს, შეჰნატრის მათ გმირულ სულისკვეთებას, „რომელთა სახე დიდების სხივს მოგვფენს გასამხნეველად...“.

ქართულ ხალხურ შემოქმედებასაც სწორედ ასე ესახება გმირის იდეალი. კარგი ვაჟკაცის სიცოცხლე და ძალისხმევა მარადჟამს სამშობლოს სასიკეთოდ არის მიმართული; ქართული ხალხური საგმირო პოეზიის უმთავრესი კრედაა მამულის მსახურება და მის წმიდათაწმიდა სამსხვერპლოზე თავის დადება („კაი ყმა ლაშქარს მოკვდება, სწორების მჯობინობასა...“).

ხალხური სიტყვიერების დარად და, ბუნებრივია, მისი შეგონებით, ქართველი რომანტიკოსები არ ივიწყებენ გმირებს, რომელთა სახელებიც, სამწუხაროდ, ვერ შემოგვინახა ოფიციალურმა ისტორიამ, თუმცა სახალხო მთქმელები ყოველ ჟამს წარმოთქვამენ სადიდებელ სიტყვებს; რომანტიკოსი გრიგოლ ორბელიანიც დარწმუნებულია, რომ მამულის მადიდებელი ვაჟკაცების საგმირო საქმეებს შთამომავლობა არ დაივიწყებს და, ამავე დროს, გამოთქვამს იმედს, რომ მათი ვაჟკაცობის მაგალითზე გაიზრდება შთამომავლობა.

ზეპირსიტყვიერება, სხვა ეროვნულ ღირსებებთან ერთად, წარსულის შემსწავლელი და აწმყოს ხსოვნის გასამტკიცებელი საშუალება იყო, არის და იქნება. ყოველი ეპოქის ცოდნას მოწყურებული სოციუმი გატაცებით ისმენდა სახალხო მთქმელთაგან გამოჩენილი გმირების თავდადების შესახებ შექმნილ ზეპირსიტყვიერ ნიმუშებს და ამგვარად ეცნობოდა სამშობლოს ისტორიას, სწავლობდა ქვეყნის მსახურებას. მრავალსაუკუნოვანი, ცხოვრების მკაცრსა და პირუთვნელ ქურაში გამოწრთობილ-გადამდნარი ქართული ხალხური საგმირო პოეზია და მათში თავჩენილი საგმირო აფორიზმები ამის ნათელი დასტურია. სწორედაც „ქართლის ცხოვრების“ დაუწერელი, მაგრამ ზეპირსიტყვიერებით გადარჩენილი საგმირო საქმეები კვებავენ წარსულის დღეთა დიდების მოტრფიალე რომანტიკოსთა პატრიოტულ ლირიკას, რაზედაც ვმსჯელობთ სადისერტაციო ნაშრომის ამ ქვეთავში.

საუკუნეების განმავლობაში საქართველოს დამპყრობლებისაგან უამრავი ჭირ-ვარამის გადატანა მოუხდა. ქართველი ხალხი ყოველთვის შეუპოვრად იბრძოდა თავისუფლებისათვის, რადგანაც მისთვის ეს საკითხი სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი

იყო. სწორედ ამიტომ მიიღო მტკივნეულად ქართულმა საზოგადოებამ XIX საუკუნის დასაწყისის (1801 წ.) უდიდესი ეროვნული ტრაგედია – მეფობის გაუქმება და საქართველოსთვის რუსეთის იმპერიის განაპირა კუთხის სტატუსის მინიჭება. ბუნებით დაუმორჩილებელ ივერთათვის ძნელად შესაგუებელი იყო ის ფაქტი, რომ იძულებით მოუწევდათ რუსეთის მმართველობის ქვეშ ყოფნა; მითუმეტეს, რომ რუსთ ხელმწიფის თვითმპყრობელობამ მანამდე უკვე დაარღვია გეორგიევსკის ტრაქტატის თითქმის ყველა პირობა და მოსპო საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობა. შექმნილ ვითარებას კიდევ უფრო ამწვავებდა მონარქიული რუსეთის მსახურთა ბარბაროსული ქცევა მკვიდრი მოსახლეობისადმი. ამიტომაც გასაგებია, რომ მოწინავე ქართველმა მოღვაწეებმა, რომელნიც თავის დროზე იქნებ მთავარი ინიციატორნიც კი იყვნენ საქართველოს რუსეთთან დაკავშირებისა, აზრი შეიცვალეს; სწორედ ამით აიხსნება ის უდიდესი გულისწყრომა, რასაც, სხვა მამულიშვილებთან ერთად, ქართული რომანტიზმის ერთ-ერთი თვალსაჩინო წარმომადგენელი ალექსანდრე ჭავჭავაძე ამჟღავნებს. 1804 წელს მთიულეთის აჯანყება ის ძლიერი პატრიოტული მუხტი იყო, რამაც, ფაქტობრივად, ალექსანდრე ჭავჭავაძე თავისი ქვეყნის გმირულ წარსულსა და უბადრუკ აწმყოზე აალაპარაკა, რამაც ქვეყნის ჭირ-ვარამის ერთგვარ რუპორად აქცია იგი. ლექსში „ისმინეთ, მსმენნო“ პოეტს არ ზღუდავს ის ფაქტი, რომ იგი მაღალ საზოგადოებას – არისტოკრატთა ეკუთვნის და, იმავდროულად, ცარიზმის ხელისუფლების ერთ-ერთი მაღალჩინოსანი მოხელეა; სამშობლო ქვეყნის დამონების მსურველთა მიმართ პოეტი მრისხანე, პირუთვნელი საზოგადოებრივი ბრალმდებლის როლში გვევლინება, როდესაც ამბობს: „...წყეულ არს ის დრო, როს სამკვიდრო დაკვარგვკთ კრულნი!..“

ყოვლად უპირო, სიტყვის გამტეხ რუსულ მმართველობას პოეტი ქართული მითოსური სამყაროს დემონურ პერსონაჟებს – ქაჯებს ადარებს, მათ საქციელს, მათ „ყოფაქცევას“ კი – ქაჯური, მგლური ბუნების გამოვლენად აღიქვამს:

„...ქაჯთ ყოფა-ქცევა, ჭამა, სმევა აქვსთ არეულად,

დიდნი, მცირენი, გინა ერნი ხელ-ჰყოფენ მგლურად...“

ალექსანდრე ჭავჭავაძის უკიდურესად სევდიან ამ ლექსში მოისმის სამართლიანი ეროვნული აღშფოთება, რაც იმთავითვე მოჰყვა საქართველოში რუსეთის თვითმპყრობელობის დამკვიდრებას; ლექსი „ისმინეთ, მსმენნო“ ერთგვარი მოწოდებაა პოეტისა, რომლითაც ავტორი მთელი ერის გამოფხიზლებას ცდილობს, რათა არ შეეგუონ

ზეპირსიტყვიერებიდან მათთვის საკმაოდ კარგად ცნობილი მითოსური პერსონაჟების – ქაჯების „არეულ“, არაადამიანურ ბუნებას, მათგან ძლევას.

აღსანიშნავია, რომ მხოლოდ ალექსანდრე ჭავჭავაძე არ არის „სამკვიდროს“ დაკარგვით დამწუხრებული; პოეტის ეს სევდა-წუხილი გამოძახილია საერთო-სახალხო განწყობილებისა, რაც იმთავითვე ჩვეული პირუთვნელობითა და დაუფარაობით გაცხადდა ქართულ ხალხურ პოეზიაშიც. ერთ-ერთი ქართული ხალხური საისტორიო ლექსის თანახმად, ერეკლე მეფის შვილი – ალექსანდრე ბატონიშვილი წყევლის ქართველთათვის იმ მძიმე დროს, როცა მოყვრულად მოსული ჩრდილოელი დამპყრობლის ხელით სამეფო ხელისუფლება დაემხო; ქართველთათვის სწორედ ამ შეჭირვებულ ხანას ხატავს სახალხო მთქმელი ლექსში „ალექსანდრე მეფის შვილი“, რომელიც ზეპირსიტყვიერების ცნობილმა მოამაგემ – პეტრე უმიკაშვილმა ჩაიწერა 1879 წელს დუშეთის რაიონის სოფელ გრემისხევში. სამშობლო ქვეყნის პატრიოტი მთქმელი სიმწრის ცრემლებით ალაპარაკებს ქართველ ბატონიშვილს:

„ – ვადმე, ჩემო საქართველოვ, შენს თავს მამაშორეს კარგსა,

სამოთხეს კეთილ საშვებსა და ჩემს მამა-პაპის ტახტსა!..“

ხალხურ ლექსში გადმოცემულია ქართველთა უსაყვარლესი მეფე ერეკლეს ვაჟის უკიდევანო სინანული და წუხილი იმის გამო, რომ ვერ დაიცვა მამა-პაპის ტახტი, ვერ შეძლო, წინ აღდგომოდა დამპყრობლის უხეშ ძალას და იძულებული გახდა, სხვის კარს მიკედლებოდა, სპარსეთში გადახვეწილიყო.

ალექსანდრე ჭავჭავაძის ლირიკული გმირი მაინც ოპტიმისტია, ყველაფრის მიუხედავად, იმედით ცოცხლობს; ზოგჯერ, მწარე გოდების დროსაც კი, პოეტი არ კარგავს სამშობლოს განთავისუფლების იმედს და ცდილობს, იმედიანი განწყობა შეინარჩუნოს, რაც კარგად ჩანს ლექსში „პყრობილისაგან თანაპყრობილთა მიმართ“; უჟამობის ჟამს მომსწრე, მაგრამ მაინც ოპტიმისტი რომანტიკოსი მგოსანი ამას წუხს, რომ იქნებ ვეღარ მოესწროს „გულთ მაამი“ დროის დადგომას, რომელიც „კვლავცა იქმნების“.

ალექსანდრე ჭავჭავაძის პოეზიის ჯანსაღი ოპტიმიზმი უთუოდ საზრდოობს ქართველი ხალხის წიაღში საუკუნეთა განმავლობაში შემუშავებული და ხალხური პოეზიის მარგალიტებში განფენილი მომავლის რწმენით; მრავალჭირგამოვლილი ჩვენი ხალხი ხომ ყოველგვარი ეროვნული შეჭირვების დროს არ კარგავდა ხვალინდელი დღის რწმენას, სევდა-წუხილი „დიაცთ წესად“ მიაჩნდა და ყველა ჯურის მტერს ამაყად უცხადებდა:

„...მაცალე, ერთი გავმართო ჩახმახით ცეცხლის კვესია,
სულ ერთად მოგამკვივნო, რაც ჩვენზედ დაგიეთესია!“

პოეტსაც და მის მშობელ ქართველ ხალხსაც იმედს უსახავდნენ ისეთი ადამიანები, რომლებიც არნახულ პატრიოტულ სულისკვეთებას იჩენდნენ მტრის წინააღმდეგ ბრძოლაში, უსამართლობაზე თვალებს არ ხუჭავდნენ და ცდილობდნენ, ხალხი დაეცვათ განსაცდელისგან, სამშობლოს ფარი და მახვილი ყოფილიყვნენ გასაჭირის ჟამს. სწორედ ამიტომ შემოგვინახა ეროვნულმა ზეპირსიტყვიერებამ მათი საგმირო საქმეების ამსახველი ლექს-სიმღერები თუ თქმულება-გადმოცემები, რომლებითაც კანონიერად ამაცობდა და ამაცობს ქართველობა, რომელთა გმირული მაგალითებით გაცისკროვნებულ დიდებულ წარსულს აგრერიგად აიდეალებენ ჩვენი რომანტიკოსები.

ალექსანდრე ჭავჭავაძის პიროვნულ-პატრიოტულ განწყობილებათა გასაღებს წარმოადგენს ისტორიოგრაფიული ხასიათის დოკუმენტური თხზულება – „საქართველოს მოკლე ისტორიული ნარკვევი 1801-დან 1831 წლამდე“, რომელიც მან იმპერატორ ნიკოლოზ პირველს 1837 წელს წარუდგინა მოხსენების სახით. ამ მოკლე ნარკვევს დიდი მნიშვნელობა ენიჭება როგორც პოეტის, ისე იმ დროის (10–30-იანი წლების) საქართველოს საზოგადოებრივი მოძრაობისა და აზროვნების გასაგებად. აქ კონკრეტულად და ნათლად ჩანს პოეტის პოლიტიკური პოზიცია, პატრიოტული სულისკვეთება, მისი შეხედულებები და ოცნება ბედკრული სამშობლოს ხვედრზე. იმპერატორისთვის წარდგენილი მოხსენება საყურადღებოა იმითაც, რომ მასში მოცემული პოლიტიკური მსჯელობა ნათელ სურათს გვაძლევს იმდროინდელ საქართველოს მდგომარეობაზე; ამასთან, პოეტს სიფრთხილე უნდა გამოეჩინა, რათა არ გაეკეთებინა ისეთი განცხადება, რომელიც რუსთა ხელისუფლების „საწინააღმდეგო“ იქნებოდა; მაგრამ, მიუხედავად ამგვარი სიძნელისა, ნაშრომში მთლიანად თუ არა, ნაწილობრივ მაინც ბევრი რამ არის ნათქვამი თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ.

ნარკვევში „საქართველოს მოკლე ისტორიული ნარკვევი 1801-დან 1831 წლამდე“ ალექსანდრე ჭავჭავაძე საქართველოს ისტორიის სიღრმისეული ცოდნით აანალიზებს ქვეყნის ტრაგიკული მდგომარეობის გამომწვევ მიზეზებს. პოეტი, სამშობლოს წარსულისა და აწმყოს ზეპირსიტყვიერების საფუძველზე, ავლენს თავის რომანტიკულ პოზიციასაც. „ახლანდელი საქართველოს მნახველი, – წერს იგი, – ძნელად თუ დაიჯერებს, რომ ეს ქვეყანა ერთ დროს ჰყვოდა. მისი გარდასული დიდების მოწმედ უტყვი ნანგრევებიდა დარჩენილა და მხოლოდ ბიზანტიელ ისტორიკოსთა ნაწერები

მოწმობენ ქართველი ხალხის ყოფილ სიძლიერეს... მაგრამ, სხვა სახელმწიფოთა მსგავსად, საქართველოსაც ჰქონდა დიდება, ჰყავდა გმირები, მგოსნები და მწერლები...”

ქართული საისტორიო ზეპირსიტყვიერებაც, რომელიც ხალხის ჭეშმარიტი გრძნობების გამომხატველია, შეძრწუნებულია აწმყოთი და სწორედ ამიტომ ხშირად იხსენებს წარსულს. აბსოლუტურად იდენტურია სახალხო მთქმელის დამოკიდებულებაც; მუდამ გულმართალი და მოუსყიდავი სახალხო მგოსანიც მისტირის ერეკლეს მმართველობის ხანას, მიუხედავად იმისა, რომ მისი მეფობისას არცთუ ისე მშვიდობიანი დრო იყო საქართველოს ისტორიაში, მაგრამ, სამაგიეროდ, ჩვენი სამშობლო მიეკუთვნებოდა დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა რიგს, რომელსაც მშობელი ხალხის მოსიყვარულე და მოამაგე, ქედუხრელი მეფე ჰყავდა. ამგვარი განწყობით სულდგმულობს პეტრე უმიკაშვილის მიერ ჩაწერილი ხალხური ლექსი „ერეკლეს გლოვა“, რომელიც საერთოქართული საწუხარის გადმოცემაა იმის გამო, რომ სამშობლოს რკინის კარად შერაცხილი მეფე გარდაიცვალა, რამაც საქართველოს ბედის ჩარხი უკულმა დაატრიალა და ათასი ჯურის მომხდურთა ასპარეზად აქცია ჩვენი ქვეყანა:

„მთაში აიძვრა არაგვი, ბარად აყრილა მტკვარია,

ყველა შიგ შემეერია: გველი, მყვარი და მკალია...”

ნარკვევში ალექსანდრე ჭავჭავაძე ღიად საუბრობს XIX საუკუნის დასაწყისის საქართველოში არსებულ მწარე რეალობაზე, რაც ახალ მმართველობის სისტემას ახასიათებდა. ქართველ მშრომელთა უკიდურესი გაჭირვებისა და აუტანელი დამცირების გამო მოხდა არაგვის ხეობაში მთიულების ამბოხება, რაზეც პოეტი დაწვრილებით საუბრობს ნარკვევში. ამ მოვლენების გამომახილი უნდა იყოს მთიულური ხალხური ლექსი „ანანურით გადმოვცვივდით“, რომელშიც ნათლად ჩანს ქართველი ხალხის სასოწარკვეთა და უიმედობა; ლექსის თანახმად, ანანურიდან გამოქცეულ ტუსად ძმებს რუსი დამპყრობლის მიერ შექმნილ გაუსაძლის პირობებში ყოფნას და შეურაცხყოფას სიკვდილი ერჩივნათ.

ისტორიული თხზულების – „საქართველოს მოკლე ისტორიული ნარკვევი 1801-დან 1831 წლამდე” – პირველ ნაწილში ზედმიწევნით წარმოჩნდა ქართველი ხალხის მებრძოლი ბუნება; ავტორმა ხაზგასმით აღნიშნა, რომ ქართველები არასოდეს ყრიან ფარ-ხმალს და ბოლომდე იბრძვიან თავისუფლებისთვის. პოეტი ნათლად გვიხატავს ჩვენი ხალხის განვლილ გზას, მიანიშნებს, რომ ივერიელები ოდითგანვე იბრძოდნენ

სამშობლოსათვის და არასოდეს დაცემულან სულით; მიუხედავად იმისა, რომ ხშირად მრავალრიცხოვანი მტერი უტევდა. ყველაფრის მიუხედავად, ჩვენს წინაპრებს არ დაუკარგავთ ქართველობა; რასაკვირველია, იყო დრო შიდა დაპირისპირებებისა, მაგრამ ურჯულოთა წინააღმდეგ მაინც მხარდამხარ იბრძოდნენ. მეორე ნაწილში კი საუბარია მშრომელი ხალხის გაუსაძლის მდგომარეობაზე, რის გამოც ავტორი შესაბამისი ზომების მიღებას თხოვს იმპერატორს, რათა ცოტათი მაინც შემსუბუქდეს ხალხის ყოფა. ვფიქრობთ, აღნიშნული მოხსენებით რომანტიკოს პოეტს სურს, დაანახოს ნიკოლოზ პირველს, რომ ქართველი ხალხის მოდრეკა და დამორჩილება არც ისე ადვილია, რადგანაც მათ ხასიათსა და სისხლში აქვთ გამჭდარი თავისუფლებისადმი დაუოკებელი სწრაფვა.

ამავე სულისკვეთებას გამოხატავს იმ პერიოდის ამსახველი ხალხური პოეზიაც, რაც იმის ნათელი დასტურია, რომ პრობლემები, რომელსაც ალექსანდრე ჭავჭავაძე ეხება ნარკვევში, იმავე სიმძაფრით და ზოგჯერ უფრო მწვავედაც დასმულია ქართულ ხალხურ საისტორიო ზეპირსიტყვიერებაშიც. როგორც ბიოგრაფიიდანაც ცნობილია, ალ. ჭავჭავაძე ახლოს იყო მშრომელ გლეხობასთან, კარგად იცნობდა მათ ყოფა-ცხოვრებას და, ბუნებრივია, მოსმენილი ექნებოდა ხალხური ლექს-სიმღერებიც, რომლებშიც მშრომელები გამოთქვამდნენ უკმაყოფილებას რუსული მმართველობის მიმართ.

ალექსანდრე ჭავჭავაძის ისტორიულ ნარკვევში ასახული ეს სავალალო და სამწუხარო მოვლენები სახალხო მთქმელსაც გადმოუცია და ბოლო დრომდე შემოუნახავს ქართულ ხალხურ სიტყვიერებას. საისტორიო ხალხურ ლექსში „ნიახურას ომი“ ასახულია რუს-ქართველთა მხედრობის მიერ ომარ ხანის ლაშქრისა და ალექსანდრეს დამარცხება 1800 წელს ნიახურაში.

მრავალსაუკუნოვანი ეროვნული კულტურის მდიდარ ტრადიციებზე დაყრდნობით, ქართული რომანტიზმის ერთ-ერთი თვალსაჩინო წარმომდგენლისათვის - ალ. ჭავჭავაძისთვის მტკივნეულია საქართველოში მიმდინარე მოვლენები; იგი ვერ ეგუება სამშობლოს „ტუსალობას“ და სწორედ ამიტომაც შვებას წარსულ დღეთა დიდებაში ეძიებს. მგოსანს კარგად აქვს გათავისებული თავისი მშობელი ხალხის ტკივილი და გასაჭირი და ამის გამოსამზეურებლად თავის შემოქმედებაში იგი მიმართავს როგორც ოფიციალურ-ისტორიულ, ისე ხალხურ-პოეტურ თემებს, ვითარცა იდეალურ წარსულთან წვდომის ყველაზე ეფექტურ საშუალებას.

ეროვნულ სიტყვაკაზმულ მწერლობასთან ერთად, მრავალსაუკუნოვანმა და ყველა ეპოქაში აქტიური მოქალაქეობრივი პოზიციის მქონე ქართულმა ზეპირსიტყვიერებამ მშვენივრად გამოხატა ჩვენი ხალხის მდიდარი და, ამავე დროს, ტვირთმძიმე ისტორია, სოციალური წინააღმდეგობანი, საზოგადოების პატრიოტული განწყობილება; ქართულმა რომანტიკულმა პოეზიამაც, სრულიად ბუნებრივად, სულიერი საზრდოს ძიება, რაც მიუღებელ, შეურიგებელ აწმყოში შეუძლებელი იყო, ეროვნული ზეპირსიტყვიერების უშრეტსა და ყოველთვის გულმართალ წიაღში დაიწყეს.

2. სამშობლოს ბუნება – რომანტიკოსთა ნავსაყუდარი. რომანტიკოსები უკმაყოფილებისა და უნუგეშობის დროს შვებას ბუნების წიაღში პოულობენ. „გრიგოლ ორბელიანი ქართულ ლიტერატურაში ბუნების კულტის შემომტანია, – აღნიშნავს მკვლევარი მიხეილ ზანდუკელი, – ცხოვრებისათვის ბრძოლის უნარს მოკლებული რომანტიკოსებისათვის ბუნება ერთ-ერთ ნავთსაყუდრად გადაიქცა, ნიადაგდაკარგული, აფორიაქებული და გაწამებული რომანტიკოსების სული უიალქნო ძიებაში სიმშვიდესა და სიწყნარეს პოულობდა...“ (ზანდუკელი).

ლექსში „სადამო გამოსალმებისა“, რომელიც ბუნების დიდებული სურათის ხილვით არის შთაგონებული, რომანტიკოსმა გრიგოლ ორბელიანმა მთელი თავისი მწუხარება და სატკივარი ჩააქსოვა; პოეტს უსაზღვროდ ხიბლავს ჩამავალი მზის ნათელი სხივებით აბდღვიალებული კავკასიონი, თუმცა, რომანტიკული მსოფლმხედველობრივი აღქმით, ეს გამოსალმებაა, დამშვიდობებაა მზესთან ასოცირებული დიდებული წარსულისა, რადგანაც მზის ჩასვლისთანავე თავს იჩენს ავი ტაროსი, რომლის მაუწყებელი ღრუბლებიც მათა კლდოვან ნაპირებს დასწოლიან „...და მრისხანებით ქვეყანას წარღვნითა ემუქრებიან...“.

ღრმად შთამბეჭდავია ნაწყვეტი პოემიდან „სადღეგრძელო“, სადაც პოეტი რომანტიზმისათვის დამახასიათებელი პოეტური სტილითა და დიდი აღტაცებით აღწერს ბუნების სილამაზეს, ფრინველთა ტკბილი გალობის ფონზე შემობრძანებულ განთიადს.

რომანტიკოსები ხშირად მიმართავენ ბუნებას, რომლის წიაღშიც მოიპოვებენ ნავსაყუდელს მათი მწუხარე და უიმედო სულისათვის; ბუნებაში ეძებენ ისინი მყუდრო სავანეს, რადგანაც იგი სამშობლოს ნაწილია. კიტა აბაშიძე წერილში „ნიკოლოზ ბარათაშვილი“ აღნიშნავს: „რაკი სულიერში ვერ იპოვა მეგობარი და მანუგეშებელი, ბარათაშვილმა უსულო ბუნებას მიმართა და აქ მოიპოვა ნავსაყუდელი

მისის აღზნებულის და აღშფოთებულის მღელვარე სულისათვის. ბუნებამ იგი შეითვისა მან - ბუნება... ბუნებით იგი გაიმსჭვალა და ბუნება - მით“ (აბაშიძე).

ლექსში „შემოღამება მთაწმინდაზედ“ პოეტმა ბუნების პერსონიფიცირებას მიმართა და როგორც ადამიანს, ჭეშმარიტ მეგობარს, ისე ესაუბრება, რადგანაც ისიც პოეტივით მწუხარე და სევდიანია.

მითოლოგიური აზროვნების თანახმად, მთა, როგორც ყველაფერი, რაც ვერტიკალურად დგას, ცისა და მიწის ერთიანობის სიმბოლოა და სწორედ ამ სიმბოლოს ეახლება შეჭირვებული მგოსანი, რათა „ცათა მიმართ მზირალს ტრფობითა“ განეჭვრიტა „გულდახურულობის“ ჭეშმარიტი მიზეზი და ქართველი კაცისათვის ესოდენ დამახასიათებელი, ულევი ოპტიმიზმით სავსე სიტყვები ეთქვა: „...გათენდება დილა მზიანი და ყოველს ბინდსა ის განანათლებს“. სწორედაც ამგვარია ქართული ხალხური პოეზიით გადმოცემული რწმენა მომავლისა, ხვალინდელი დღისა, რასაც წუთისოფელთან ჭიდილში ქედმოუხრელი ჩვენი ხალხი ამჟღავნებს:

წუთისოფელი ასეა, დღეს დამე უთენებია,

რაც მტრობას დაუნგრევია, სიყვარულს უშენებია.

თავისუფლება, რომელიც ნიკოლოზ ბარათაშვილის პოემა „ბედი ქართლისაში“ ტრაგიკულად განწირულია, მეტად ძვირფასია პოემის ავტორისთვის და ყველა პერსონაჟისთვის; ის ძვირფასია კრწანისში დაღუპულთათვის და საერთოდ, სულიერად და მორალურად ჯანსაღი ქართველებისთვის, რომელთა კრებით, განზოგადოებულ, სახეს არაგვის ხეობის დიდებული სურათის აღწერაში ვხედავთ. აქ განცდილი და გადმოცემულია, თუ როგორი განუყოფელია ქართველი ადამიანი თავისი სამშობლოსგან, მისი მშვენიერი ბუნებისგან, რომელიც მის ხასიათს აყალიბებს – ქართველიც არაგვივით ლაღია, მაგრამ, რაც უფრო ღრმად მათი (ქართველის და მისი ბუნებრივი გარემოს) ერთიანობა, მით უფრო ტრაგიკულ გრძნობას ბადებს ის, რომ მისი კუთვნილი ეს მიდამო, მიწა-წყალი, ქვეყანა სხვისი უნდა გახდეს. არაგვის ხეობა საქართველოს კონკრეტული ხატია, განსახიერებაა ქვეყნისა, რომლის ბედიც ტრაგიკულად მთავრდება.

არაგვს მთების მეფედ მოიხსენიებს სახალხო მთქმელი ლექსში „...არაგვო, მთების მეფეო...“, რომლის ლირიკული გმირი, რომანტიკოსი პოეტის მსგავსად, არაგვს შესჩივის თავის დარდსა და გულისნადებს, სთხოვს, სრულად წარმოუჩინოს მთელი თავისი ბრწყინვალეობა, რათა სული გაუკაჟოს, ტკივილი გაუყუჩოს.

რომანტიკოსი ნიკოლოზ ბარათაშვილი, ყველასგან გაუცხოებული, ბუნების წიაღში პოულობს სიმშვიდესა და თანაგრძნობას, მხოლოდ მას მიანდობს, როგორც მეგობარს, თავის გულისნადებს. ერთ-ერთ ლირიკულ შედეგში „ფიქრნი მტკვრის პირას“ პოეტი ბუნების წიაღს მიაშურებს „ფიქრთ გასართეველად“, რომელიც თითქოს გრძნობს მგოსნის წუხილს და უთანაგრძნობს მას; აქ, ტყვედქმნილი სამშობლოს ბუნების პირველქმნილებას თავშეფარებული პოეტისთვის მოძალებულია უნდობარი დროის წყველაკრულვიანი საკითხები, თუმცა, ამ ლაბირინთიდან გამოსვლაში მას უსათუოდ ეხმარება ხალხური სიბრძნით გაჯერებული რწმენა: „არც კაცი ვარგა, რომ ცოცხალი მკვდარსა ემსგავსოს, იყოს სოფელში და სოფლისთვის არა იზრუნვოს“.

მეცხრამეტე საუკუნემ თავისი მძიმე დასაწყისით, რაც დამოუკიდებლობის დაკარგვითა და ეროვნული სიამაყის დათრგუნვით აღინიშნა, კიდევ უფრო გამოაფხიზლა და გააძლიერა ეროვნულ ზეპირსიტყვიერებაში გენეტიკურად ჩაბუდებული პატრიოტული მუხტი. ამ პერიოდის დასაწყისისათვის განსაკუთრებით აქტიურია პატრიოტული ლირიკა, საგმირო ისტორიული სიმღერები და თქმულებები, რომელთა წარმოქმნა საქართველოს ისტორიის მრავალ ბრწყინვალე, მაგრამ, ამავე დროს, ხშირად ტრაგიკულ ეპიზოდს უკავშირდება და მაღალი პატრიოტული გრძნობით, ეროვნულ თვითშეგნებითაა გასხივოსნებული.

თავი მეორე

მეფეთა სახეები

გარდასულ ეპოქათა „მამულის განმადიდებელ“ გმირებს შორის ქართველი რომანტიკოსები უდიდესი მოწიწებითა და სიყვარულით, ეროვნულ-მოქალაქეობრივი პასუხისმგებლობითა და სახელმწიფოებრივი აზროვნების სრული წარმოჩენით აცოცხლებენ ქვეყნისთვის თავდადებულ დიდებულ ქართველ გვირგვინოსანთა უკვდავ სახეებს. რომანტიკოსი პოეტებისათვის სანუკვარია ძლიერი, ერთიანი ქვეყანა და მისი მმართველი, რაც საქართველოს მაგალითზე ჩვენს დიდებულ მეფეთა ღვაწლთან ასოცირდება; ასეთივე დამოკიდებულება აქვს ხალხურ პოეზიას ქართველ გვირგვინოსანთა მიმართ.

1. ფარნავაზ მეფე. პოემაში „სადღეგრძელო, ანუ ომის შემდგომ ღამე ლხინი ერევნის სიახლოვეს“ გარდასულ ეპოქათა გმირი წინაპრების მეფეების გახსენებას გრიგოლ ორბელიანი იწყებს ფარნავაზ მეფით, რომლის სახელთანაც დაკავშირებულია

საქართველოს გაერთიანება, მეფობის ინსტიტუტის შემოღება და ქართველთა წიგნიერება:

შენ, ჰე, ფარნავაზ, ჰქმენ ერთ-მთავრობა,
შენ მოეც ქართველს წიგნი პირველი,
შენ დაუმკვიდრე ერსა ერთობა
და ერთობისა წესი და ძალი!

ცნობები ფარნავაზ მეფის შესახებ ისტორიულ წყაროებთან ერთად, ეყრდნობა ზეპირსიტყვიერ მასალებსაც. ფარნავაზ მეფის მითოსური თუ ისტორიული თავგადასავალი მართლდენ ხალხურ მასალაზე როდია დამყარებული; ბუნებრივია, იგი ისტორიულ წყაროებსაც ეყრდნობა; ლეონტი მროველის „მეფეთა ცხოვრების“ თანახმად, ქართლის სამეფოს დამაარსებლის – ფარნავაზის და მისი უახლოესი მემკვიდრეების შესახებ, გამოყენებულია ხალხური გადმოცემა-თქმულებები, მაგრამ მათში საკმაოდ მდიდარი ისტორიული ფაქტებიც არის დაცული და, როგორც მკვლევარი გივი ახვლედიანი მიუთითებს, „სანდოა საქართველოს ძველი ისტორიის სურათის აღსადგენად“.

სწორედ, ამგვარი ისტორიულ-ზეპირსიტყვიერი მასალებით საზრდოობს გრიგოლ ორბელიანი, როდესაც თავის დიდებულ პოემაში „სადღეგრძელო, ანუ ომის შემდგომ ღამე ლხინი ერევნის სიახლოვეს“ – აცოცხლებს ფარნავაზ მეფის მოღვაწეობის ხანას და წარმოაჩენს ამ დიდებული მეფის ამაგს ქართველი ერის ჩამოყალიბება-განვითარებისა, ქართული სახელმწიფოს შექმნისა და ქართული ანბანის სახელმწიფო მმართველობაში ჩაყენების საქმეში.

2. მირიან მეფე. კიდევ ერთი გვირგვინოსანი, რომელზეც გრიგოლ ორბელიანი უდიდესი სიყვარულითა და მოწიწებით საუბრობს თავის უკვდავ პოემაში, არის მირიან მეფე. მირიან მეფის „მოქცევასთან“ დაკავშირებულ ლეგენდებს მოგვითხრობენ როგორც ხალხური სიტყვიერება, ისე – მემატეანეთა ცნობები. რომანტიკოსი პოეტი მოკლედ გადმოგვცემს მირიან მეფის ღვაწლს საქართველოს გაქრისტიანებაში; მირიან მეფეს იგი უწოდებს მაცხოვრის ნათლით მოსილს, რომელმაც ჯვრის ძალით შემუსრა წარმართული კერპები:

ქრისტეს ნათელით განათლებული,
მეფე მირიან ჰბრწყინავს გვირგვინით,
ჯვარისა ძალით გარე-მორტყმული,

შეჰმუსრავს კერპთა მათის ბომონით!

როგორც ისტორიული და ზეპირსიტყვიერი მასალებიდან არის ცნობილი, წმინდა ნინოს ქადაგებისა და მის მიერ აღსრულებული სასწაულების ძალით, ჯერ ნანა დედოფალი მოექცა ქრისტეს რჯულზე, შემდეგ კი მეფე მირიანიც გაქრისტიანდა. თავის პოემაში გრიგოლ ორბელიანიც საუბრობს იმაზე, თუ როგორ „განჰქრა“ ივერთა „ბნელი რწმუნება“ და ქართველებმა სიხარულითა და შვებით შეხედეს ზეცას – აღიარეს საუკუნო ცხოვრება.

გრიგოლ ორბელიანი კარგად იცნობს საქართველოს ისტორიას, მეფეთა ცხოვრებას, მაგრამ, ამასთან ერთად, მისთვის არც ხალხური სიტყვიერებაა უცხო, რამდენადაც მასში ხალხის თვალთ დანახული შეულამაზებელი ისტორიაა ასახული და გადმოცემული. ყოველივე ამან, ბუნებრივია, თავისი როლი შეასრულა რომანტიკოსი პოეტის მიერ „ახლის აღქმის ძალით“ ძველი კონცეფციის უარყოფელი მეფის ღირსსახსოვარი სახის შექმნაში.

3. ვახტანგ გორგასალი. ვახტანგ გორგასალი ქართველ მოღვაწეთა იმ ღირსეულ პლეადას ეკუთვნის, რომელთაც ჯერ კიდევ თანამედროვეებმა უწოდეს „დიდი“. დიდად, თუნდაც ქართველ მეფეთაგან, საქართველოს ისტორიაში არც ისე ბევრი მოიხსენიება. ვახტანგ გორგასალი ამ მხრივ ერთ-ერთი პირველია. ხალხმა ვახტანგ მეფეს “იალბუზის გმირი” უწოდა; მის თავგადასავლებთან თუ მოღვაწეობასთან დაკავშირებით მრავალი ლეგენდა, თქმულება და ლექსი შემოგვინახა ქართულმა ხალხურმა სიტყვიერებამ; არც ოფიციალური ისტორია დარჩენილა გულგრილი ამ დიდებული მამულიშვილის მიმართ. გრიგოლ ორბელიანი პოემაში „სადღეგრძელო“ საუბრობს „მუზარად მგელ-ლომ გამოსახულ“ ვახტანგ მეფეზე, რომელსაც მისგან შეშინებულმა ყიზილბაშებმა „გორგასალი“ უწოდეს. ვახტანგ მეფის გმირობითა და უძლეველობით აღფრთოვანებული რომანტიკოსი პოეტი მას ბრძოლის ღმერთს ადარებს და სჯერა, რომ მისი უკვდავი აჩრდილი მუდამ მზად არის, მახვილით ხელში მისებური გრგვინვით ეკვეთოს სამშობლოს მტრებს და თავისი მრისხანე სახე უჩვენოს:

მუზარადს მგელ-ლომ გამოსახული

ხელსა მახვილით, ვინ მოვალს გრგვინვით?

ვით ბრძოლის ღმერთი, თვით მზრძანებელი.

მზად არს საომრად სახე-შერისხვით!

საომრად აღჭურვილ მეფეს პოეტი ომის ღმერთს ადარებს და ეს შედარება შემთხვევითი როდია. ქართველთა მითოსური მსოფლმხედველობა, ბუნებრივია, იცნობდა ომის (ლაშქრობის) ღმერთსაც, თუმცა, სამწუხაროდ, მის სახეს ჩვენამდე არ მოუღწევია. ამის რეალური მიზეზი კი უმთავრესად ის არის, რომ ჩვენს ეროვნულ წერილობით ძეგლებში დაფიქსირებული ქართული მითოლოგიური სისტემა, სხვა უძველესი ხალხების მსგავსად, სამწუხაროდ, არ გაგვაჩნია, რის გამოც წარმართული პანთეონისა და ეროვნული მითოლოგიის სათანადო ისტორიას მოკლებულნი ვართ; თუმცა, რა თქმა უნდა, ფაქტია, რომ ქართული მითოლოგიურ და ღვთაებათა პანთეონი არსებობდა ჩვენში, თუმცა, ბევრმა ცალკეულმა დარგობრივმა ღვთაებათა სახემ ან ვერ მოაღწია, ან ფრაგმენტულად არის შემორჩენილი, ანდა ჩანაცვლების მეთოდით ქრისტიანული სარწმუნოების წმინდანებმა შეითავსეს მათი ფუნქციები. ვფიქრობთ, ლაშქრობის არქაული ღვთაების სახე ქრისტიანული სამყაროს ერთ-ერთი უდიდესი წმინდანის – წმინდა გიორგის კულტმა ჩაანაცვლა, რითაც ერთგვარად უწყვეტი გახდა მარადიული მხედრის შთამბეჭდავი სახე და, ბუნებრივია, წმ. გიორგის განუსაზღვრელმა ავტორიტეტმა მთლიანად გადაფარა ქართული წარმართული ლაშქრობის მფარველი ღვთაების სახე; თუმცა, რომანტიკოსმა პოეტმა კვლავ წამოატივტივა დიდებული შედარების სახით.

ძლევამოსილი, ხალხის თვალში დევგმირი ვახტანგ მეფის შედარება მრისხანე ბრძოლის ღმერთთან („...ვით ბრძოლის ღმერთი, თვით მბრძანებელი...“) გამოძახილია არქაული ქართული მითოსური რწმენა-წარმოდგენისა, რომლის თანახმადაც, წარმართული მსოფლმხედველობის თანახმად, ყველაფერს თავისი ღმერთი ჰყავდა და, ბუნებრივია, საბრძოლო მოქმედებათა ავ-კარგიანობასაც ბრძოლის ღმერთი წარმართავდა.

ქართულ ხალხურ სიტყვიერებაში ვახტანგ გორგასალზე ჟანრობრივად მრავალფეროვანი ნაწარმოებები მოგვეპოვება, რაც მიუთითებს ხალხის უსაზღვრო პატივისცემასა და სიყვარულზე გმირი მეფის მიმართ. მშობელი ხალხის განუზომელი აღტაცება სასიქადულო მეფით, რომელიც, ხალხის რწმენით, უფლისაგან გამორჩეული ადამიანი იყო, ესმოდა ციდან ზარების რეკვის ხმა, მისი სიძლიერე იალბუზის მთას დრეკდა და ოსები და ჩერქეზები დაიმორჩილა, კარგადაა გამოხატული საქვეყნოდ ცნობილ ხალხურ ლექსში „...ვახტანგ მეფე ღმერთს უყვარდა...“ ამ დიდებული პატრიოტული ლექსის ერთ-ერთი ვარიანტის თანახმად, ვახტანგ მეფე დემონოლოგიურ

პერსონაჟებსაც იმორჩილებს, რაც, ბუნებრივია, ხალხური მითოსური მსოფლმხედველობით არის ნასაზრდოები და უკავშირდება „მარადიული გაზაფხულის“ („დაკარგული სამოთხის“) მითოსს.

მუზარადზე მგელ-ლომის სიმბოლიკით წარმოსახული გმირული პორტრეტი ქართველთა საამაყო მეფისა, რომელიც მახვილით ხელში პოეტის მიერ ომის ღმერთად არის აღიარებული, არქაული მითოსური რწმენა-წარმოდგენებით საზრდოობს.

ამდენად, ბუნებრივია, თავისი ქვეყნის ისტორიული წარსულის მოტრფიალე რომანტიკოსი პოეტი გრიგოლ ორბელიანი, რომელიც უსათუოდ შთაგონებული იქნებოდა ხალხური სიბრძნითაც და „ქართლის ცხოვრების“ ისტორიული ცნობებითაც, უდიდესი სიყვარულითა და მოწიწებით გვიხატავს სამშობლოს გმირული წარსულის ერთ-ერთ ღვაწმოსილ მეფეს – ვახტანგ გორგასალს.

4. დავით აღმაშენებელი. დავით აღმაშენებლის თემას არაერთი მწერალი შეხება. ამ დიდებული მეფის შესახებ არსებული ზეპირსიტყვიერი მასალის მიხედვით ის იყო პიროვნება, რომელმაც თავისი ქვეყანა საბოლოოდ გააერთიანა, გაათავისუფლა დამპყრობლებისაგან და მეზობელი ქვეყნები საკუთარ „ჩრდილსა ქუეშე“ შეჰყარა; დავით მეფის ღვაწლი სახელმწიფოებრივი მშენებლობისა და კულტურული განვითარების საქმეში ხალხმა მშვენივრად გამოხატა ერთი, მაგრამ მრავალმნიშვნელოვანი, სიტყვით – „აღმაშენებელი“. ქართველი რომანტიკოსი პოეტი გრიგოლ ორბელიანიც პოემაში „სადღეგრძელო“ აღფრთოვანებითა და სიამაყით საუბრობს საქართველოს ერთ-ერთ ყველაზე ძლიერ და გამორჩეულ, საყვარელ და ძლევამოსილ მეფეზე – დავით აღმაშენებელზე. პოეტი ღმერთის წყალობად თვლის ივერთათვის ასეთი მეფის მოვლინებას იმ დროს, როცა ჩვენი ქვეყანა თითქმის იავარქმნილი იყო მაჰმადიანი მეზობლებისაგან.

ნიშანდობლივია, რომ საქართველოს ამ სახელოვანი მეფის ყველა ღირსება სათანადოდ აისახა ზეპირსიტყვიერებაში, რომელშიც უტყუარად არის გამოხატული ხალხის სულისკვეთება და ნება-სურვილი. დავით აღმაშენებლის ციკლის საისტორიო ზეპირსიტყვიერებაში წარმოჩენილია დავით მეოთხის ღვაწლი და ამაგი ერის წინაშე, ერთ-ერთი მათგანია ოცდაოთხსტრიქონიან ხალხურ ლექსი, რომელიც მთქმელს თუ ჩამწერს ასე დაუსათაურებია: „ძველი ლექსი დავით აღმაშენებელზე“, ჩაწერილია ილია ჭავჭავაძის მიერ, დაიბეჭდა 1902 წელს "მოგზაურში" (N 1); დავით მეფის მიერ წარმოებულ უდიდეს აღმაშენებლობით საქმიანობას წარმოაჩენს ხალხური ლექსი

„დავით თქვა“ („ივერია“, 1902 N 117), ლეგენდა გელათის მონასტრის მშენებლობაზე და ა. შ.

რომანტიკოსი გრიგოლ ორბელიანიც, ბუნებრივია, აღტაცებულია დავით აღმაშენებლის მოღვაწეობის ეპოქით, როცა საქართველომ შეძლო გაერთიანება, მშვიდობის დამყარება და „ფენიქსებრ“ აღდგომა ფერფლიდან.

ალექსანდრე ჭავჭავაძეც ლექსში „ჰე, საქართველო“ მისტიკის იმ დროს, როდესაც მისი სამშობლო იყო კაშკაშა ვარსკლავი მის შემოგარენ მუსლიმურ ქვეყნებში, როცა დავით აღმაშენებლის ძალა შიშის ზარს სცემდა ურჯულოთ; რომანტიკოსი პოეტი აიდიანებს დროს, რომელიც საქართველოს მრავალსაუკუნოვანი და საამაყო ისტორიის ფურცლებზე ოქროს ასოებით იწერებოდა.

საქართველო დავითის დროის სამხედრო ძლიერებითა და დიდი მშენებლობით გამოირჩეოდა, რამაც განსაზღვრა დავით აღმაშენებლის ციკლის საისტორიო ფოლკლორის თემატიკა. ზეპირსიტყვიერების ეს უბანი გამოირჩევა ღრმა სოციალური შინაარსითა და ჟანრობრივი მრავალფეროვნებით. სახალხო მთქმელებს მრავლად შეუქმნიათ პატრიოტული ხასიათის ლექსები, გადმოცემები, თქმულებები და ლეგენდები მეფეზე, რომელმაც შეძლო ქვეყნის გაერთიანება და ფეხზე დაყენება. ბუნებრივია, ეს დიდი ისტორიული მოვლენები შთამაგონებელი იყო ქართველ რომანტიკოსთათვის, რომელთაც თავიანთ შემოქმედებაში უდიდესი პატივისცემითა და მონატრებით წარმოაჩინეს მეფე დავით მეოთხის დიდებული სახე.

თამარ მეფე. თამარი პირველი მეფე ქალია ჩვენი ქვეყნის ისტორიაში. მეფური ალღოს, გამჭრიახი გონებისა და დიდი ნებისყოფის წყალობით, თამარმა ბრძნულად წარმართა ქვეყნის მმართველობა; ხსოვნა ქართველთა საამაყო მეფე ქალისა ხალხის მეხსიერებასაც შეუბღალავად შემოუნახავს, შეუქმნია ჟანრობრივად მდიდარი ზეპირ-სიტყვიერება, რამაც საუკუნეებს გაუძლო და ქართველთა ეროვნული სიამაყის ერთ-ერთ გამოვლინებად იქცა. გრიგოლ ორბელიანი პოემაში „სადღეგრძელო“ აღტაცებული საუბრობს საქართველოს წარსულის იმ დიდებულ მონაკვეთზე, როდესაც მოღვაწეობდა თანამედროვეთაგან სამების მეოთხე წევრად აღზევებული და აღმოსავლეთ საქართველოს მითოსურ რწმენა-წარმოდგენებში ღვთისშვილად შერაცხილი ღვთივკურთხეული თამარ მეფე. პოეტის დახასიათებით, ღვთივკურთხეული თამარის სახე მზესავით გვინათებს, ხოლო თვალები სიკეთეს ასხივებს.

თამარ მეფის პორტრეტს თავის მხრივ დიდებულად წარმოაჩენს ქართული ხალხური პოეზია; მის სილამაზესა და გონიერებაზე არაერთი ხოტბითი ხასიათის სტრიქონი შეუქმნიათ სახალხო მგოსნებს. ხალხურ სიტყვიერებაში ყველაფერი საუკეთესო, დიდებული, სანუკვარი თამარის სახელს უკავშირდება:

ყველაზე უკეთესო თამარ დედოფალო,
თმები გქონდა ხუჭუჭი,
თვალეები გეჯდა გიშრისა,
კბილები გქონდა მარგალიტისა...

გრიგოლ ორბელიანსაც, ისევე როგორც მის მშობელ ქართველ ხალხს, თამარ მეფე მშვენიერების, სიკეთისა და ქველმოქმედების სიმბოლოდ ესახება და „მშვენიერების ღმერთს“ უწოდებს; ამგვარი წარმოდგენა კი, ბუნებრივია, საზრდოობს იმ არქაული რწმენით, რომლის თანახმადაც „... ღვთისშვილთა ჰყავის წმინდა თამარ დედოფალი...“.

საქართველოს ისტორიაში „ოქროს ხანად“ წოდებული ეპოქის მმართველ თამარ დედოფალს, რომელსაც ერთნაირად ეთაყვანებოდა საქართველოს ყველა კუთხე, ხალხური პოეზიის, თუ პროზის მრავალი ღირსსახესუარი ნიმუში მიუძღვნეს როგორც მისმა თანადროულმა სახალხო მთქმელებმა, ისე მომდევნო თაობამ; სწორედაც თამარისადმი და მისი დიდებული ეპოქისადმი მიმართული ქება მოწმობს გრიგოლ ორბელიანის განუზომელ სიყვარულს ძველი საქართველოს გმირული წარსულისადმი, რაც რომანტიკოსი პოეტისათვის ერთგვარი ნავსაყუდარი იყო.

ლექსში „თამარ მეფის სახე ბეთანიის ეკლესიაში“, სახალხო მგოსანთა მრავალი თაობის დარად, გრიგოლ ორბელიანი თამარის ხატებას შესთხოვს შველას, რათა მოხედოს მის მშობელ ქვეყანას და აღადგინოს, დაუბრუნოს ძველი დიდება, რათა ქართველებიც ღირსეულად დადგნენ სხვა ერთა შორის, კვლავ გაერთიანდნენ მტკიცე რწმენით, მდიდარი ენითა და ცოდნის შუქით გაბრწყინებულნი. ასევე შესთხოვს ერი სათაყვანებელ მეფეს ლეგენდაში ჩართული ერთი ხალხური ლექსის თანახმად: „– აღსდექ, თამარ დედოფალო, შენთვის სტირის საქართველო!“

რომანტიკოსი ალექსანდრე ჭავჭავაძეც, აგრეთვე, აიდეალებს დროს, როდესაც თამარ მეფის ფიზიკური და სულიერი სილამაზე ამშვენიებდა და მზის სხივივით ეფინებოდა საქართველოს ყოველ კუთხე-კუნჭულს, ისიც მისტირის თამარის ეპოქას, რომელიც ქართველმა ხალხმა განსაკუთრებით შეიყვარა და უდიდესი სინანულით ამოთქვამს, რომ ჟამთა სვლამ წარიტაცა დავითისა და თამარის დიდებული ეპოქა:

გაჰქრა დავითის ხრმლის ელვა, ჩაჰქრა თამარის ლამპარი.

თამარისადმი და მისი დიდებული ეპოქისადმი მიმართული ქება მოწმობს რომანტიკოსი პოეტა განუზომელ სიყვარულს ძველი საქართველოს გმირული წარსულისადმი, რაც მათთვის ერთგვარი ნავსაყუდარი იყო. არაერთი ლეგენდა და ისტორიული წყარო მოგვეპოვება, სადაც ქართველი სახალხო მგოსანი თუ მეისტორიე თამარს გვიხატავს, როგორც ერისა და ხალხის წინამძღოლს, მშობელ ქვეყანაზე მზრუნველ მეფეს; მშობელ ხალხს, ისე როგორც ჩვენს რომანტიკოსებს, გულით უყვარდა თამარ მეფე, რომელსაც “დიდ დედად” მოიხსენიებდნენ, გელათის ტაძარს უდარებდნენ, ხოლო ისტორიკოსებმა სამართლიანად უწოდეს „მამა ობოლთა და მსაჯული ქვრივთა“.

ერეკლე მეორე. ერეკლე მეორე – ბაგრატიონთა სამეფო დინასტიიდან ყველაზე ხანგრძლივი დროის მონარქი – საქართველოს ერთ-ერთი ბოლო მეფეა. მას მძიმე და რთულ ხანაში მოუხდა მეფობა; სამშობლოსადმი უანგარო და თავდადებული მსახურებისათვის მისი სახელი დიდი პატივით შემოინახა ისტორიამ, ზეპირსიტყვიერებამ, ლიტერატურამ; სწორედ ამიტომაც სახალხო მთქმელთაგან ქვეყნისათვის „რკინის კარად“ შერაცხილი მეფე ერეკლე რომანტიკოსი პოეტების იდეალური გმირია. ქართველი ხალხის წარმოსახვა საუკუნეების განმავლობაში გმირის იდეალს სრულყოფდა, გარკვეული ნორმების ყალიბში აქცევდა, რაც ერის რჩეულ ვაჟკაცებს უნდა დაეკმაყოფილებინათ; სწორედაც ეს არის საგმირო-საისტორიო ზეპირსიტყვიერების უზენაესი აღმზრდელობითი მისია და ამ თვალსაზრისითაც განუზომელია მეფე ერეკლეს ციკლის საისტორიო ზეპირსიტყვიერების როლი.

გრიგოლ ორბელიანის შთაგონების წყარო პოემაში „სადღეგრძელო“, ლექსებში – „იარალის“, „...ჰე, ივერიავ“ და სხვა ქართველთა გამორჩეული გმირი - ერეკლე მეფეა. ქართული ხალხური პოეზია, ისევე როგორც პოეტი გრიგოლ ორბელიანი, მისტირის იმ დროს, როცა მეფობდა ერეკლე მეორე, როცა ქართველობა საამაყო მეფის ზრუნვის ობიექტი იყო. ერთ ხალხურ ლექსში ამგვარად არის დახატული მეფე ერეკლეს დრო:

მეფის ერეკლის დროშია შორს მოვადოვე ძროხანი,
დავწევ და ისე მეძინა, ზედ წავიხურნი ჩოხანი...

ერეკლე მეორე ჭეშმარიტი სახალხო გმირი იყო, რომელმაც მშობელი ხალხის უსაზღვრო სიყვარული და პატივისცემა თავისივე სასიქადულო საქმეებით დაიმსახურა და არა მხოლოდ ბაგრატიონთა გვირგვინის ტარებით. სწორედ ამიტომ ხალხმა

მოფერებით „პატარა კახი“ შეარქვა და ეს სახელი სიბერემდე შერჩა, რაც არაერთ ხალხურ ლექს-სიმღერაში დაფიქსირდა; გრიგოლ ორბელიანიც და ნიკოლოზ ბარათაშვილიც „პატარა კახის“ სახელით მოიხსენიებენ ერეკლე მეორეს პოემებში „სადღეგრძელო“ და „ბედი ქართლისა“.

ქართულ ხალხურ საისტორიო-საგმირო პოეზიაში „პატარა კახის“ თემატიკის არაერთი ლექსი მოგვეპოვება, რომლებიც გაჯერებულია ქართველი ხალხის უსაზღვრო პატივისცემითა და სიყვარულით მეფე ერეკლესადმი, მისი საარაკო გმირობათა გადმოცემითა და სრულიად ბუნებრივი ეროვნული სიამაყით („... ეს ჩვენი მეფე ერეკლე...“, „...ბატონიშვილი ერეკლე...“, „...მეფე ერეკლემ დასჭყვივლა...“ და ა.შ.).

ქართველობას თავისი საყვარელი მეფე ერეკლე ესახებოდა როგორც ნამდვილი გმირი, უებრო მეომარი, სწორუპოვარი პატრიოტი, თავგანწირული მებრძოლი, ჭემმარტი პატრონი ხალხისა და ქვეყნისა; ყველა ზნეობრივი ნორმისა და სავაჟკაცო კოდექსის მატარებელი.

რომანტიკოსი გრიგოლ ორბელიანი თავისი ხალხის საყვარელსი და სანატრელი მეფე ერეკლეს შესახებ; პოემაში „სადღეგრძელო“ ხაზგასმით მიანიშნებს, რომ ომის ბედს სწორედ მისი გამოჩენა სწყვეტდა: „წარბშეჭმუხვნილი, ხმალ-ხელ მოწვდენით, ვაი მას მტერსა, სად აღჩნდებოდა! ერთის შეხედვით, მტერთა შემუსვრით ბრძოლა წამსავე გარდასწყდებოდა!“

ეს მშვენიერი სტრიქონები, ალბათ, შთაგონებულია მეფე ერეკლეს დაუღალავი და შეუბღალავი ხმლისეული წარწერითაც: „მე ვარ ავი მუსაიფი კახთ ბატონის ირაკლისა“.

პოემაში „სადღეგრძელო“ გამოთქმულია სინანულიც იმის გამო, რომ პოეტის თანადროულობაში ირაკლის მღელვარე ხმალს ვეღარ იხილავს მამული, რაც მთელი ხალხის მწუხარე გულისთქმის გამომხატველია; ამიტომაც შემთხვევითი არ არის, რომ სამშობლოს უკიდურესი გასაჭირით გულდაკოდილი რომანტიკოსი პოეტისათვის ერეკლეს ეპოქაა სანატრელი და მისაბადი, იქ ეძიებს ყველაფერს მამულიშვილურს და გულდაწყვეტილი დასკვნაც გამოაქვს: მეფე ირაკლის მოუღალავ ხმალთან ერთად დაიმარხა მამულის დიდება:

მამული ვეღარ იხილავს ირაკლის ხმალსა მღელვარეს,

დიდება ივერიისა მისთან მარხია სამარეს...

ამგვარად მოთქვამს და ჩივის „ჩასვენებული მზის“ ეპოქის მომსწრე რომანტიკოსი პოეტი, რომელიც უსაზღვროდ მწუხარეა, რადგანაც „ვეღარ ვმზერო მისს სახეს“, თუმცა

უფრო ოპტიმისტია სახალხო მთქმელი, რომელიც თაობიდან თაობას გადასცემს პატარა კახისადმი სიყვარულს. სახალხო მთქმელებს ერეკლე გაიგივებული ჰყავთ სამშობლოს „რკინის კართან“; ეს კი იმაზე მეტყველებს, თუ რამდენად ეიმედებოდა ქართველ ხალხს ერეკლე, თუ რამდენად მძიმე იყო სამშობლო ქვეყნისათვის მისთვის თავდადებულის, მისი პატრონისა და მეოხის – ერეკლეს სიკვდილის გათავისება:

ვერ გაიგეთა, ქართველნო, შეგეხსნათ რკინის კარია!

აღარ გყავთ მეფე ერეკლე, ბაგრატიონთა გვარია!..

რომანტიკოსი პოეტის – ალექსანდრე ჭავჭავაძის შემოქმედებაშიც იგრძნობა გულრწველი პატრიოტული პათოსი, რომელიც მწარე რეალობით არის გულდაწყვეტილი, იმედგაცრუებული. მწერალი იხსენებს მშობლიური ქვეყნის წარსულ დიდებას, ყველასათვის საყვარელი მეფის – ერეკლე მეორის მოღვაწეობის უმძიმეს პერიოდს. როგორც ვიცით, შექმნილი ვითარების გამო, რაც თავს დაგვატყდა მას შემდეგ, რაც, გასაჭირის ჟამს, მეფე ერეკლემ მეზობელ ქრისტიანულ სახელმწიფოს – რუსეთს მიმართა დახმარებისათვის.

1770 წელს ერეკლე მეორე და გრაფი ტოტლებენი, ერთობრივად დასახული გეგმის თანახმად, აწყურის ციხეს მიადგნენ ასაღებად; მალევე გამოირკვა, რომ ეს რუსი გენერლის სტრატეგიული შეცდომა იყო. ამ ისტორიული ფაქტის გამომახილია ალექსანდრე ჭავჭავაძის ლექსი „ჰე, საქართელო“, რომელშიც ცალსახად არის გამოთქმული, რომ სასოწარკვეთილმა ქართველმა გვირგვინოსანმა საშველად ქრისტიან რუსეთს უხმო, თუმცა საშინელი იმედგაცრუება მიიღო – მშობა-მეგობრობისა და დახმარების ნაცვლად, რუსი სარდალი გაიქცა მზაკვრულად მოიქცა, და ერეკლე მეფე მცირერიცხოვანი მეომრებით მტერს შეატოვა.

ქართველ სახალხო მთქმელთა ისტორიულ მეხსიერებაშიც, ისევე, როგორც მეფე ერეკლეს თანადროულობაში, რუსეთი დარჩენილია როგორც მოღალატე, არასანდო ქვეყანა; ამის თაობაზე მოგვითხრობს ხალხური პოეზიაც:

ერეკლე აწყვერს მოსულა, შვიდი დღე-ღამე მდგარაო;

ტოტლებენმა უღალატა, ქურდულეზ გაეპარაო...

წარსულისადმი უსაზღვრო ინტერესმა და აწმყოთი უკმაყოფილებამ განაპირობა ნიკოლოზ ბარათაშვილის პოემა „ბედი ქართლისას“ შექმნა. ოფიციალურ ისტორიასთან ერთად, ფოლკლორულ შემოქმედებასაც კარგად შემოუნახავს ისტორიული ფაქტები, რომლებიც დამატებით ცნობებსა და ნათელ წარმოდგენას

გვამღევს იმ ეპოქის მოვლენებთან დაკავშირებით. ქართული ზეპირსიტყვიერება საკმაოდ ვრცლად გადმოგვცემს კრწანისის ომის ამსახველ ეპიზოდებს; მასში საკმაოდ ნათლადაა გადმოცემული ალა-მაჰმად ხანის მრავალრიცხოვანი ჯარების საქართველოზე წამოსვლა; შუშის ციხესთან ზვიად ხანის მარცხი, თბილისისაკენ დამპრა და ქართველების თავგანწირული ბრძოლა კრწანისის ველზე.

ნიკოლოზ ბარათაშვილი ერეკლეს პიროვნებას გვიხატავს ისე, როგორც ხალხს აქვს გადმოცემული ზეპირსიტყვიერ მასალებში; ანუ ერეკლეს პიროვნება ბარათაშვილსა და სახალხო მთქმელთა მთელ პლედას არსებითად ერთნაირად აქვთ გააზრებული, დანახული, აღქმული. ამის დასტურია პოემის შესავალში პოეტის გულმხურვალე მიმართვა გმირი მეფის აღმზრდელი კუთხისადმი; ნიკოლოზ ბარათაშვილი ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ ხალხს უსაზღვროდ უყვარს მეფე ერეკლეს დროის გახსენება, დროისა, როცა ეს დიდებული მეფე-რაინდი, მტრისადმი ღირსეული დამხვედრი და მათთვის რისხვის დამცემი, ქართველთა დიდი იმედი იყო.

ნიკოლოზ ბარათაშვილი პოემა „ბედი ქართლისას“ პირველსავე კარს მეფის ლოცვით იწყებს; თხუთმეტი წლიდან ქვეყნის სამსახურში ჩამდგარი მეფე-მხედარი მაცხოვარს ავედრებს თავის მამულს, ხალხს და სთხოვს, უთანასწორო ბრძოლაში ხელი მოუმართოს. ერთ-ერთ დახვეწილ, ლაპიდარულ ხალხურ ლექსში ზეპირსიტყვიერების კოლექტიური ავტორი ერეკლეს პიროვნების დასახასიათებლად ხაზს უსვამს მის ღვთისმოსაობას, უფლისადმი რწმენასა და მშრომელი ხალხისადმი ზრუნვას:

ერეკლესთანა ბატონსა ველარ გაზრდის დედა შვილსა;

ჯერ ხომ ღვთისა მლოცველია, მერე დამხსნელია ტყვისა.

ქართველ ხალხს ერეკლე ღვთისგან დალოცვილად „დავლათიანად“, ანუ ბედ-იღბლიანად ესახება („ერეკლე ბატონიშვილი ას ღვთისგან დავლათიანი...“).

ალა-მაჰმად ხანის მრავალრიცხოვან მომხვედურთან ქართველთა თავგანწირული ბრძოლის შესახებ საუბარია ოფიციალური ისტორიის, ხალხური სიტყვიერების თუ ბარათაშვილის პოემის ფურცლებზე, რომლის ავტორიც უხვად სარგებლობს ორივე წყაროთი.

პოემის მხატვრული ფორმა და იდეები ხალხურია. შეიძლება ითქვას, რომ ამ მხრივ „ბედი ქართლისა“ სათავეა ახალი ქართული ლიტერატურისა, რომელიც ხალხური სინამდვილისა და ქართული კულტურის დაუმრობელი წყაროებით საზრდოობს.

საკვალიფიკაციო ნაშრომის ამ ქვეთავში ვრცლად არის წარმოჩენილი ნათლად ჩანს ქართველ რომანტიკოსთა სიახლოვე ეროვნული ფოლკლორის სამყაროსთან. ხალხური მეტყველების მდიდარი სალაროდან შეთვისებული სახეები, გამოთქმები, სიტყვები, ამდიდრებენ მათ პოეტურ შთაგონებას. მათ შემოქმედებაში კარგად ჩანს, თუ რაოდენ ღრმად იცნობენ ისინი მეფე ერეკლეს ციკლის ქართულ ხალხურ სიტყვიერებას, რომელშიც საკმაოდ ვრცლად არის გადმოცემული ერეკლე მეორის ღვაწლი ერისა და ხალხის წინაშე, ასევე ხალხის ნდობა და სიყვარული საამაყო მეფის მიმართ.

თავი მესამე

სატრფიალო ლირიკა

1. **სატრფიალო ლირიკის რაობისათვის.** საკვალიფიკაციო ნაშრომის მესამე თავი ეძღვნება ქართველ რომანტიკოსთა სატრფიალო ლირიკის მიმართების პრობლემას ხალხურ სატრფიალო პოეზიასთან. ქართულ ხალხურ სატრფიალო ლირიკაში ამ დიდებული გრძნობის შესაძლებლობებზე ბევრი უთქვამთ ჩვენს წინაპრებს; ერთ ხალხურ ლექსში კი სახალხო მთქმელი სიყვარულს მტრობაზე ძლიერ გრძნობად წარმოაჩენს („...რაც მტრობას დაუნგრევია, - სიყვარულს უშენებია“). რომანტიკოსთა სატრფიალო ლირიკა გამსჭვალულია ღრმა და ფაქიზი გრძნობებით; მათთვის სიყვარული ერთ-ერთი უმაღლესი გრძნობაა, რომელიც, ხშირად, გაიდევალებული აქვთ. ამ თვალსაზრისით რომანტიკოსთა სატრფიალო პოეზიის გენეზისი მშობელი ხალხის წიაღშია დასაძებნი.

გრიგოლ ორბელიანისთვის სიყვარული განსაკუთრებული, ამაღლებული გრძნობაა. პოემა „სადღეგრძელოში“ იგი ერთ-ერთ სადღეგრძელოს სწორედ ამ დიდებულ გრძნობას უძღვნის და საუბრობს ადამიანისთვის სიყვარულის მნიშვნელობაზე, „რომლით კაცი მშვენიერობს, მაშინ თვით ღმერთს ემსგავსება“; პოეტისთვის სიყვარული სულის „მაშვენია“, ხოლო უსიყვარულოდ სასუფეველიც კი საპყრობილედ ესახება.

ამგვარი სიყვარული იცის ხალხური პოეზიის უღალატო ლირიკულმა გმირმაც, რომლის გულწრფელი აღსარება მიჯნურის მიმართ ამგვარია: „სიკვდილსა შენსა სანაცვლოდ თავსა მე მივცემ, შენ არა!“. ამგვარი თავდადებული მიჯნურია გრიგოლ ორბელიანის სატრფიალო პოეზიის ლირიკული გმირიც.

ქართველ რომანტიკოსთა სატრფიალო ლირიკა უხვად საზრდოობს ხალხური წყაროებით. ამის საილუსტრაციოდ საკვალიფიკაციო ნაშრომში მოვიხმობთ არაერთ ნიმუშს როგორც რომანტიკოსების, ისე ხალხური პოეზიიდან; თემატიკიდან გამომდინარე, განვიხილავთ პოეტის ლექსებს: „...შენნი დალალნი ყრილობენ...“, „...მიყვარს თვალები მიბნედილები...“, „...ნა ფორტეპიანოზედ მომღერალი...“, „საყურე“, „თავადის ჭ...ძის ასულს, ეკ...ნას“, „...ადმოხდა მნათი...“, „...შევიშრობ ცრემლსა...“, „ვპოვე ტაძარი“ და მათ ფოლკლორულ საწყისებს; მათი ურთიერთშედარებითი შესწავლით ნათლად ვხედავთ, რომ ხალხური სატრფიალო პოეზიის ლირიკული გმირის მსგავსად, ნიკოლოზ ბარათაშვილისთვისაც სატრფო მაცოცხლებელი ძალაა. ნიშანდობლივია ისიც, რომ, როგორც ხალხური ლექსის, ისე რომანტიკოსი პოეტის ლირიკული გმირი ყურადღებას ამახვილებს მიჯნურის როგორც გარეგნულ, ასევე - შინაგან, სულიერ სილამაზეზე.

ნიკოლოზ ბარათაშვილის სატრფიალო პოეზიის ლირიკული გმირი სატრფოს გულისთვის ყველაფრისთვის მზად არის; მას შეუძლია, უარი თქვას ყოველგვარ „სოფლისა სიამოვნებაზე“, ამქვეყნიურ დიდებაზე, ოღონდაც ღირსი გახდეს მიჯნურის ხილვისა.

ერთ-ერთ ხალხურ სატრფიალო გაბაასებაში „...ამოიქროლე, ნიავო...“, ვაჟი საყვარელ ქალს „სოფლის სიცოცხლედ“, „გულის მაცოცხლებლად“ მიიჩნევს.

2. მნათობთა სიმბოლიკა. ქართული ხალხური სატრფიალო ლირიკისათვის განსაკუთრებით დამახასიათებელია ქალის სილამაზის, მისი გარეგნობის შედარება მნათობებთან: ვარსკვლავებთან, მთვარესთან და განსაკუთრებით – მზესთან. მნათობთა პერსონიფიცირების არქაული რწმენა-წარმოდგენები უდევს საფუძვლად ხალხურ სატრფიალო ლირიკაში ოდითგანვე აპრობირებულ მხატვრულ პოეტურ ხერხს სატრფოს მშვენიერების წარმოსაჩენად.

გრიგოლ ორბელიანისთვის სატრფოს სიყვარულს იმდენად დიდი მნიშვნელობა აქვს, რომ მისი ღიმილის დანახვაც კი საკმარისია, რომ ყოველგვარი „სიმწარე“ დაავიწყდეს და „სულის ღელვა“ სიმშვიდემ შეცვალოს; რომანტიკოსი პოეტისათვის მიჯნური ციური მნათობია, რომელიც ყოველგვარ სიმწარეს ავიწყებს. ხალხურ სატრფიალო ლირიკაშიც საყვარელი ქალის მზესთან შედარების მაგალითები მრავლად შეიძლება მოვიხმოთ. ასეთი ლექსებია: „ტანად საროტანი ხარ...“, „...პირ-მზეო, პირი მას გიგავს...“ და სხვა.

ნიკოლოზ ბარათაშვილის სატრფიალო ლირიკა უხვად საზრდოობს ხალხური წყაროებით. რომანტიკოსი მგოსანი ლექსში „...მადლი შენს გამჩენს, ლამაზო...“, სახალხო მთქმელის მსგავსად, სატრფოს არამიწიერ სილამაზეს მზეს და მთვარეს ადარებს („დღისით მზევ, ღამე მთოვარევ, წყნარო და ამოდ ხმიანო!“). ლექსის ბოლო კი წარმოადგენს ვედრებას: „დედისერთა ვარ, ნუ მამკლავ, ნუ დამანანებ სოფელსა!“ ნიკოლოზ ბარათაშვილის ლექსის ეს ბოლო სტრიქონები უთუოდ გამოძახილია ხალხური ფილოსოფიური ლექსისა „... ბერი კაცი ვარ...“ („ბერი კაცი ვარ, ნუ მამკლავ, ყველა დაგიწყებს გმობასა...“).

ზოგჯერ პოეტი თავად მიგვანიშნებს ხოლმე ამა თუ იმ ლექსის ხალხურ საწყისებზე. მაიკო ორბელიანისადმი მიწერილ წერილში ნ. ბარათაშვილი მიუთითებს ლექსის - „...მადლი შენს გამჩენს, ლამაზო...“ - ხალხურ წყაროზე: „აი, ამ ქართულ ლექსს გიგზავნი მდაბიურად დაწერილს, როგორღაც ფიქრში მომივიდა „მე ვარ და ჩემი ნაზადი“, იმის ხმაზედ“.

3. მცენარეთა სიმბოლიკა. არქაული სიმბოლიკები ზეპირსიტყვიერების ყველა დარგს შემორჩა, განსაკუთრებით კი – სატრფიალო ლირიკას, რომელმაც მიჯნურთა მშვენიერების გამოსახატავად უხვად გამოიყენა საუკუნეთა ტევრში გამოტარებული სახე-სიმბოლოები. ბუნებრივია, ხალხის წიაღში შემუშავებული „სამკაულები“ სიტყვაკაზმული მწერლობისთვისაც უმნიშვნელოვანესი გახდა; ქართველ რომანტიკოსთა სატრფიალო ლირიკაშიც უხვად გვხვდება მცენარეთა სიმბოლიკა, რამაც იმთავითვე შეიძინა მიჯნურთა შემამკობელი ფუნქცია.

გრიგოლ ორბელიანს ლექსში „ეკატერინა ჭავჭავაძისას“ ალექსანდრე ჭავჭავაძის უმშვენიერესი ასული ეკატერინე წარმოდგენილი ჰყავს ქალის სილამაზის ეტალონად და მას აქებს როგორც გარეგნული მიმზიდველობის, ასევე – შინაგანი ბუნების მიხედვით; მტრედვით უმანკო ეკატერინას სიტურფის გადმოსაცემად პოეტი მიმართავს ვარდის სიმბოლიკას და, აგრეთვე, ზოგადად ყვავილთა ხალხური სიმბოლიკების გამოყენებას.

ქართული ხალხური სატრფიალო ლირიკისათვისაც ნიშანდობლივია სატრფოს, უმთავრესად – ქალის, სილამაზის შექება ტრადიციული სიმბოლიკის – ვარდის გამოყენებით, რაც სილამაზისა და სიყვარულის სიმბოლოდ აღიქმება. ლექსში „...მინდორთა მაშვენებლო..“ სახალხო მთქმელი მიჯნურობის ობიექტ ქალს,

სილამაზის ხაზგასმის მიზნით, ვარდს უწოდებს („მინდორთა მაშვენებლო, ვარდო, გამლილო ველადა...“).

ნიკოლოზ ბარათაშვილს სატრფოს სიტურფისათვის არაერთი ლექსი მიუძღვნია; მათ რიგს მიეკუთვნება ქართული პოეზიის ერთ-ერთი გამორჩეული მარგალიტი „საყურე“. ამ შესანიშნავ ნიმუშში, პეპელასავით მოფარფატე საყურე სატრფოს ლამაზად ახრილ სპეტაკ შროშანს ედარება.

ქართული ხალხური სატრფიალო ლექს-სიმღერების უმთავრესი ადრესატი ქალია. სატრფოს დანახვა შეყვარებული ვაჟისათვის სამოთხის ყვავილის ხილვის ტოლფასია: „...სამოთხის ველის ყვავილო, კვალისგან გარდამეტი ხარ!..“.

რომანტიკოსთა სატრფიალო ლირიკა ამ თვალსაზრისითაც ერთიანი ქართული ფოლკლორული სივრცის საუკუნოებრივი გამოცდილებით სარგებლობს. ნიკოლოზ ბარათაშვილისთვის სატრფოს გარემოცვაში ყოფნა სამოთხესთან ასოცირდება; მიჯნურის ხილვით, მასთან სიახლოვით ხარობს პოეტი და სწორედ ის არის მგოსნის მაცოცხლებელი ძალაც.

4. ყარაჩოღურ-აშულური მოტივები. ალექსანდრე ჭავჭავაძისა და გრიგოლ ორბელიანის შემოქმედება ერთგვარი გარდამავალი საფეხურია ერთი ლიტერატურული მიმდინარეობიდან მეორეში; ამიტომ, რა თქმა უნდა, გასაკვირი არც უნდა იყოს, რომ მათი პოეზიის მთლიანი თუ არა, გარკვეული ნაწილი განიცდის წინამორბედთა გავლენას, რამდენადაც ახალბედა რომანტიკოსი პოეტების პირველი შემოქმედებითი ნაბიჯები დაემთხვა იმ ეპოქას, როცა ქართულ პოეზიაში ჯერ კიდევ გაისმოდა ბესიკის ხმა.

ალექსანდრე ჭავჭავაძის შემოქმედება ცხადყოფს, რომ იგი რომანტიზმის ძირითად ასპექტებს იზიარებს. მეორე მხრივ, შეუძლებელია, შეუმჩნეველი დაგვრჩეს ხალხური საწყისები, ეს იქნება ქართული ხალხური ზეპირსიტყვიერების ცალკეული ნიმუშები, ქალაქური სიმღერები თუ ზოგადად ყარაჩოღურ-აშულური პოეზია.

ალექსანდრე ჭავჭავაძის სატრფიალო ლირიკის განხილვისას მკაფიოდ მოჩანს ყარაჩოღურ-აშულური, ბესიკის თუ საიათნოვას შემოქმედებითი სტილისთვის დამახასიათებელი ნიშნები. მაგალითისათვის შეიძლება მოვიხმოთ ლექსი „...როს არშიცი“, რომელშიც პოეტი სრულიად ბუნებრივად იყენებს აშულური პოეზიის სტილურ ნიშნებს.

ქართველ რომანტიკოსთა შემოქმედებაზე, განსაკუთრებით კი ალ. ჭავჭავაძისა და გრ. ორბელიანის „მუხამბაზებზე“, ბესიკისა და აშულური პოეზიის გავლენის თაობაზე არაერთი მკვლევარი მიუთითებს. მკვლევარი ალექსანდრე კალანდაძე ფიქრობს, რომ „ალექსანდრე ჭავჭავაძის არქაულსა და შესამჩნევად ხელოვნურ ენას ანტონ პირველისა და ბესიკის „მაღალი შტილის“ ბეჭედი აზის“; ხოლო პოეტი აკადემიკოსი იოსებ გრიშაშვილი „მუხამბაზზე“ საუბრისას აღნიშნავს, რომ „მუხამბაზი“ პირველად საიათნოვამ შემოიტანა საქართველოში, რომ აშულური სიმღერის დამახასიათებელი ფორმაა ეგრეთწოდებული მუხამბაზი, რომელიც ნიშნავს ხუთეულს, ე. ი. ხუთ სტრიქონს, მაგრამ შემდეგში თვით საიათნოვამ და მისმა „მიმბაძველებმაც“ განავითარეს, შექმნეს ამნაირი ლექსების მრავალი ვარიაცია. ი. გრიშაშვილი მიიჩნევს, რომ მე-19 საუკუნის პოეტებს შორის საიათნოვას ლექსის ფორმა უმაღლესობამდე განავითარა ალექსანდრე ჭავჭავაძემ.

ალექსანდრე ჭავჭავაძის ასზე მეტი ლექსიდან ორმოცამდე სიყვარულის თემას ეძღვნება. აქედან ოცზე მეტ სატრფიალო ლექსში ყველაზე უფრო იგრძნობა ბესიკის გავლენა; სიყვარულის გრძნობის გადმოსაცემად და სატრფოს პორტრეტის შესაქმნელად პოეტი უმთავრესად ბესიკისათვის დამახასიათებელი პოეტიკით საზრდოობს: მზეს – სატრფოს აღმნიშვნელად; ბალახშის კარს, ძოწს, ლალს, იაგუნდს – ტუჩების მიმართ; დალალს, ზილფს – ნაწნავების მიმართ; ბროლ-ფიქალს, ბროლის ფიცარს, ბროლის ველს – გულმკერდის აღსანიშნავად; ვარდს, ბალახს – ღაწვის აღსანიშნავად; მელნის ტბას – თვალების; ჰინდელნს, ჰინდთა ჯარნს – წამწამების; მშვილდს – წარბების; მარგალიტს, სპეკალს – კბილების და სხვა. არსებითად იგივე სურათი იხატება ქართული ხალხური სატრფიალო ლირიკის ნიმუშებშიც („...წარბები გადაგხვევია...“, „დილის ვარდო, ტან სურათო...“, „...თხუთმეტი დღის მთვარეს გეგხარ...“, „...ხომალდში ჩავჯექ...“ და ა. შ.).

გრიგოლ ორბელიანის სატრფიალო ლირიკასაც დაჰკრავს ბესიკური ჰანგებისა თუ საათნოვასა და აშულური პოეზიის სურნელი. მის მშვენიერ მუხამბაზებში („...არავისთვის მე დღეს არა მცალიან...“, „...სავათნოვას მიბაძვა“, „...სალომეს ბეჟანა მკერვალის მაგიერ...“, „...სულით ერთნო...“, „...გინდ მეძინოს...“, „დიმიტრი ონიკაშვილის დარდები“) ძალუმად ძგერს ყარაჩოღელთა სულისკვეთება, რაც უხვად საზრდოობს ქართული ხალხური პოეზიის უმრეტი წყაროთი.

აშუღთა რეპერტუარმა, რომელიც ემყარება ხალხურ ჰანგებსა და პოეზიას, მოახერხა, გავლენა მოეხდინა ოფიციალური ლიტერატურის ისეთ წარმომადგენლებზე, როგორც არიან ბესიკი, ალექსანდრე ჭავჭავაძე და გრიგოლ ორბელიანი, რომელთა პოეზიაშიც მუხამბაზურ-აშუღურმა მოტივებმა წარუშლელი კვალი დატოვეს.

თავი მეოთხე

ყოფნა-არყოფნისა და სიცოცხლის საზრისის პრობლემა

სადისერტაციო ნაშრომის მეოთხე თავი ეთმობა ისეთ მარადიულ საკითხებს, როგორცაა ყოფნა-არყოფნის, ადამიანის დანიშნულების, სიცოცხლის დასაზღვრულობისა და წარმავლობის, სიკვდილისა და სიცოცხლის საზრისის პრობლემა. ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებით გამორჩეულია, როგორც ქართული ხალხური ფილოსოფიური ლირიკა, ასევე – რომანტიკოსთა შემოქმედებაც.

ქართველ რომანტიკოსთა მსოფლმხედველობრივ ფენომენშიც ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესია სიცოცხლის დასაზღვრულობის, მისი წარმავლობის პრობლემა; აწმყო ნაღველით გულდასევდიანებულ ჩვენს რომანტიკოსებსაც აწუხებთ ეს ტკივილიანი რეალობა და ცდილობენ, რამენაირად ჩასწვდნენ მის არსს.

1. წუთისოფლის სამდურავი ალექსანდრე ჭავჭავაძის ლირიკასა და ხალხურ პოეზიაში. ალექსანდრე ჭავჭავაძის შემოქმედებაში საკმაოდ ვრცლად არის საუბარი წუთისოფლის რაობაზე; რომანტიკოსი პოეტი ცდილობს, ჩაწვდეს ყოფნა-არყოფნის არსს. მგოსანი, სახალხო მთქმელის მსგავსად, უკმაყოფილოა წუთისოფლის წარმავლობით, რაც გამოხატულია ტრადიციული „სოფლის სამდურავის“ ციკლის ლექსებში: „ვაჰ, სოფელსა ამას...“, „ისმინეთ, მსმენნო“, „გუთნის დედა“, „დუგა“, „...ოჰ, ვით გვემტყუნვა...“, „ეჰა, ჩემო ოცნებავ“, „სხვადასხვა დროისათვის კაცისა“, „რაა სიკვდილი“, „გოგჩა“, „მიველ წალკოტს სანუგეშოთ“ და სხვა.

სახალხო მთქმელისთვისაც მიუღებელია ცრუ და მუხთალი წუთისოფელი, სადაც გაბატონებულია მოძმეთ ღალატი და პირფერობა; სწორედ ამიტომ ზეპირსიტყვიერების კოლექტიური ავტორი ლექსში „...სოფლის რა მხარეცა ვნახე...“, რომელიც ვახტანგ კოტეტიშვილს ქართლში ჩაუწერია, გმობს ცოდვიან წუთისოფელს და მოგვიწოდებს არ ვენდოთ მას, რადგან ის „ჭრელი გველია“.

ხალხურ სიტყვიერებაში არაერთი ლექს-სიმღერა თქმულა წუთისოფლის წარმავლობაზე, რაზეც თვითონ სიტყვის შინაარსიც მიგვანიშნებს; ცხოვრება იმდენად ხანმოკლეა, რომ წუთთანაა შედარებული; გრ. ორბელიანის თანახმადაც, “სოფელი სამ სახედ ითქმის: საუკუნო იგი, სოფელი და წუთისოფელი (კაცრიელი). სოფელი ეწოდების სრულიად საწუთროსა“. ქართულ ხალხურ ლექსში „...სანამ ვიყავ ახალგაზრდა...“ მოხუცი მწუხარებით შემოგვჩივის, რომ თუ ახალგაზრდობაში „ლომი მეგონა ჩემი თავი“, ახლა „შევიქმენ პანტის ჩირადა“-ო; ხალხური ფილოსოფიური ლირიკა მისტირის დროს, რომელიც დაუნდობელი, წარმავალია და საბოლოო დასკვნით კი სიკვდილი გარდაუვალა.

წუთისოფლის წარმავლობაზე მოთქვამს ალექსანდრე ჭავჭავაძის ლექსის - „გუთნის დედა“ - ლირიკული გმირი; იგი მისტირის წარსულ დროს, ჟამთა მდინარებას, რომლის წინაშეც ყველა უძლურია, რადგან მარადიული არაფერია, მათ შორის - ახალგაზრდული ძალა, მხნეობა, შემართება.

ქართული ხალხური ლირიკის კოლექტიური ავტორი წუთისოფლის სამდურავ ლექსებს ხშირად ასე იწყებს: „ტიალი წუთისოფელი“, „წუთისოფელმა გამწირა“, „ოხერო წუთისოფელო“. სახალხო მთქმელის მსგავსად, ალექსანდრე ჭავჭავაძეც სწორედ წუთისოფლის სამდურავით იწყებს ლექსს „...ოჰ, ვით გვემტყუნვა...“ და გულისტკივილით ამბობს: „ოჰ, ვით გვემტყუნვა სოფლისა ბრუნვა!.. წაგვიხდა ზრუნვა...“.

ალექსანდრე ჭავჭავაძის შეხედულებანი წუთისოფლის რაობასა და ადამიანის დანიშნულებაზე, ცხოვრების საზრისზე მჭიდრო კავშირშია საუკუნეთა განმავლობაში შემუშავებულ ხალხურ სიბრძნესთან, ცხოვრებაზე უშუალო დაკვირვების შედეგად ხალხის მიერ ჩამოყალიბებულ აზრთან, რომ ამა სოფლის ცხოვრება ამაოებაა და ჩვენ მხოლოდ „სტუმრები ვართ“, თუმცა პოეტი, სახალხო მთქმელის მსგავსად, მაინც ოპტიმისტი; ალექსანდრე ჭავჭავაძის დასკვნით ლექსში „ვისაც გსურთ“ წუთისოფელი ცვალებადია და კაცის უბედობა სატირალია, მაგრამ არა – გასაკვირი, რადგან, ავტორის აზრით, ამქვეყნად ყველაფერი წარმავალია და დიდი თუ პატარა, ყველა ამ ცვლილების მომსწრეა. ამ მარადიულ პრობლემასთან მიმართებაში ალექსანდრე ჭავჭავაძის პოეზიაში ერთგვარი ოპტიმისტური გამოსავალიც მოიხაზა, რაც ერთგვარი დიალოგია ეკლესიასტესეულთ ცნობილ თეზასთან („ამაოება ამაოებათა...“). ჩვენი დიდებული მგოსნის, მიერ ამ „წყევლაკრულვიან“ საკითხის გააზრებას ეძღვნება ლექსი „რაა

სიკვდილი“, რომლის თანახმადაც, სიკვდილ-სიცოცხლის მარადიული პრობლემის პოეტისეული გადაწყვეტა ამგვარია: სულიერი მარტოობაა, ახლობლის გარეშე დარჩენა გაცილებით მტკივნეული და აუტანელია, ვიდრე – სიკვდილი, რადგან, მისი აზრით, სიკვდილთან ერთად ქრება ტანჯვაც, ხოლო ძვირფასი ადამიანების გარეშე დარჩენილის ტანჯვა მარადიულია. ამგვარი დასკვნით ალექსანდრე ჭავჭავაძე იზიარებს ნიკოლოზ ბარათაშვილის შეხედულებას სულით ობლობის თაობაზე. ამ პრობლემასთან დაკავშირებით არსებითად იდენტურია მრავალ ეპოქათა ტევრში გამოვლილი ხალხური პოეზიის აზრიც: სიკვდილი გარდაუვალია, მაგრამ ადამიანმა ზნეობრივად, ახლობლებისა და ქვეყნის მსახურებაში უნდა გაატაროს მიწიერი ცხოვრება; თუმცა „წუთისოფლის სტუმრები ვართ“, და რომანტიკოსი ალ. ჭავჭავაძის ლირიკის არაერთი ნიმუში ამაზე მოთქვამს; პოეტი, სახალხო მთქმელთა მსგავსად, მაინც ოპტიმისტია და ლექსში „ვისაც გსურთ“ აცხადებს: წუთისოფელი ცვალებადია და კაცის უბედობა სატირალია, მაგრამ გასაკვირი არ არის, რადგან ეს ბუნების კანონია.

2. „უწყალო სოფელი“ გრიგოლ ორბელიანის შემოქმედებასა და ხალხურ პოეზიაში.
გრიგოლ ორბელიანის შემოქმედებაშიც აშკარად ჩანს წუხილი წუთისოფლის გაუტანლობაზე, წარმავლობაზე, რაც ადამიანს დასაბამიდანვე აღელვებს და აინტერესებს. წუთისოფლის დაუნდობლობასა და უსამართლობას ეძღვნება ლექსები: „გაზაფხული“, „ჩემს დას ეფემიას“, „ჩემი ეპიტაფია“, „მიბამვა პუშკინისა“, პოემა „სადღეგრძელოს“ ცალკეული სტროფები და ა. შ. ლექსი „მუშა ბოქულაძე“, თვალსაჩინო ნიმუშია პოეტის შემოქმედებიდან, რომლის ლირიკული გმირი ფიქრობს, რომ მხოლოდ ტანჯვისთვის არის მოვლენილი და გულისტკივილით შესჩივის „უწყალო სოფელს“, რომელმაც მოიძულა, დაივიწყა, ვინ იყო და ტანჯვითა და ოფლით ლუკმის მოპოვება არგუნა ხვედრად.

სახალხო მთქმელებსაც არაერთგზის გამოუთქვამთ მსგავსი სამდურავი უსამართლო სოფელზე; ქართული ხალხური ფილოსოფიური ლირიკის კოლექტიურ ავტორს არაერთგზის მიუნიშნებია წუთისოფლის უსამართლობაზე, ამ, მართლაც, „წყევლა-კრულვიან“ პრობლემაზე.

მიუხედავად წუთისოფლის გაუტანლობისა და სიმწრის შეცნობისა, რომანტიკოსი გრიგოლ ორბელიანის საბოლოო „განაჩენი“ წუთისოფლის წარმავლობასა და ადამიანის არსებობის დანიშნულებაზე ასეთია:

რა არის ჩვენი სიცოცხლე, თუ არა საქმე კეთილი?

თუ არ აღვადგენთ დაცემულს, არ ვექმნეთ ნუგემ-მცემელი?

ხალხური სიბრძნეც გვასწავლის, რომ სანამ ცოცხლები ვართ, კარგი უნდა ვაკეთოთ, რადგან ჯერ არ დაბადებულა ადამიანი, რომელსაც რამე წაუღია იმქვეყნად, – ამგვარია ხალხის „განაჩენიც“ ხალხური ლექსისა „...კაცი სანამ ცოცხალია...“.

ქართული ხალხური სიტყვიერების კოლექტიურ ავტორსა და რომანტიკოს გრიგოლ ორბელიანს ერთნაირად ესმით წუთისოფლის და ადამიანის დანიშნულების პრობლემა, რაც გვამღევეს საშუალებას, ვიმსჯელოთ მათ ურთიერთკავშირზე, პოეტის შემოქმედების ფოლკლორულ ძირებზე.

3. „სულით ობლობა“ და სიცოცხლის საზრისი ნიკოლოზ ბარათაშვილის შემოქმედებასა და ხალხურ სიტყვიერებაში. ნიკოლოზ ბარათაშვილის შემოქმედებაშიც ძალუმად იგრძნობა ის მარადიული წუხილი და ტკივილი, რაც ქართველ ხალხს საუკუნეების განმავლობაში აწუხებდა, აღელვებდა და მოსვენებას არ აძლევდა. ქვეთავში ქართულ ხალხურ ფილოსოფიურ ლირიკასთან მიმართებაში განვიხილავთ ნიკოლოზ ბარათაშვილის ლექსებს: „ხმა იდუმალი“, „რად ჰყვედრი კაცსა“, „... დამქროლა ქარმან ...“, „ვპოვე ტამარი“, „ჩემთ მეგობართ“, „ფიქრნი მტკვრის პირას“, „შემოღამება მთაწმინდაზედ“, „სული ობოლი“, „ნაპოლეონ“, „ჩემს ვარსკვლავს“, „მერანი“, „ჩემი ლოცვა“, რომლებიც ეხება ისეთ მარადიულ პრობლემებს, როგორცაა სულიერი მარტობა, წუთისოფლის სამდურავი და მისი წარმავლობა, სიცოცხლის აზრის, ადამიანის დანიშნულების განსაზღვრა და ამ მარადიული ძიების გზაზე კაცობრიული უღონობა, ბედისწერა, სიკვდილი. მწერლის შემოქმედებასთან ერთად, მოცემულ საკითხებთან დაკავშირებით, ასევე, განხილულია მისი პირადი წერილებიც.

პოეტის დაუოკებელი, მაძიებელი ბუნება კარგად ჩანს ლექსში „ფიქრნი მტკვრის პირას“. ეს არის რომანტიკოსის ჩაფიქრება ყოფნა-არყოფნის, ადამიანის არსებობისა და მისი მიზანდასახულობის პრობლემაზე, ცხოვრების საზრისის ძიებაზე; კითხვები, რომელსაც მტკვრის პირას განმარტოებული პოეტი სვამს, ზოგადკაცობრიული ტკივილებითაა დახუნძლული და, ამავე დროს, ყველა ეპოქისათვის მახლობელი და სისხლხორცეულია: ...რად არის ჩვენი ცხოვრება ფუჭი და ამაოება?.. რა არის ჩვენი ყოფა – წუთისოფელი? რატომ არის იგი აღუვსებელი საწყაული? ვინ სჯერდება ერთხელ ნატვრით მიღებულს?

პოეტი გვიხატავს ადამიანის სულის ტრაგედიას; მისი აზრით, ადამიანის მისწრაფება აუვსებელი საწყაულია... არასოდეს არის კმაყოფილი იმით, რაც გააჩნია და ყოველთვის მეტი უნდა ცხოვრებისაგან;

სახალხო მგოსანი ამგვარად ალაპარაკებს ეპიკურ გმირს:

როსტომ თქვა: ესე სოფელი კაცს ხელში გაუქანდება,
ვინცა სთქვა, ახლა მე დამრჩა, არც იმას აუთავდება.

ხალხური ეპოსის გმირის – როსტომის სიბრძნის გამოძახილია ნიკოლოზ ბარათაშვილისეული სტრიქონებიც, რომელთა თანახმადაც თავად უძლეველი მეფენიც კი ვერ ისვენებენ და სხვათა საუნჯის ხელში ჩაგდებას ლამობენ, მათი ფიქრი ერთია მხოლოდ: „როდის იქნება, ის სამეფოცა ჩვენი იყოს?“ და თავდაუზოგავად იბრძვიან „იმავე მიწისთვის, რაც დღეს თუ ხვალ თვითვე არიან!..“

მაგრამ, მიუხედავად ამ პესიმისტური განწყობილებისა, მიუხედავად იმისა, რომ ცხოვრება ერთობ მწელია და სავსეა დაბრკოლებებით, რომანტიკოსი პოეტის აზრითაც კი ადამიანებს უფლება არ გვაქვს, ცოცხლები მკვდრებს დავემსგავსოთ; ამგვარია ნიკოლოზ ბარათაშვილის ლექსის დასკვნითი ნაწილი, რომელიც უთუოდ ნასაზრდოებია მშობელი ხალხის ჯანსაღი ოპტიმიზმით:

არც კაცი ვარგა, რომ ცოცხალი მკვდარსა ემსგავსოს,
იყოს სოფელში და სოფლისთვის არა იზრუნვოს!

ეს ის ზოგადკაცობრიული იმედიანი განწყობაა, ხალხურ ზეპირსიტყვიერებაში ასე უხვად რომ გამოსჭვივის და უშურველად აპურებს ჩვენი ეროვნული მწერლობის ყველა ნაკადს. მიუხედავად ყოველგვარი გაჭირვებისა, ქართველი ხალხი ცხოვრებას რეალისტურად და ოპტიმისტურად უყურებდა... ერთ ხევსურულ ხალხურ ლექსში „...სიკვდილო, გასაოხებო...“ გადმოცემულია უდიდესი ადამიანური ოპტიმიზმი და ქედუხრელობა სიკვდილის მიმართ; ლექსის ლირიკული გმირი - მომაკვდავი მჭედელი ამაყად უცხადებს სიკვდილს, რომ მისი არ ეშინია და იქით ემუქრება.

ქართული ხალხური ფილოსოფიური ლირიკის კოლექტიური ავტორი საუკუნეთა მანძილზე გვმოდღვრავს, რომ, ვიდრე სოფელში ვართ, მის დინებას უნდა მივყვეთ, რადგან „არ იხსნის შიში სიკვდილსა, არც დიდი კაცის შვილობა“;

ამგვარია ნიკოლოზ ბარათაშვილის უკვდავი პოეზიის ლირიკული გმირის კრედოც, რომელიც არ ეპუება მძიმე თანადროულობას, მარადიულ ქროლვაშია, რათა მოძმეს გზის სიძნელე გაუადვილოს.

ზოგადი დასკვნები

ქართულმა რომანტიკულმა მსოფლგანცდამ გამოხატულების ფორმად უმთავრესად პოეზია აირჩია და ფართოდ გადაგვიშალა ადამიანის სულიერი სამყარო, მისი სწრაფვა თავისუფლებისადმი; აშკარად დაგვანახა მრავალფეროვანი გამა ადამიანის განცდებისა, მისი მეზრდოლი პათოსი და ძლიერი გაქანება; ამიტომაც სრულიად ბუნებრივი იყო ჩვენი რომანტიკოსების ძლიერი ლტოლვა ეროვნული ფოლკლორული შემოქმედებისადმი, სადაც შეიძლებოდა, პირუთვნელი პასუხი ეპოვათ მათთვის საჭირობოროტო ყველა პრობლემაზე; სადაც შეიძლებოდა, მთელი სისავსით შეეგრძნოთ ეროვნული ღირსება და სიამაყე, ეპოვათ სულიერი საზრდოცა და ნავსაყუდელიც, ჯანსაღად განეჭვრიტათ წარსულიც, აწმყოცა და მომავალიც, დაპურებულიყვნენ ეროვნული ზეპირსიტყვიერების უმრეტ წიაღში ოდითგანვე მყარად დაბუდეებული ოპტიმიზმითა და ზოგადკაცობრიული ჰუმანიზმით.

რომანტიკოსები თავიანთ შემოქმედებაში მიმართავდნენ ისტორიულ და ხალხურ-პოეტურ თემებს, ვითარცა იდეალურ წარსულთან წვდომის ყველაზე ეფექტურ საშუალებებს; ამდენად, ქართული რომანტიზმი იმთავითვე ეროვნულ ფესვებზე დგას და ხალხური პოეტური სიტყვა ამ ფესვების ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილი და მაცოცხლებელი ძარღვია. ქართველი რომანტიკოსებისათვის მრავალ ეპოქათა ტევრში გამოტარებული მშობლიური ხალხური სიტყვიერება ის მყუდრო სავანეა, სადაც სული უნდა მოითქვას „აწმყო ნალველით“ სულშემძრულმა შემოქმედმა.

ქართულ ხალხურ საისტორიო ნაწარმოებებს შემოუნახავს სახელები სახალხო გმირებისა, რომელთა შესახებ ისტორიაში არაფერია ნათქვამი; ამავე დროს, ბუნებრივია, შეუქმნიათ ლექს-სიმღერები, გადმოცემები, თქმულებები და ლეგენდები ისეთ სახელოვან მეფეებზე, როგორებიც იყვნენ ვახტანგ გორგასალი, თამარ მეფე, დავით აღმაშენებელი, ერეკლე მეორე და სხვა. ზეპირსიტყვიერებაში გადმოცემულია ხალხის თვალთ დასახული ისტორია, რომელიც გამოირჩევა გულწრფელობით და ობიექტურობით; ამიტომაც უდიდესი ფუნქცია და დატვირთულობა ენიჭება საისტორიო ზეპირსიტყვიერების ყოველ ნიმუშს, რომლებშიც, ჩვენს სახელოვან გვირგვინოსნებთან ერთად, წარმოჩენილნი არიან ჭეშმარიტი სახალხო გმირები – თავისი ქვეყნის უბადლო პატრიოტები. სამშობლოს ისტორია ამომავალი წერტილი, ღრმა ინტერესის საგანი იყო ქართველ რომანტიკოსთათვის. სწორედ ამიტომაც მათი

შემოქმედებისთვის ეროვნული ზეპირსიტყვიერება უმრეტი შთაგონების წყარო, საინტერესო და მახლობელია.

რომანტიკოსები ხშირად მიმართავენ ბუნებას, რომლის წიაღშიც მოიპოვებენ ნავსაყუდელს მათი მწუხარე და უიმედო სულისათვის; ბუნებაში ეძებენ ისინი მყუდრო სავანეს, რადგანაც იგი სამშობლოს ნაწილია, რადგანაც ქართველი ადამიანი ოდითგან განუყოფელია თავისი სამშობლოსგან, მისი მშვენიერი ბუნებისგან, რომელიც მის ხასიათს აყალიბებს, მისი იდენტობის ერთ-ერთი განმსაზღვრელია.

გარდასულ ეპოქათა „მამულის განმადიდებელ“ გმირებს შორის ქართველი რომანტიკოსები უდიდესი მოწიწებითა და სიყვარულით, ეროვნულ-მოქალაქეობრივი პასუხისმგებლობითა და სახელმწიფოებრივი აზროვნების სრული წარმოჩენით აცოცხლებენ ქვეყნისთვის თავდადებულ ქართველ გვირგვინოსანთა უკვდავ სახეებს.

გრიგოლ ორბელიანს, ვითარცა სამშობლოს წარსული დიდების ტრფიალს, სჯერა, რომ ქართველ მეფეთა და გმირთა „აჩრდილები“ დღესაც „დაჰმზერს ივერსა ჩაფიქრებითა“... პოეტი უდიდესი თაყვანისცემით იხსენებს იმ მეფეებს, რომელთაც განსაკუთრებული ღვაწლი მიუძღვით საქართველოსა და მშობელი ხალხის წინაშე. მათ შორის პოეტი უპირველესად ასახელებს ფარნავაზ მეფეს, რომელმაც დააწესა მეფობის ინსტიტუტი და მისცა „ქართველს წიგნი პირველი“. პოეტი საზრდოობს ისტორიულ-ზეპირსიტყვიერი მასალებით, რომელსაც ქართული ხალხური შემოქმედებისა და უძველეს მითოლოგიურ რწმენა-წარმოდგენათა აშკარა კვალი აჩნევია.

გრიგოლ ორბელიანი კარგად იცნობს მეფეთა ცხოვრებას, მაგრამ, ამასთან ერთად, მისთვის არც ხალხური სიტყვიერებაა უცხო, რამდენადაც მასში ხალხის თვალთ დანახული შეულამაზებელი ისტორიაა ასახული და გადმოცემული. ყოველივე ამან, ბუნებრივია, თავისი როლი შეასრულა რომანტიკოსი პოეტის მიერ „ახლის აღქმის ძალით“ ძველი კონცეფციის უარყოფელი მირიან მეფის ღირსსახსოვარი სახის შექმნაში.

ვახტანგ გორგასალი ერთ-ერთია იმ გვირგვინოსანთაგან, რომელთაც განსაკუთრებული ღვაწლი მიუძღვით ქვეყნის გამთლიანება-გაძლიერებაში. „ქართლის ცხოვრებასთან“ და სიტყვაკაზმულ მწერლობასთან ერთად, მისი საგმირო საქმეები შემოგვინახა ხალხურმა სიტყვიერებამაც, რომელშიც კარგად ჩანს ის უსაზღვრო სიყვარული და პატივისცემა, რომელიც ქართველთა საამაყო მეფემ მშობელი ხალხისგან

დაიმსახურა. თავისი ქვეყნის ისტორიული წარსულის მოტრფიალე რომანტიკოსი პოეტი გრიგოლ ორბელიანი, რომელიც უსათუოდ შთაგონებულია ხალხური სიბრძნითაც და „ქართლის ცხოვრების“ ქრონიკებითაც, უდიდესი სიყვარულითა და პატივისცემით გვიხატავს სამშობლოს გმირული წარსულის ერთ-ერთ დიდებულ შემოქმედს – მეფე ვახტანგ გორგასალს.

დავით აღმაშენებლის ციკლის საისტორიო ფოლკლორის თემატიკა იმ სამხედრო ძლიერებითა და დიდი აღმშენებლობითაა განსაზღვრული, რომელიც დავითის დროის საქართველოში იყო. ეროვნული ზეპირსიტყვიერების ეს უბანი გამოირჩევა ღრმა სოციალური შინაარსით და ჟანრობრივი მრავალფეროვნებით. სახალხო მთქმელებს მრავლად შეუქმნიათ პატრიოტული ხასიათის ლექსები, გადმოცემები, თქმულებები და ლეგენდები ეროვნულ გმირზე, რომელმაც შეძლო საქართველოს გაერთიანება–გაძლიერება და ფეხზე დაყენება. ბუნებრივია, ეს დიდი ისტორიული მოვლენები შთამაგონებელი იყო ქართველ რომანტიკოსთათვის, რომელთაც თავიანთ შემოქმედებაში უდიდესი სიყვარულითა და მონატრებით წარმოაჩინეს მეფე დავით მეოთხის დიდებული სახე.

მშობელ ხალხს, ისე როგორც ჩვენს რომანტიკოსებს, გულით უყვარდათ და უყვართ თამარ მეფე, რომელსაც ხალხურ პოეზიაში “დიდ დედად” მოიხსენიებენ, გელათის ტაძარს შეუდარეს, ხოლო ისტორიკოსებმა სამართლიანად უწოდეს „მამა ობოლთა და მსაჯული ქვრივთა“. თამარ მეფის ბრძნულმა მოღვაწეობამ, ქველმოქმედებამ, სათნოებამ განაპირობა ხალხში მისი განუსაზღვრელი ავტორიტეტი, პატივისცემა, რასაც სრულიად ბუნებრივად მოჰყვა სახალხო მთქმელთა შთამბეჭდავი სტრიქონები, რომლებმაც წარუშლელი კვალი დატოვეს რომანტიკოსთა შემოქმედებაში.

ქართველი რომანტიკოსები დიდ ინტერესს გამოხატავენ ხალხურ სიტყვიერებისადმი, რომელშიც კარგად ჩანს ჩვენი ქვეყნის გმირული წარსული და ამ გმირობის ერთ-ერთი შემოქმედი - მშობელი ქვეყნისათვის თავდადებული გმირი მეფე ერეკლე; ამიტომაც შემთხვევითი არ არის, რომ ერეკლეს ეპოქა სისხლხორცეული და უდიდესი შემოქმედებითი შთაგონების წყაროა რომანტიკოსებისათვის, რაც ნათლად არის გამოხატული მათ შემოქმედებასა თუ პირად წერილებში.

ქართულ ხალხურ ლირიკულ ლექსებს თემატური მრავალფეროვნება ახასიათებს; მათში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ადგილი სატრფიალო თემატიკას ეკუთვნის. ქართულ ხალხურ სატრფიალო ლექს-სიმღერებში მკაფიოდ არის გამოხატული ადამიანთა

გრძნობები; სახალხო მთქმელთა შეხედულება და განწყობა სიყვარულის, შეყვარებული ადამიანის მდგომარეობის შესახებ ფაქტობრივად იდენტურია რომანტიკოსი პოეტების იდეალებისა, რის ნათელ დასტურსაც მათივე შემოქმედება წარმოადგენს.

ქართული ხალხური სატრფიალო ლირიკისა და რომანტიკოსთა შემოქმედების საუკეთესო ნიმუშები სიყვარულის შთამბეჭდავი ჰიმნებია; მათი ცხოველმყოფელობა კი იმიტაც არის ნიშანდობლივი, რომ რომანტიკოს პოეტთა სატრფიალო ლირიკა უხვად საზრდოობს ხალხური სატრფიალო ლირიკის თავანკარა სტრიქონებით. ამიტომ, ბუნებრივია, რომანტიკოსები ხშირად ხალხური ზეპირსიტყვიერებისთვის დამახასიათებელი პირდაპირობით გადმოგვცემენ თავიანთ გრძნობებს და არცთუ იშვიათად იყენებენ ხალხური სატრფიალო ლირიკის სახე-სიმბოლოებსა თუ ცალკეულ ფრაზებს.

ხალხური საწყისები, იქნება ეს ქართული ხალხური ზეპირსიტყვიერების ნიმუშები, ქალაქური სიმღერები თუ აღმოსავლური სურნელებით გაჟღენთილი ყარაჩოღურ-აშულური პოეზია, ის უშრეტი დალიან-ბარაქიანი ბეღელია, საიდანაც უხვად იკვებება აწმყო ნაღველით სევდაშემოწოლილი რომანტიკული პოეზია; ქართველ რომანტიკოსთა სატრფიალო ლირიკაში ძალუმად იგრძნობა ხალხური სატრფიალო პოეზიის სუნთქვა, მისი ხიბლიანი ტრფიალება და სწრაფვა ესთეტიკურისადმი; ამავე დროს, ალ. ჭავჭავაძისა და გრ. ორბელიანის სატრფიალო ლირიკა იმდროინდელი ქალაქური სიმღერებითა თუ ყარაჩოღურ-აშულური პოეზიით არის ნასაზრდოები, რაც თავისთავად ხალხურის ერთ-ერთ განშტოებად მოიაზრება; ხოლო რომანტიკოს პოეტთა სატრფიალო ლირიკისათვის ნიშანდობლივი ცალკეული სიმბოლიკები თუ სხვა მხატვრულ-გამომსახველობითი საშუალებანი უხვად საზრდოობს მშობელი ხალხის წიაღში შექმნილი საუკუნეებით გამოცდილ-გამობრძმედილი მხატვრული სახეებით.

ქართულ ხალხურ სიტყვიერებაში ძველთაგან მწვავედ დგას სიცოცხლის საზრისის, ყოფნა-არყოფნის პრობლემა, რომელიც მარადიულ პრობლემათა რიგს მიეკუთვნება და დასაბამიდან ალელვებს კაცობრიობას. ქართველ რომანტიკოსთა მსოფლმხედველობრივ ფენომენშიც ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესია სიცოცხლის დასაზღვრულობის, მისი წარმავლობის პრობლემა; თანადროულობით გულდასევდიანებულ ქართველ რომანტიკოსებსაც აწუხებთ ეს „წყევლა-კრულვიანი“ რეალობა და ცდილობენ, რამენაირად ჩასწვდნენ მის არსს, რაც შესანიშნავად გაცხადდა ალექსანდრე ჭავჭავაძის, გრიგოლ ორბელიანისა და ნიკოლოზ ბარათაშვილის შემოქმედებათა უდიდეს ნაწილში.

ქართული ფოლკლორის კოლექტიური ავტორისა და რომანტიკოსთა მსოფლმხედველობა ერთნაირად გრძნობს იმ სინამდვილეს, რომელშიც მათ უწევთ ყოფნა, თვალს უსწორებენ წუთისოფლის დაუნდობელ რეალობას, მაგრამ, მიუხედავად ყველაფრისა, ოპტიმისტურად არიან განწყობილნი და სჯერათ უკეთესი მომავლისა.

ალექსანდრე ჭავჭავაძის შეხედულებანი წუთისოფლის რაობასა და ადამიანის დანიშნულებაზე, ცხოვრების საზრისზე მჭიდრო კავშირშია საუკუნეთა განმავლობაში შემუშავებულ ხალხურ სიბრძნესთან, ცხოვრებაზე უშუალო დაკვირვების შედეგად ხალხის მიერ ჩამოყალიბებულ აზრთან.

ქართული ფოლკლორის კოლექტიური ავტორსა და რომანტიკოს გრიგოლ ორბელიანს ერთნაირად ესმით წუთისოფლის და ადამიანის დანიშნულების საკითხი, რაც გვაძლევს საშუალებას, ვიმსჯელოთ მათ ურთიერთკავშირზე, პოეტის შემოქმედების ფოლკლორულ ძირებზე, სისხლხორცეულ კავშირზე ქართველი ხალხის მიერ საუკუნეთა განმავლობაში შექმნილსა და ჩვენამდე შემონახულ ზეპირსიტყვიერების ნიმუშებთან, რომლებშიც მთელი სისრულით არის გადმოცემული ჩვენი წინაპრების დამოკიდებულება სიკვდილ-სიცოცხლისა და ადამიანის დანიშნულების, ანუ სიცოცხლის საზრისის, თემასთან; ეს მარადიული იდეალები ჩვენმა წინაპრებმა საუკუნეთა ტევრში გამოატარეს და ზოგადკაცობრიული პრობლემით დატვირთეს, რითაც თავიანთი შინაარსითა და იდეალებით ძალიან ახლოს დგანან ქართველი რომანტიკოსების, განსაკუთრებით კი ნიკოლოზ ბარათაშვილის შემოქმედების უდიდესი ნაწილის მსოფლგაგებასთან.

ქართული ხალხური ფილოსოფიური ლირიკის კოლექტიური ავტორი და რომანტიკოსები ერთნაირად გრძნობენ იმ სინამდვილეს, რომელშიც მათ უწევთ ყოფნა; თვალს უსწორებენ წუთისოფლის დაუნდობელ რეალობას; სამყაროს შეცნობისა და მისი თავისებურებების წვდომის ერთნაირი წადილი ასულდგმულებთ და, მიუხედავად წუთისოფლის შუქ-ჩრდილებისა, ოპტიმისტურად არიან განწყობილნი; სჯერათ უკეთესი მომავლისა, „რომ გათენდება დილა მზიანი და ყოველს ბინდსა ის განანათლებს“.

ნაშრომის ძირითადი დებულებები ასახულია შემდეგ პუბლიკაციებში:

1. „ვახტანგ მეფის სახე გრიგოლ ორბელიანის შემოქმედებასა და ზეპირსიტყვიერებაში“ - ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საერთაშორისო

- სამეცნიერო კონფერენციის - „ჰუმანიტარული მეცნიერებები ინფორმაციულ საზოგადოებაში - III“ მასალები, ბათუმი, 2018 წ. (იბეჭდება);
2. „ალექსანდრე ჭავჭავაძის სატრფიალო ლირიკის ხალხური წყარო“ - საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის, აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის რეგიონული სმეცნიერო ცენტრის, „შრომები“, ტ. IV, 220-225 გვ., ბათუმი 2019 წ.;
  3. „გრიგოლ ორბელიანის სატრფიალო პოეზიის ხალხური საწყისები“ - ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქართული ფილოლოგიის დეპარტამენტის, „ფილოლოგიური მაცნე“, ტ. V, 180-188 გვ., გამომცემლობა - „ივერიონი“, თბილისი, 2019 წ.;
  4. „თამარ მეფის სახე გრიგოლ ორბელიანის შემოქმედებასა და ზეპირსიტყვიერებაში“ - ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქართული ფილოლოგიის დეპარტამენტის, „ფილოლოგიური მაცნე“, ტ. IV, 156-169 გვ., გამომცემლობა - „ივერიონი“, თბილისი, 2017 წ.;
  5. „ყოფნა-არყოფნისა და სიცოცხლის საზრისის საკითხის პრობლემისათვის ქართულ ფოლკლორსა და ნ. ბარათაშვილის პოეზიაში („ფიქრნი მტკვრის პირას“, „შემოდამება მთაწმინდაზედ“, „მერანი““ - ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის 80 წლისადმი მიძღვნილი ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის დოქტორანტთა II სამეცნიერო კონფერენციის მასალები 2015, გამომცემლობა - „ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი“, ბათუმი, 2017 წ.
  6. „ერეკლე მეფის სახე გრიგოლ ორბელიანის შემოქმედებასა და ზეპირსიტყვიერებაში“ - ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქართული ფილოლოგიის დეპარტამენტის, „ფილოლოგიური მაცნე“ ტ. III, 77-82 გვ., გამომცემლობა - „ივერიონი“, თბილისი, 2016 წ.;
  7. „რომანტიკოსთა მყუდრო სავანე“ - იაკობ გოგებაშვილისადმი მიძღვნილი გორის სახელმწიფო უნივერსიტეტისა და ქართული ენისა და ლიტერატურის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრის, III საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის მასალები, 12 ივნისი, 2015 წ., 10-12 გვ., 2016 წ.

Batumi Shota Rustaveli State University

**Faculty of Humanities
Department of Georgian Philology**

With the right of authorship

P a t i A b a s h i d z e

Folk Roots of the Works of Georgian Romanticists

Specialty – Literary Studies

Annotation

of the thesis submitted for the degree of Doctor of Philology

Research Supervisor: Tina Shioshvili, Professor.

Batumi

2020

The dissertation thesis has been performed in the Department of Georgian Philology of the Faculty of Humanities of Batumi Shota Rustaveli State University.

Research Supervisor:

Tina Shioshvili - Doctor of philology,
Batumi Shota Rustaveli State University
Professor.

Reviewers:

1. **Malkhaz Chokharadze** - Doctor of Philology, Batumi Shota Rustaveli State University Professor.
2. **Lela Kukuladze** - Doctor of Philology, St. Tbel Abuseridze Teaching University of the Patriarchate of Georgia Associated Professor.
3. **Nino Murvanidze** - Doctor of Philology, - Director of Batumi Elite School "Gorda".

The dissertation thesis will be defended on 14, 2020, at 17:00 o'clock, in the 37th lecture-hall, at the Dissertation Committee set up by the Dissertation Board of the Faculty of Humanities of Batumi Shota Rustaveli State University.

Address: N 35 Ninoshvili Street, Batumi

The dissertation thesis can be found in the Ilia Chavchavadze library of Batumi Shota Rustaveli State University, and the annotation of the dissertation is available on the website of the same university (www.bsu.edu.ge).

Academic Secretary of the Dissertation Board,
Associate Professor:

N. Phartenadze

General description of the work

The urgency of the topic. The work is dedicated to the relationship between the works of Georgian romanticists and the folklore, which is one of the most pressing problems in literary science. The research topic is relevant to the extent that no one has studied the subject monographically yet.

The **goal of the topic** is to show the multipoint clues of the works of Romanticist poets (Aleksandre Chavchavadze, Grigol Orbeliani and Nikoloz Baratashvili) in Georgian folklore.

Scientific novelty and results. The qualification thesis “Folk Roots of the Works of Georgian romanticists” fills the gap that has long existed in our science by studying Georgian folklore, in particular one of the most interesting areas - folk sources of the works of Georgian romanticists. This problem awaited its researcher, and our choice to learn the fundamental connection of the works of Aleksandre Chavchavadze, Grigol Orbeliani and Nikoloz Baratashvili with the national folklore was caused by this reason.

Material-technical base of research. Batumi Shota Rustaveli State University Library, Batumi Public Library, Internet Resources.

Research Methods. During working on the dissertation, we used historical-comparative and typological research methods. Their use was conditioned by the goal and purpose of the study.

Approbation of the work. Dissertation thesis was performed at the Department of Georgian Philology of Shota Rustaveli State University, Batumi; It was discussed and approved on 17 July 2019 (Protocol N).

Thesis structure. The work consists of introductions and four chapters divided into paragraphs, together with a list of applied scientific literature and sources. There are two paragraphs in the first chapter, six - in the second, four - in the third, and three in the fourth.

Separate pieces of work are published in scientific journals and proceedings or reported at university, republican, and international scientific conferences.

Summary of the Dissertation

Introduction

The introduction of the dissertation discusses the topicality of the research topic, its main directions, goals and objectives; the scientific novelty and value of the dissertation as well as research methods, theoretical and practical importance are presented. It also provides the information on the research base and structure of the paper.

For centuries, the genius of the Georgian man has created prosaic or poetic masterpieces of folklore - diverse and unique by genre. Nowhere does the national spirit appear as in folkloric works; That is why the true belles-lettres of every people richly enjoys the folklore of the ancestors. Georgian literature, too, from theological and religious patterns itself, is heavily influenced by folk traditions and genres. Naturally, no romantic outlook would remain indifferent to the folk treasure of our nation; Moreover, a vision of the past, a particularly nostalgic attitude towards the glories of the past is one of the important features of Romanticism.

The romanticists' interest in folkloric creativity was also due to the fact that the verbal patterns of that time expressed national anxiety, pain, and themes of a strong patriotic spirit that were very close and familiar to romanticists; In addition, the national folklore of the romanticists has made it even more interesting that the oral language of the native people, as a result of collective creativity and at the same time a highly unbiased and impartial phenomenon, is unlimited by censorship; It epitomizes the epochal problems that the Georgian people are really worried about.

The contribution of folk poetry to the development of nation and literature is immense; Many scholars point out this; According to the famous folklorist Apolon Tsanava, the folklore is an elixir for the poet to nourish his creative talent. "For the true creator, folk wisdom has always been and will be the endless source for creating the characters with great generalization. Every great writer was so keenly related to their ancestors as mythological Anthas; At every step on the earth, with a wish, Anthas gets a new elixir of invincibility from his mother. Without such an elixir, without proximity to folklore, the writer can be defeated as Anthas without the ground".

Chapter One

Patriotism and Georgia's Historical Past

1. Love of homeland and inadaptation with Russian rule. Historical folklore, which resurrects the heroic images of the past by bringing up new heroes into the bosom of the nation, inspires wisdom, kindness, bravery, dedication to the homeland, and dignified patriotism. This was what caused the so-called interest of the Georgian romanticists in the folklore of the native people; Their creations dedicated to the past of the long-suffering homeland allow us to see how well-known Georgian folklore is, as one of the indispensable means of clarifying the nation's historical past. Thus, it is quite natural that a significant part of the work of the Georgian romanticists is dedicated to Erekle II and his time in Georgia. They (Georgian romanticists – P.A.) cried for the time when the native people were destitute, but free, hopeful, and combatable; They were crying for the time when Georgia had the most blessed king who unceasingly cared for his people and did his best to defend his homeland.

For Georgian romanticists are sensitive for both, the history of Georgia told by official chroniclers, or seen by the Georgian people. "Spoken language is a way for people to learn about the past and to remember the present," said Professor Ksenia Sikharulidze. From this point of view, for the 19th century Georgian belles-lettres, it is, of course, the subject of King Erekle that is most importantly conveyed with the utmost love and reverence in the spoken language of Erekle's cycle. As the scientific literature points out, King Erekle is not only a historical person for the Georgian romanticists or - a close relative, a venerated ancestor, but - one of the central figures in their literary works, a source of creativeness, a poetic inspiration (M. Kakabadze).

The history of Georgia and the past, in general is a major nutritious source for one of the most prominent representatives of Georgian romanticism - Nikoloz Baratashvili. The spirit of a dignified ancestor - Little Kakhi (king Erekle), was abundantly eager to inspire the poet from his adolescence. He, like other romanticists, was deeply interested in the era of King Erekle. This part of our country's history is also of special interest due to the fact that at that time Georgia had a selfless, caring king whom the people trusted and believed. An unmistakable witness to all this is the immortalized image of the beloved king of the people, who was looked upon with dignity by all.

Ilia Chavchavadze emphasizes in his essay “Letters on Georgian Literature”: “Nikoloz Baratashvili was worried about Fate of Kartli, the fate of his fatherland, “where the soul believes in the soul and the heart feels the answer of the heart ...” ...the image of the Great King Erekle and no less a glorious image of Solomon the Judge, their expression in the poem “Fate of Kartli” where the fate of Georgia was to be solved, tell us many valuable things about Kartli and its future”.

Nikoloz Baratashvili's poem “Fate of Kartli” provides a deep artistic cognition of one painful part of the history of the homeland. The poem is remarkable not only for telling a historical story, but also for showing the active spirit of the Georgian people and the great national-social problem that is the internal axis of the narrative; It depicts the unforgettable event of Georgia's heroic past - the battle of Krtsanisi, one of the distinguished kings of Iveria - Erekle II and Georgian heroes. King Erekle is covered with national halo in the poem; In the poem, Little Kakhi is portrayed exactly as he is imagined by the Georgian people: a wise king, a public hero and a far-sighted politician.

For Nikoloz Baratashvili, as a Georgian, and as an unrivaled patriot of the homeland, Fate of Kartli was very painful; One of the episodes that Konstantin Mamatsashvili, a friend of the poet, tells us, shows how our wise community and, first of all, Nikoloz Baratashvili is concerned about the fate of the country. In this memoir it is clear how important and relevant was the fate of homeland for the Georgian society of 1820-30s; Their special attention is drawn to not-so-distant events: the reign of king Erekle about which, in addition to the historians, they heard from the primordial - the Georgian people in the form of historical oral speech.

For the history of Georgian literature, along with the Georgia's past, no less significant were the various protests against the oppressive policies of tsarism in the early nineteenth century, especially the conspiracy of 1832, in which all writers and public figures of that era participated. That is why 1832 is considered as a point of sharp turnaround that “... changed the way, undermined the soil ... of the dream of rebuilding the past ...” (A. Kalandadze).

The works of Grigol Orbeliani, one of the distinguished representatives of Georgian Romanticism, clearly show the importance of the history of his homeland, the glory of the past with which the poet on the one hand and Georgian people on the other, are concerned. The fact that Grigol Orbeliani's sense of love for his homeland was a form of his vital existence was still noted by the poet's contemporary scholar and biographer Iona Meunargia: “Mother

instilled in Grigol Orbeliani's heart a lifelong friendship with his fatherland, an immense respect for his parents and relatives, a true love of decency and prudence.”

It could not have been otherwise, Grigol Orbeliani was genetically linked to a name that played an important role in Georgia's history.“

The conspiracy of 1832 of the first half of the XIX century and the protest of the Georgian patriots in particular, could not be followed by the desired result. The disappointment and vain attempts of Georgian patriots were the subject of constant sorrow and contemplation of Georgian romanticists and this fact is clearly evidenced in Grigol Orbeliani's belletristic work “Journey to St. Petersburg from Tiflis” and his personal letters as well. Far from his homeland, the poet often speaks about the Georgians’ limitless love and devotion towards their fatherland. The poet is ready to sacrifice himself for the good of his native country: “God is a witness that Georgians do not love their country as much as I do; So, if my death changes the situation of Georgia, I would happily jump out of the window to die ...” - says the poet.

The melancholy of the romanticist Grigol Orbeliani caused by the distance from his homeland is often felt in his private letters, as he always had to stay far away from his native country.

Much of Grigol Orbeliani's work is imbued with the patriotic spirit in the memory of the glory of the past. The Romanticist poet owns such fine poems like “Toast”, “Yaralis”, “He, Iveria” and others, which show the poet's boundless love for his homeland, the longing for the heroes of Iveria, the kings who sacrificed themselves to their homeland...

Grigol Orbeliani in the poem “Toast” revives the past of Georgia, historical heroes and kings with the vitality characterized to the romanticists. The poet enthusiastically remembers the heroic ancestors who sacrificed their lives for the homeland, admiring their heroic spirit, “whose image shone upon us with a beam of glory ...”.

This is the ideal of the hero seen by the Georgian folk art. The life and efforts of a good brave man are devoted to the good of his country forever; The main credo of Georgian heroic folk poetry is serving the fatherland and laying it on its holy altar “*A good man will die in a war instead of competing with others*”.

Like Georgian folklore, and, of course, inspired by it, Georgian romanticists do not forget the heroes, whose names, unfortunately, were not preserved in official history, though public tellers utter glorious words at all times; the romanticist Grigol Orbeliani is also convinced that

the offspring will not forget the brave patriots and at the same time he hopes that the offspring will grow up on their example of bravery.

Oral discourse, along with other national dignities, has been, is and will be a means of learning the past and the memory of the present. The knowledge-seeking society of every era was eagerly listening to the histories of dedication of prominent heroes told by the public speakers and thus becoming acquainted with the history of their homeland and studying the service of the country. The centuries-old Georgian heroic folk poetry and the poetic aphorisms displayed in them are a clear proof of this. Indeed, the unwritten, but verbally survived heroic deeds of “Georgian Chronicles” feed on the patriotic lyric of glorified Romanticists of the past days, which we discuss in this section of the dissertation.

Throughout the centuries, Georgia has had to deal with a lot of oppressions from the invaders. The Georgian people have always fought for freedom, because it was a vital issue for them. That is why Georgian society suffered painfully from the greatest national tragedy of the early nineteenth century (1801) - the abolition of the reign and the granting of the status of a peripheral region of the Russian Empire to Georgia. It was hardly endurable for naturally disobedient Iverians to be forced into Russian rule; Moreover, the autocracy of the Russian Tsar had already violated almost all conditions of the Georgievski Treaty and destroyed the state independence of Georgia. The situation was further aggravated by the barbaric behavior of the monarchical Russian servants towards the indigenous peoples. That is why it is clear that advanced Georgian public workers who may even have been the primary initiators of Georgia's relationship with Russia, have changed their minds; This fact explains the reason why Aleksandre Chavchavadze, one of the prominent representatives of Georgian Romanticism, together with other patriots, express their great anger. The revolt of Mtiuleti in 1804 was a powerful patriotic charge that, in fact, made Aleksandre Chavchavadze speak of the heroic past and unbearable present of his country, which made him a kind of a loudspeaker. In the poem “Listen, listeners,” the poet is not limited by the fact that he belongs to a higher society - the aristocracy, and is, at the same time, he is one of the top officials of the Tsarist government; Concerned for those who want to enslave his homeland, the poet plays the role of an indignant public accuser when he says: „...cursed be the time when we lost our homeland!..”

The poet compares the traitorous, word-breaking Russian rule to the demonic characters of the Georgian mythical world - the Kajis (ill-mannered), their behavior, and their “manner” - as a manifestation of a demonic, wicked nature:

*...qajt khofa-qtseva, w'ama, cmeva aqvst areulad,
Didni, mtsireni, gina erni khel-hkhofen mglurad... //*
*“... their behaviour, habit of eating is out of order,
both great and small, and even nations destroy everything”*

In this extremely sad poem of Aleksandre Chavchavadze, there is a fair national anger heard that followed the establishment of Russian self-rule in Georgia; The poem “Listen, listeners!” is the poet's sort of call with which the author tries to wake the whole nation up, not to get used to the “messy”, inhuman nature of the “Kajis” and their power.

It is noteworthy that not only Aleksandre Chavchavadze is saddened by the loss of the homeland; This sadness of the poet is due to the general public mood, which was expressed in Georgian folk poetry by the ordinary custom and simplicity. According to one of the Georgian folk-historical verses, the son of King Erekle, Aleksandre Batonishvili, cursed the difficult time for Georgians when the royal government was overthrown by the northern invader; This troubled age for the Georgians is reflected by the public speaker in the poem “Aleksandre - the King's son”, which was recorded in 1879 in the village of Gremiskhevi in the Dusheti district by the well-known supporter of folklore - Petre Umikashvili. In his telling the Georgian Prince speaks with tears of fury:

“- Woe, my Georgia, separated us from each other,
I lost my Paradise and my ancestors' throne!”

The folk verse tells of the immense regret and sorrow of the son of the beloved of Georgia Erekle for failing to defend the throne of his ancestors and to overcome the overwhelming power of the conqueror, and he had to move to Persia.

Aleksandre Chavchavadze's lyrical hero is still optimistic, in spite of all, he lives with hope; Sometimes, even in the bitter lamentation, the poet does not lose hope of liberating his homeland and tries to maintain a hopeful disposition, as is evident in the poem “From the prisoner to other prisoners”. Still optimistic romanticist poet is worried that perhaps he will not be able to see the “heart-pleasing” time that will “definitely come.”

The healthy optimism of Aleksandre Chavchavadze's poetry is undoubtedly nourished by the faith of the future of Georgian people expressed in the pearls of the centuries-old folk poetry; Many of our long-suffering peoples did not lose faith of the future during any national tribulation, they considered the melancholy as a “cowardly action” and proudly declared to all the enemies:

*“...matsale erTi gavmarTo ChakhmakhiT tsetskhlis kvesia,
Sul erTad mogamkevino, rats chvenzed dagiTesia!” //*
*„...You will soon be in a bad day,
You will definitely regret what you did for us!“*

The poet and his native Georgian people were hopeful for people who displayed an unprecedented patriotic spirit in the fight against the enemy, reacted on injustice and tried to protect the people during the times of tribulation. That is why the national belles-letters preserved their poems and songs or narrations depicting their heroic deeds, which made Georgians legally proud, whose glorious past are so idealized by our romanticists.

The key to Aleksandre Chavchavadze's personal-patriotic attitudes is a documentary narrative of historiographical nature – “Brief Historical Essay of Georgia from 1801 to 1831”, which he presented to Emperor Nicholas I in 1837 as a report. This short essay is of great importance for understanding both the poet and the Georgian public movement and thinking of that time (1910-30s). The political position of the poet, his patriotic spirit, his views and dream about the miserable fate of his homeland are specifically and clearly displayed here. The report presented to the emperor is also noteworthy because the political arguments in it give a clear picture of the state of Georgia at that time; At the same time, the poet had to be careful not to make a statement that would be “against” the Russian authorities; But despite this difficulty, if not entirely, at least partially much has been said about the autocracy in the work.

In his essay “The Brief Historical Essay of Georgia from 1801 to 1831”, Aleksandre Chavchavadze analyzes the causes of tragic situation of Georgian history. On the basis of the comparison of the homeland's past and present, the poet also reveals his romantic position. He writes “the visitor of the present Georgia can hardly believe that this country once flourished. The silent ruins confirm its magnificent glory and only the writings of Byzantine historians prove the long-ago strength of the Georgian people ... But, like other countries, Georgia also had glory, it had heroes, poets and writers ...”

Georgian historical folklore, which expresses the true feelings of the people, is overwhelmed with the present and that is why it often recalls the past. The attitude of the public teller is also identical; Even always righteous and incorruptible public poet laments deeply the reign of King Erekle, despite his not-so-peaceful time in Georgia's history, but our homeland belonged to a series of independent states that had a loving and caring, courageous king. Such is the spirit of the folk poem "Erekle's Mourning" recorded by Petre Umikashvili, which is a reference to the common sadness that the king of Georgia – the iron door of the homeland passed away, causing the change of fate of Georgia and making our country as a battlefield of many invasions:

*„mTashi aimghvra aragvi, barad aqrila mtkvaria,
qvela shig shemeeria: gveli, mqvari da mkalia...//
Aragvi is raging in the mountains and Mtkvari – in the plain,
Everyone is inside: a snake, a frog and a grasshopper ...”*

In the essay, Aleksandre Chavchavadze speaks openly about the bitter reality of early nineteenth-century Georgia that characterized the new system of government. Due to the extreme hardship and unbearable humiliation of the Georgian workers, riots broke out in the Aragvi Gorge the poet talks about in detail in the essay. The folk verse "We fell off Ananuri" should be inspired by these events, which clearly shows the despair and hopelessness of the Georgian people; According to the verse, the prisoner brothers who escaped from the Ananuri fortress, preferred to die than to be offended or humiliated.

In the first part of the historical works – "The Brief Historical Essay of Georgia from 1801 to 1831" - the fighting nature of the Georgian people was thoroughly portrayed; The author emphasized that Georgians never give up and fight for freedom to the end. The poet clearly depicts the path Georgian people have gone through, indicating that the Iverians have long fought for their homeland and have never lost their courage; Although often numerous enemies attacked. After all, our ancestors have not lost Georgian spirit; Of course, there was a time of internal strife, but they still fought against the impious together. The second part deals with the unbearable condition of the working people, so the author asks the emperor to take appropriate measures to alleviate the existence of the people. We think that the Romanticist poet wishes to show to Nicholas I that the subjugation and subordination of the Georgian

people is not so easy, as they have an unquenchable desire for freedom in their character and blood.

The same spirit is reflected in the folk poetry of that period, which is a clear proof that the problems that Aleksandre Chavchavadze refers to in the essay are of the same severity and sometimes even more acute in Georgian folk-historical spoken language. As is well known from the biography, Aleksandre Chavchavadze was close to the working peasantry, well aware of their life and would naturally have heard folk-songs in which the workers complained about Russian rule.

These deplorable and unfortunate events reflected in Aleksandre Chavchavadze's historical essay have also been conveyed by the public teller and lately uprooted by Georgian folklore. The historical folk verse "Niakhura War" depicts the defeat of Omar Khan and Aleksandre by the Russian-Georgian army in 1800 in Niakhura.

Based on the rich traditions of centuries-old national culture, for Aleksandre Chavchavadze - one of the most prominent representatives of Georgian romanticism, the events in Georgia are painful; He cannot stand the "incarceration" of his homeland, and that is why he seeks relief in the glory of the past. The poet is well aware of the pain and tribulation of his native people, and in order to expose all these in his works, he addresses both official-historical and folk-poetical themes as the most effective means of accessing the ideal past.

Along with the national belles-letters, the centuries-old Georgian folklore with its active civil position in all ages, beautifully expressed the rich and at the same time burdensome history of our people, the social opposition, the patriotic disposition of the society; Georgian romanticist poetry, too, naturally began to seek spiritual nourishment which was impossible in an unacceptable, irreconcilable present, in the inexhaustible and always righteous heart of national folklore.

2. Nature of the homeland - a harbor for romanticists. Romanticists find relief in the bosom of nature if they face discontent and comfort. "Grigol Orbeliani is a contributor to the cult of nature in Georgian literature," says researcher Mikhail Zandukeli. "The souls of the pointless, exasperated and tortured Romanticists found peace and tranquility in an aimless search... "(Zandukeli)."

Inspired by the magnificent image of nature, the romantic novelist Grigol Orbelian put all his sorrow and pain in the poem "Farewell Evening"; The poet is endlessly charmed by the

bright sunshine of the Caucasus, but with a romantic outlook, it is a farewell to the glorious past associated with the sun, since as the sun sets, clouds appear over the rocky mountains... “as if they are threatening the country with a flood ...”

Deeply impressive is the excerpt from the poem “Toast”, in which the poet describes the beauty of nature and the dawn in the background of the sweet chanting of birds with poetic style and great admiration for romanticism.

Romanticists often address to nature, in whose bosom they find shelter for their sad and hopeless souls; They are looking for a cozy abode in the nature since it is the part of the homeland. In a letter to Nikoloz Baratashvili, Kita Abashidze states: “Since he could not find a friend and comfort in the animate, Baratashvili resorted to the inanimate nature, and here he gained a foothold for his aroused and passionate soul. Nature has absorbed him and he observed the nature ... he has permeated with the nature and the nature was permeated by him” (Abashidze).

In the poem “Dusk on Mtatsminda” the poet uses the personification of nature and talks to it as a man, a true friend, as it is sad and sorrowful as a poet.

According to mythological thinking, the mountain, like everything standing vertically, is a symbol of the unity of heaven and earth, and it is precisely this symbol that the distressed poet visits in order to discern the true reason for his “sorrow” and utter the words full of optimism characteristic of the Georgian man: “... It will be sunny in the morning, and it will shine brighter than ever.” This is exactly how Georgian folk poetry expresses the belief of the future, of tomorrow, which is revealed by our hard-working people while struggling for life as following:

The world is like this, day is followed by night,

What enmity has destroyed, love has rebuilt.

The freedom that is tragically doomed in Nikoloz Baratashvili's poem “Fate of Kartli” is dear to the author of the poem and to all the characters; It is precious to those who died in Krtsanisi and generally to the spiritually and morally healthy Georgians whose collective, generalized picture can be seen in the magnificent description of the Aragvi valley. It is here that the Georgian people feel inseparable from their homeland and the wonderful nature that shapes their character - Georgians are as delightful as Aragvi river, but the deeper their unity (Georgian and its natural environment), the more tragic it is that the country must become

someone else's. The Aragvi Gorge is a concrete icon of Georgia, an embodiment of a country whose fate ends tragically.

Aragvi is referred to as the King of the Mountains by the public teller in the poem "...Aragvi, King of the Mountains", whose lyrical character, like the Romanticist poet, complains about Aragvi's heartache, begs to show all his splendor in order to calm the soul, to relieve pain.

Romanticist Nikoloz Baratashvili, alienated from all, finds tranquility and compassion in the bosom of nature, only trusting it as a friend to his heart. In one of his lyrical masterpieces, "Thinking near the River Mtkvari", the poet turns to the bosom of nature to "dispel thoughts", which seems to feel the poet's distress and sympathize with him; Here, the poet, sheltered to the native nature of his captivated homeland, is obscured by the cursed issues of distrustful time, but his exit from this labyrinth is undoubtedly supported by folk wisdom: "It is not good for man to look like the living dead, be in the village and not take care of the village."

The nineteenth century, with its severe beginning, marked by the loss of independence and the suppression of national pride, further awakened and reinforced the patriotic spark of the national folklore. The beginning of this period is especially active with patriotic lyricism, heroic historical songs and narratives the creation of which is connected to many brilliant but at the same time often tragic episodes of Georgian history and are highly patriotic and full of national consciousness.

Chapter Two

Kings

Among the "patriotic-to-fatherland" heroes of the past, Georgian romanticists revive the immortal faces of glorious Georgian kings devoted to the country with their great reverence and love, national-civic responsibility and the full expression of state-mindedness. A strong, united country and its ruler are precious to romantic poets which is associated with the glory of our great kings; Folk poetry has a similar attitude towards Georgian crowns.

1. King Parnavaz. In the poem "Toast, or Postwar Night Near Yerevan," Grigol Orbeliani begins commemorating the time-honored Georgian kings with King Parnavaz, whose name is

related to the reunification of Georgia, the establishment of the Institute of Reign, and the literacy of Georgians:

*shen, he, farnaoz, hqmen ert'-mt'avroba,
shen moets qart'vels ts'igni pirveli,
shen daumkvidre ersa ert'oba
da ert'obisa ts'esi da dzali! //*

*You, hey, Parnaoz, form a government,
You gave the Georgian the first book,
You united the whole nation
And the rule and power of the unity!*

The information about King Parnavaz, along with historical sources, is based on oral materials. The mythical or historical adventure of King Parnavaz is not based solely on folk material; Naturally, it also relies on historical sources; According to Leonti Mroveli's "Life of Kings", folk tales have been used about the founder of the Kartli Kingdom - Parnavaz and his closest heirs, but they are also rich in historical facts and, as a researcher Givi Akhvlediani points out, "they are credible for restoring a picture of ancient Georgian history."

It is precisely this kind of historical-folkloric materials that Grigol Orbeliani's poetry feeds on when, in his magnificent poem "Toast, or Postwar Night Near Yerevan," - revives the life of King Parnavaz and shows the contribution of this glorious king in the formation and development of the Georgian nation, in the creation of the Georgian state and in putting the Georgian alphabet into state government.

2. King Mirian. Another Crown, who Grigol Orbeliani talks about with great love and devotion in his immortal poem, is King Mirian. The legends related to King Mirian's "conversion to Christianity" are told in both folklore and memoir accounts. The Romanticist poet briefly presents the King Mirian's contribution to converting Georgia to Christianity; He calls the King enlightened by the Savior's Light, who, by the power of the cross, destroyed all the pagan idols:

Enlightened by Christ,
King Mirian shines with a crown;
Surrounded by the power of the cross,
Destroys the idols fundamentally!

As is known from historical and oral materials, by virtue of St. Nino's preaching and the miracles performed by her, the Queen Nana first converted to Christianity, and then King Mirian became Christian. In his poem, Grigol Orbeliani also talks about how the “dark faith” of the Iverians “disappeared” and the Georgians looked upon heaven with joy and relief - acknowledging eternal life.

Grigol Orbeliani is well aware of the history of Georgia and the life of the kings, but, at the same time, no folklore is unfamiliar to him, as it is reflected and conveyed by the unmatched history seen in the eyes of the people. All of this, of course, played a great role in creating a memorable version of the king who rejected the old concept “by virtue of the New Perception” by the romanticist poet.

3. Vakhtang Gorgasali. Vakhtang Gorgasali belongs to a dignified generation of Georgian public figures whom the contemporaries called “Great”. Even among Georgian kings, not many is mentioned as “Great” in Georgian history. Vakhtang Gorgasali is one of the first in this regard. People called King Vakhtang a “hero of the mount Elbrus”; Georgian folklore has preserved many legends, rhymes and poems about his adventures and activities; No official history has remained indifferent to this great patriot. Grigol Orbeliani in the poem “Toast” talks about King Vakhtang wearing “a wolf-lion depicted helmet”, whom the Qizilbashes, feared by him, called “Gorgasali”. A romanticist poet admired by the king Vakhtang's heroism and invincibility, compares him to the God of battle and believes that his immortal spirit is always ready to attack the enemies of his homeland with a sword in his hand:

The helmet is depicted by a wolf-lion
With a sword in his hand, who comes with a grumble,
Like the God of battle, like the Lord himself,
Ready to struggle for his homeland!

The poet compares the equipped-for-battle king to the god of war, and this comparison is not accidental. The mythical outlook of the Georgians, of course, had the God of war, but unfortunately his image has not been preserved. Basically, the real reason for this is that the Georgian mythological system fixed in our national written monuments, unfortunately, does not exist, therefore, we do not have the proper history of pagan pantheon and national mythology; Of course, it is a fact that the pantheon of Georgian mythological deities existed in us, however, many particular divine deities either failed to reach to us or were fragmented, or

replaced by saints of the Christian faith. We think that the archaic deity of the war was replaced by the cult of St. George, one of the greatest saints in Christendom, thus becoming an impressive face of eternal horseman and, of course, St. George's indefinable authority completely covered the face of the pagan deity of the Georgian pagan horde; However, the romanticist poet still continued to show him as a glorious comparison.

The comparison of King Vakhtang, the almighty hero, with the God of battle (“... the god of battle, the lord himself ...”) is the reflection of the archaic Georgian mythical belief according to which everything had its god and, naturally, the God of the battle would lead the usefulness of the combat operations.

In Georgian folklore we get genre-rich multi-faceted works on Vakhtang Gorgasali, which shows the boundless respect and love of the people for the hero king. The enormous admiration of the native people by a glorious king who, in the belief of the people, was a distinguished man’ He heard the sound of the bells from the heavens, his strength was greater than that of Mount Elbrus and he obeyed the Ossetians and Circassians. All this is well expressed in the well-known folk verse “...God loved the King Vakhtang...” According to one of the variants of this magnificent patriotic poem, King Vakhtang obeys demon characters as well, which, of course, is nourished by the mythical folk and associated with “eternal spring” (“Paradise Lost”) mythology.

Based on archaic mythical beliefs, a heroic portrait depicted on a helmet with a wolf-lion symbol symbolizes the incomparable King of Georgians, who is recognized by the poet as a god of war with a sword in his hand.

Thus, naturally, the romanticist poet admiring the historical past of his country, Grigol Orbeliani, who would have been inspired by folk wisdom and historical references to “Georgian Chronicles”, portrays one of the most revered kings of his homeland's heroic past with great love and reverence.

4. David the Builder. Many writers have touched on the topic of David the Builder. According to the oral material about this great king, he was the one who finally united his country, liberated it from the invaders, and brought the neighboring countries into his own “shadow”; King David's contribution to state building and cultural development has been perfectly expressed by one, but most important, word - the Builder. Georgian Romanticist poet Grigol Orbeliani also talks with admiration and pride about one of Georgia's most powerful and

distinguished, beloved and powerful kings - David the Builder. The poet considers such a king for Georgians is the mercy of God at a time when our country was almost besieged by Muslim neighbors.

It is noteworthy that all the dignity of this famous king of Georgia was properly reflected in the folklore, in which the spirit and the will of the people were undoubtedly expressed. Merits and virtues of David IV to the nation is presented in the historical folklore of David the Builder's cycle. One of them is the historical twenty-four-line folk poem that the narrator recorded as follows: "Old verse on David the Builder" (recorded by Ilia Chavchavadze, published in "Mogzauri" in 1902. N 1). The greatest rebuilding activity produced by King David is shown in the folk verse "David Said" ("Iveria", 1902 N 117), a legend on the construction of Gelati Monastery, etc.

Romanticist Grigol Orbeliani, too, is naturally fascinated by the era of David the Builder, when Georgia was able to unite, make peace and resurrect like a "Phoenix" from the ashes.

In the poem "Hey, Georgia" Aleksandre Chavchavadze also wrote on the period when his homeland was a glittering star for the surrounding Muslim countries, when David the Builder's power was terrifying the enemies; The romanticist poet idealizes the time that was written in gold letters on centuries-old and prominent history of Georgia.

Georgia was distinguished by the military strength and great construction of David's time, which defined the theme of the historical folklore of David the Builder. This area of folklore is distinguished by its deep social content and genre diversity. Public tellers have created numerous patriotic poems, narratives, sayings, and legends about the king who was able to unite the country and raise it. Naturally, these great historical events were an inspiration to Georgian romanticists who, with great respect and admiration for their work, displayed the magnificent face of King David IV.

5. Tamar of Georgia. Tamar is the first woman king in the history of our country. Thanks to her royal intuition, sheer wisdom and great willpower, Tamar wisely led the country; The image of the honored King of Georgians also shone through the memory of the people in the genuinely rich folklore that endured for centuries and became one of the manifestations of Georgian national pride. In the poem "Toast", Grigol Orbeliani talks about the glorious part of Georgia's past when the queen-regnant – considered to be the fourth member of the Trinity by the contemporaries, a God-blessed King in the mythical beliefs and traditions of Eastern

Georgia, reigned the country. According to the poet, the blessed Tamar's face glows like a sun, and her eyes shines with kindness.

In turn, the portrait of King Tamar is gloriously presented in Georgian folk poetry; Her beauty and intelligence have created many popular characters for popular imagination. In folklore everything is related to the name of the best, glorious, cherished Tamar:

Best of all Queen - Tamar,
You had curly hair,
Your eyes were like gemstones
Your teeth were like pearls ...

Grigol Orbeliani, like his native Georgian people, calls King Tamar a symbol of beauty, kindness and charity and portrays her as “God of beauty”; Such attitude towards her is, of course, based on the archaic belief that “...the children of God have a saintly Queen Tamar...”

Tamar, the queen-regnant of the era in Georgia's history called “Golden Age”, was widely worshiped in all parts of Georgia. Many notable examples of folk poetry and prose have been devoted to her by her contemporary public tellers and the next generation; Indeed, praising Tamar and her glorious era prove Grigol Orbeliani's immense love for the heroic past of ancient Georgia, which was a kind of a harbor for the romanticist poet.

In the poem “The Face of King Tamar in the Church of Bethany”, Grigol Orbeliani asks Tamar for help - to restore the old glory of his native homeland, so that Georgians can stand with dignity among other nations, to reunite with a firm faith, rich language and light of knowledge. He also asks the nation's leading king to arise, according to one of the folk verses in the legend, “- Stand up, Queen Tamar, Georgia cries for you! ”

Romanticist Aleksandre Chavchavadze also idealizes the time when every part of Georgia was decorated with King Tamar's physical and spiritual beauty like sunshine. He also cries for Tamar’s epoch which was especially loved by the Georgian people and expresses with great regret that time has also caught away the glorious era of David and Tamar:

“The light of David's sword shone down, and the torch of Tamar went out”

The praise of Tamar and her glorious era testifies to the immense love of the Romanticist poets for the heroic past of ancient Georgia, which was a kind of shelter to them. We have many legends and historical sources in which Georgian publicist or historian describes Tamar as the leader of the nation and the people, the king who cares for the native country; People, just

like our romanticists, deeply loved King Tamar, who was referred to as “the Great Mother”, compared to the Gelati Monastery, and historians have rightly called her “the patron of orphans and widows”.

6. Erekle II. Erekle the Second - the longest-serving monarch of the Bagrationi dynasty - is one of the last kings in Georgia. He had to reign in difficult and challenging times; For his unselfish and devoted service to his homeland, history, folklore and literature have preserved his name with greatly honor; That is why King Erekle, called as a “Door of Iron” for the country, is an ideal hero for the romanticist poets. The imagination of the Georgian people has been fulfilling the hero's ideal for centuries, putting forward certain requirements that the nation's chosen men had to meet; This is precisely the supreme educational mission of poetic-historical folklore, and in this respect the role of King Erekle's cycle of oral history is immense.

The source of Grigol Orbeliani's inspiration in the poem “Toast”, in the verses “to Yarali” “...Hey, Iveria” etc., is King Erekle - the distinguished hero of Georgians. Georgian folk poetry, as well as the poet Grigol Orbeliani, cries for the era of Erekle II, when Georgians were the object of the beloved King's care. One folk poem describes King Erekle's time as follows:

In the time of King Erekle, I sent cows for grazing
I smiled and fell asleep, I put on my Chokhas...

Erekle II was people's true hero, who earned the boundless love and respect of his native people for his glorious deeds, and not just for wearing the crown of Bagrationi. That is why people have called it “Little Kakhi”, and this name remained until his old age, as observed in many folk-song lyrics; Both Grigol Orbeliani and Nikoloz Baratashvili refer to “Little Kakhi” in the poems “Toast” and “Kartli's Fate” in their poems.

In Georgian folk historical-heroic poetry we find many verses on the theme of “Little Kakhi”, which is infused with the boundless reverence and love of the Georgian people for King Erekle, for conveying his heroic heroism and pure natural national pride.

The beloved King Erekle was described as a true hero, a rebellious warrior, a righteous patriot, a selfless fighter, a true patron of the people and the country; bearer of all moral norms and codes of conduct.

About his beloved and beloved King Erekle, Romanticist Grigol Orbeliani, in his poem “Toast”, points out that the fate of the war was precisely decided by his appearance: “Frowned,

sword-wielding, woe to the enemy! At his first glance, the battle with the enemy would be over in a matter of seconds!”

These wonderful lines are probably inspired by King Erekle's restless and unmistakable inscription on his sword: “I belong to the patron of Georgia – Erekle!”.

The poem “Toast” also expresses regret that in the poet's contemporaries the thrilling sword of Erekle can no longer be seen by his fatherland, which expresses the sorrowful heartbeat of all the people; It is no coincidence, therefore, that for the romanticist poet who is heartbroken with extreme sorrow of his homeland, Erekle's era is a dream and an example, there he seeks everything that is patriotic and makes a sad conclusion: with King Erekle's incessant sword his homeland's glory has also been buried:

The fatherland will never see the thrilling sword of Irakli,
The glory of Iveria is buried with him in the grave ...

This is how the Romanticist poet complains and cries about “faded away sun”; he is extremely sad because “we can no longer see his face”, though the public teller is more optimistic who transmits his love for little Kakhi from generation to generation. Public tellers have identified Erekle with the “Iron Door” of their homeland; This shows how much the Georgian people trusted Erekle, how hard Erekle's death for his homeland was:

Can't understand, you, Georgians, the metal door is already broken!
You have no King Erekle anymore, descendant of the Bagrationi!..

In the work of the romanticist poet Aleksandre Chavchavadze, too, there is a heartfelt patriotic pathos who is dissatisfied and disappointed with the bitter reality. The writer recalls the past glory of his native land, the most difficult period of his beloved King Erekle II. As we all know, due to the situation that has struck us since the time of the tribulation, King Erekle appealed to the neighboring Christian state – Russia for help.

In 1770, Erekle II and Graf Tottleben, according to a joint plan, went to siege Atskuri fortress; It soon became clear that this was a strategic mistake by the Russian general. Aleksandre Chavchavadze's poem “Hey, Georgia” is evoked by this historical fact which explicitly states that a desperate Georgian crown called Christian Russia into despair, but received a terrible disappointment - instead of brotherhood and friendship, the Russian commander fled, behaving insidiously, and abandoned King Erekle to the enemy with small number of warriors.

In the historical memory of the Georgian people, as well as in the memory of King Erekle's contemporaries, Russia remains a traitorous, unreliable country; Folk poetry also tells about this:

Erekle came to Atskveri, stayed seven days and nights there;
Totleben betrayed, he fled away like a thief...

The boundless interest towards the past and dissatisfaction with the present led to the creation of Nikoloz Baratashvili's poem "Fate of Kartli." Along with official history, folk art is also well-informed by historical facts that provide additional information and vivid insights into the events of that era. The Georgian folklore gives quite detailed accounts of the Krtsanisi war; It clearly states the departure of Agha-Mohammad Khan's numerous troops to Georgia; The defeat of Zviad Khan at the Glass Fortress, the move to Tbilisi and the sacrificial struggle of the Georgians on the Krtsanisi plain.

Nikoloz Baratashvili portrays Erekle's personality in the way that people have in folk materials; That is to say, Erekle's personality is essentially understood, seen, perceived by Baratashvili and the whole plethora of people. This is evidenced by the poet's heartfelt appeal to the hero king's native land in the introduction of the poem; Nikoloz Baratashvili emphasizes that people are endlessly fond of remembering the time of King Erekle, the time when this great king-knight, a worthy adversary to the enemy and anger to them, was the great hope of the Georgians.

Nikoloz Baratashvili starts the first chapter of the poem "Fate of Kartli" with the prayer for the King; Since the age of fifteen, the king-knight in the service of the country begs the Savior for his land, the people, and asks Him to help him in an unequal struggle. In one of the sophisticated, lapidary folk verses, the collective author of folklore emphasizes Erekle's piety, faith in the Lord, and care for the working people:

No mother can raise a patron like Erekle;
He believes in God and is a liberator of prisoners.

King Erekle is described by the Georgian people as "fortunate", or lucky enough to be blessed by God ("Erekle the Prince is blessed by God...").

The desperate struggle of the Georgians against the numerous enemies of Agha-Muhammed Khan is mentioned in the pages of official history, folklore or Baratashvili's poem, where the author applies to both abovementioned sources.

Nikoloz Baratashvili's poem "Fate of Kartli" provides a deep artistic understanding of one painful part of the history of the homeland. The poem is remarkable not only for telling the historical story but also for showing the active spirit of the Georgian people and the great national-social problem that is the inner axis of the narrative; It depicts an unforgettable event in Georgia's heroic past - the Battle of Krtsanisi, one of the distinguished kings of Georgia, Erekle II and Georgian heroes. In the poem, Little Kakhi is portrayed exactly as he is imagined by the Georgian people: a wise king, a public hero, a far-sighted politician.

The poem's artistic form and ideas are folkloric. It can be said that in this respect, "Fate of Kartli" is the origin of the new Georgian literature, which feeds on indefinable sources of folk reality and Georgian culture.

This subchapter of the qualification work extensively exposes the proximity of Georgian romanticists to the world of national folklore. The faces, expressions, words taken from the wealthy stock of folk speech, enrich their poetic inspiration. Their creative works show how deeply they are familiar with the Georgian folklore of King Erekle's cycle, in which the contribution of Erekle II to the nation and the people, as well as the people's confidence and affection for the beloved king, are extensively conveyed.

Chapter Three

Love Lyrics

1. Essence of love lyrics. The third chapter of the qualification paper is dedicated to the problem of addressing the love lyrics of Georgian romanticists with folk love poetry. Much has been said by our ancestors about the possibilities of this magnificent feeling in Georgian folk lyric; In one of the folk verses, the public teller describes love as a stronger sense than hostility ("... what is destroyed by hostility, is built with love"). The love lyrics of the romanticists is imbued with deep and profound feelings; For them, love is one of the highest feelings that they often have idealized. In this sense, the genesis of romanticists' poetry is to be found in the bosom of the native people.

For Grigol Orbeliani, love is a special, sublime feeling. In the poem "Toast" he dedicates one of his toasts to this magnificent feeling and speaks of the importance of love for man, "the love makes a person perfect and compares him to God himself."

For the poet, love is a “decoration” of the soul, and without love the Kingdom of Heaven is like a prison.

The faithful lyrical hero of folk poetry knows this kind of love, whose sincere confession to the beloved one is as follows: “In return for your death I will give myself, not you!” The lyrical hero of Grigol Orbeliani's love poetry is also this kind of dedicated sweetheart.

Love lyric is richly nourished by folk sources. To illustrate this, in the qualification paper we will take numerous examples from both romanticists' and folk poetry;

Depending on the theme, we discuss the following poems: “... your curls are gathered ...”, “... I love your exhausted eyes...”, “... na - a piano singer ...”, “Earring”, “To the prince Ch...’s daughter, Eka”, “... the sun rose...”, “... I will dry my tears ...”, “I have found the temple” and their folk sources; Through their comparative study we can clearly see that like the lyrical hero of folk poetry, for Nikoloz Baratashvili the sweetheart is also a life-giving power of revival. It is also noteworthy that the lyrical hero of both folk poetry and romanticist poet focus on the outward and the inner beauty of the beloved.

The lyrical hero of Nikoloz Baratashvili's poetry is ready for everything for the sake of love; He is ready to give up all the “pleasure of the world”, the glory of the world, in return of seeing the beloved.

In one of the folk conversations, “... blow out, breeze ...”, the boy views the beloved woman as “earthly life”, “life-giving”.

2. Symbols of luminaries. The Georgian folk lyric is particularly characterized with comparing the beauty of the woman, her appearance with luminaries: stars, the moon, and especially the sun. The archaic beliefs and representations of the personification of the luminaries are the basis of the long-established artistic poetic way of portraying the beauty of the beloved.

The love of the sweetheart is so important for Grigol Orbeliani that even seeing her smile is enough to forget any “bitterness” and to change the “the anxiety of soul” into peace; For the romanticist poet the sweetheart is a celestial luminary, who makes him forget all the bitteresses.

There are many examples of comparing a beloved woman to a sun in a folk lyric. These are the verses: “You are so slender...”, “... the sun, you look like the sun ...” etc.

Nikoloz Baratashvili's lyric is richly nourished by folk sources. In the poem "... Thanks to your Creator, honey ...", the romanticist poet, like a public teller, compares the extraterrestrial beauty of his beloved with the sun with the moon ("Sun by day, Moon by night, quiet and pleasant voiced!"). The end of the verse is a supplication: "I am the only child, do not kill me, do not remove me from the world!"

The last lines of Nikoloz Baratashvili's poem are undoubtedly invoked by the folk philosophical poem "... I am an old man ..." ("I am an old man, don't kill me, everybody will condemn you..")

Sometimes the poet himself refers to the folk beginnings of certain verses. In a letter to Maiko Orbeliani Baratashvili points to the folk source of the verse "... Thanks to your Creator, honey ...": - "Here I am sending you this Georgian verse written in a plebeian way, somehow I thought about it like "I am and my Nabadi..."

3. Symbols of plants. Archaic symbols have survived in all fields of folklore, especially the love lyrics, which has used these centuries-old face-symbols to portray the beauty of the beloved. Naturally, the "jewelry" made in the bosom of the people became even more important for the belles-lettres; The symbols of the plant are also abundant in the Georgian romanticists' lyric, which acquired the praising function from the very beginning.

In the poem "at Ekaterina Chavchavadze's", Grigol Orbeliani represented Aleksandre Chavchavadze's most beautiful daughter, Ekaterine as a standard of beauty of the woman and praises her not only according to her outward attraction but inner nature as well; The poet uses the symbols of the rose, as well as the folk symbols of flowers in general, to convey Ekaterine's beauty.

For the Georgian folk lyric, praising the beauty of a sweetheart, mainly a woman, is also noteworthy, that is done via comparing her to the traditional symbol – the rose, the symbol of beauty and love. In the poem "... Beauty of the field..." the public teller addresses the object of love, the woman with the symbol - the rose, in order to emphasize her beauty ("... Beauty of the field, blossoming on the meadow..."

Nikoloz Baratashvili dedicates a lot of verses to the beauty of the sweetheart; Among them is one of the most distinguished pearls of Georgian poetry "Earring". In this perfect example, a butterfly-like earring is compared to a beautifully spiked lily.

The main addressee of Georgian folk songs is a woman. The sight of a sweetheart is like seeing a flower of paradise for a beloved man: "... the flower of Paradise, you are being traced!".

In this sense, the love lyrics of the Romantics also enjoys the centuries-old experience of the united Georgian folk space. For Nikoloz Baratashvili, being with his sweetheart is associated with paradise; The poet rejoices with the sight of his beloved one, with close proximity to her, and she is the life-giving power of the great poet.

4. Karachokhur-Ashugh motifs. The works of Aleksandre Chavchavadze and Grigol Orbeliani are a kind of transition from one literary process to another; Therefore, it should come as no surprise that some or all of their poetry is affected by the predecessors, as the first creative steps of the novice romanticist poets coincided with an era in which Besiki's voice was still heard Georgian poetry.

Aleksandre Chavchavadze's work demonstrates that he shares basic aspects of Romanticism. On the other hand, it is impossible not to notice the folk beginnings, whether it be separate samples of Georgian folklore, urban songs or Karachokhur-Ashugh poetry.

When discussing Aleksandre Chavchavadze's lyric, Karachokhur-Ashugh, Besiki's or Sayatnova's creative style is clearly visible. For example, we may refer to the verse "... when flirting", in which the poet naturally uses the stylistic marks of Ashugh poetry.

Many scholars point to influence of Besiko and Ashugh Poetry on the work of the Georgian romanticists, especially A. Chavchavadze and G. Orbeliani's "Mukhambazis". Aleksandre Kalandadze, a researcher, thinks that "the archaic and noticeably artificial language of Aleksandre Chavchavadze is sealed with "high style" stamp of Anton I and Besiki"; And the poet academician Ioseb Grishashvili, speaking about "Mukhambazi", notes that "Mukhambazi" was first introduced by Saiyatnova in Georgia, that "Mukhambazi" is the characteristic form of the Ashugh song which means "five-lined", but later Sayatnova himself and his "imitators" developed many variations of such verses. I. Grishashvili believes that among the 19th century poets, Aleksandre Chavchavadze highly developed the form of Sayatnova's poem.

About forty out of more than one hundred verses of Aleksandre Chavchavadze are dedicated to the theme of love. In more than twenty verses among them, Besiki's influence is mostly felt; To convey the sense of love and to create a portrait of the sweetheart, the poet feeds mainly on the poetics characteristic of Besiki: the sun - the symbol of love; ruby, garnet, hyacinth - to describe the lips; curls, braids - for hair; crystal shale, crystal plank, crystal field-

to mark breast; rose, herb - to indicate cheekbones; ink lake - eyes; Hindi army - eyelashes; bows - eyebrows; pearls, gems - teeth and more. Essentially the same picture is found in samples of Georgian folk lyric as well (“... eyebrows rolled ...”, “Morning rose, with slender body...”, “...you look like the fifteen-day-old moon...”, “...I got on the ship...” and so on).

Grigol Orbeliani's love lyric is also affected by Besiki's tunes or the scent of Saiyatnova and Ashugh poetry. In his Mukhambazis (“... I am busy for everyone today”, “... imitating Savatnova”, “... to Salome from the tailor Bezhana ...”, “...united in spirit ...”, “... even slept...”, „Dimitri Onikashvili's sorrows“) the spirit of the Karachokhelis strongly resonates, which is richly nourished by the unmistakable source of Georgian folk poetry.

Ashugh repertoire, which is based on folk tunes and poetry, has influenced representatives of official literature such as Besiki, Aleksandre Chavchavadze, and Grigol Orbeliani, in whose poetry the Mukhabazi-Ashugh motifs have left an indelible imprint.

Chapter Four

The Problem of Being and the Essence of Life

The fourth chapter of the dissertation thesis deals with the eternal issues, such as presence, absence, purpose of human being, purpose of life, death and the problem of life in general. In this respect, the Georgian folk philosophical lyric as well as the creations of the romanticists are particularly prominent.

One of the most important phenomena of Georgian romanticists is the problem of defining life, the problem of its transience; Our romanticists are also troubled by the painful reality of the present and strive to grasp its essence in some way.

1. **An Outspoken Discontent in Aleksandre Chavchavadze's Lyric and Folk Poetry.** In Aleksandre Chavchavadze's work there is quite a lot of talk about the principle of transient world; The romanticist poet seeks to understand the essence of being. Like a public teller, the poet is dissatisfied with the transience of the world, expressed in the verses of the traditional cycle of “discontent of the world”: “Oh, this world ...”, “Listen, listeners,” “Ploughman (Gutnisdeda)”, "Douga", “... oh, how the world...”, “Eh, my dream”, “For different times of man”, “What is death”, “Gogcha”, “I entered the garden to comfort” and more.

The false and sordid life is unacceptable for the public teller as well, where the fraternal betrayal and infidelity prevail; That is why the collective author of folklore in the poem "... what I saw in the world ...", written by Vakhtang Kotetishvili in Kartli, condemns the sinful world and urges us not to trust it, because it is "a scarlet serpent".

Numerous verses in folklore have been told about the transience of the life, to which the content of the word itself indicates (life *წუთობაცხოველი*=minute's life); Life is so short that it is compared to the minute; "The life is divided into three types: eternal, worldly and transient (Katsrieli). The transient life is a minute's life" (Orbeliani 1993: 107). In the Georgian folk verse "... until I was young ..." the old man bitterly notes that if in his youth "he thought himself as a lion", but now "he turned into a dried crabapple"; A folk philosophical lyric cries for the time that is ruthless, transient, and where, in the end, death is inevitable.

The transient life is also mentioned by the lyrical hero of Aleksandre Chavchavadze's poem "Gutnisdeda"; He feels grief about past times before which all are powerless, for there is nothing eternal, including youth power, vigor, moderation.

The collective author of the Georgian folk lyric often begins the poems of the discontent of the world with the following words: "cruel world", "The world has sacrificed me", "Nasty world". Like the public teller, Aleksandre Chavchavadze also begins the poem with the words of the discontent "...oh, how the world..." and says with disappointment: "oh, how the world did not succeed! ...".

Aleksandre Chavchavadze's vision of the world, the essence of human purpose, the purpose of life, in general, are closely linked to the folk wisdom developed during centuries, to the idea formed by people after the direct observation on life, that the world's life is vanity, and we are only "guests" in this life, but the poet, like the public teller, is still optimistic. In Aleksandre Chavchavadze's concluding poem, "Those Who Want" the life is changeable and man's misery is lamentable, but not surprising, because, in the author's view, everything in this world is transient and every person is witnessing all these changes. A kind of optimistic solution to this eternal problem in Aleksandre Chavchavadze's poetry has also been found, which is a kind of dialogue with the ecclesiastical well-known thesis ("vanity of vanities ..."). The poem "What is Death" is devoted to our great poet's understanding of the issue of "cursing", which says that the poetic solution to the eternal problem of death and life is as following: spiritual loneliness and staying without a loved one is far more painful and unbearable than death

because, in the poet's view, suffering disappears with death, and suffering without beloved ones is eternal. With this conclusion, Aleksandre Chavchavadze shares Nikoloz Baratashvili's view on spiritual orphanhood. The idea of folk poetry expressed in many epochs is essentially identical to this problem: death is imminent, but one must spend earthly life in the service of morals, relatives, and country; However, we are "guests of the world," and the numerous examples of romanticist A. Chavchavadze's lyrics tell this; The poet, like public tellers, is still an optimist and states in the poem "Those Who Want": The life is changing and man's misery is deplorable, but not surprising, since it is the law of nature.

2. "An unwilling life" in Grigol Orbeliani's Creation and Folk Poetry. Grigol Orbeliani's creative works also show the anxiety about the inevitability of the world, the transience that people are concerned about from the beginning. Poems dedicated to the ruthlessness and injustice of the world are: "Spring", "My Sister Ephemia", "My Epitaph", "Imitation of Pushkin", separate verses of the poem "Toast" and so on. The poem "Worker Kobuladze" is a remarkable example of the poet's work, whose lyrical protagonist thinks that he is only for suffering and grievously complains about the "unwilling life", which hated and forgot him, which made his life complicated.

Public tellers have repeatedly expressed such a discontent for an unjust life; The collective author of Georgian folk philosophical lyric has repeatedly pointed to the injustice of the world, to this, indeed, "cursed" problem.

In spite of the world's desolation and bitterness, the final "verdict" of the romanticist Grigol Orbeliani on the origin of the life and the purpose of human existence is as follows:

What is our life if not good work?

Unless we restore the fallen, unless we create comfort for others?

Folk wisdom also teaches us that we must do good while we are alive, for not yet born a person who has taken anything for granted in that world - this is the "judgment of the people" in the poem "... a man while alive ...".

Romanticist Grigol Orbeliani and a collective author of Georgian folklore similarly understand the problem of the world and of human purpose, allowing us to discuss their interrelations, the folk roots of the poet's work.

3. "Spiritual orphanhood" and the life-span of Nikoloz Baratashvili's works and folklore. Even in Nikoloz Baratashvili's works, the eternal grief and pain that has been

bothering, disturbing and not resting the Georgian people for centuries. In the subchapter we discuss Nikoloz Baratashvili's poems in relation to Georgian folk philosophical lyric: "The mysterious voice", "Why do you reproach man", "... the wind blew to me ...", "I found the temple", "to my friends", "Thinking on the edge of the river Mtkvari", "Dusk on Mtatsminda", "Orphan Spirit", "Napoleon", "To my star", "Pegasus (Meran)", "My Prayer" dealing with eternal problems such as loneliness, the world's discontent and its transience, the defining the meaning of life and human impotence in the way of eternal search, fate, death. Along with the writer's creativity, his personal letters are also discussed.

The poet's indomitable, exploratory nature is well shown in the poem "Thinking on the edge of the river Mtkvari". It is a romanticist's conception of the problem of being or non-being, of human existence and his (her) purpose, of the search for the essence of life; The questions that the lonely poet asks at the edge of the river are overwhelmed with general pains and at the same time close and for all epochs: ... why is our life so vain? What is our being - the life? Why is it so insufficient? Who believes once something wished?

The poet tells us the tragedy of the human soul; In his opinion, human aspiration is an unfilled vessel... never satisfied with what he has and always needs more from life;

The public teller thus makes an epic hero speak as following:

Rostom said: this life will suddenly disappear

Anyone who thinks that nothing will happen, will expect the same thing.

Nikoloz Baratashvili's lines are also the echo of folk-hero Rostom's wisdom according to which even the invincible king himself cannot rest and take control of others, their only thought is: "When will that kingdom be ours?" Tomorrow they are themselves!" and they fight selflessly "for the land which they will turn into soon".

But despite this pessimistic mood, despite the fact that life is difficult and full of obstacles, even the romanticist poet does not think that humans have the right to resemble the dead; This is the final part of Nikoloz Baratashvili's poem, which is undoubtedly nourished by the healthy optimism of his native people:

Nor is man good to resemble a living dead,

Be in the village and not take care of the village!

It is a hopeful general sentiment that is so abundant in folklore that it unmistakably embraces all the streams of our national writing. Despite all the hardships, the Georgian people

looked at life realistically and optimistically ... The Khevsurian folk poem "... Cruel Death..." expresses the greatest human optimism and disobedience towards death; Lyrical hero of the verse - the dying blacksmith proudly proclaims to death that he is not afraid and even threatens it.

The collective author of the Georgian folk philosophical lyric has taught us for centuries that as long as we are alive, we must follow the life, for "fear cannot save us from death, nor being a child of the great man";

Such is the credo of the lyrical hero of Nikoloz Baratashvili's immortal poetry, who, despite heavy life, is in eternal motion to make the difficulty of the sun easier.

General Conclusions

The Georgian romanticist world-feeling has chosen poetry primarily as a form of expression and has largely shown us the spiritual world of the human being, his aspiration for freedom; It has clearly shown us a variety of gamma of human feeling, its fighting pathos and vigorous power; That is why it was perfectly natural for our romanticists to have a strong desire for national folk art, where they could find an authentic answer to all their problems; Where they could feel the full dignity and pride of the nation; find spiritual nourishment and shelter, foresee the past, present, and future; be fed in the inexhaustible bosom of national folklore with the ever-present optimism and general humanism.

In their works, the romanticists applied historical and folk-poetical themes as the most effective means of accessing the ideal past; Thus, Georgian romanticism stands on national roots and a folk poetic word is one of the components and a living vessel of those roots. For Georgian romanticists, the native folklore, preserved during epochs, is the cozy abode where the present-day creator should find relief.

Georgian folk-historical works have preserved names of popular heroes that have nothing to do with history; At the same time, naturally, they created songs and poems, narrations, sayings and legends about such famous kings as Vakhtang Gorgasali, King Tamar, David the Builder, Erekle II and more. Oral history tells the story of what people have seen, which is characterized by sincerity and objectivity; That is why the greatest function and load is given to every specimen of historical folklore, which, along with our famous kings, portrays

true public heroes - unparalleled patriots of their own country. The history of the homeland was a point of deep interest for Georgian romanticists. That is why the national folklore is a source of inspiration for their creations.

Romanticists often turn to nature, in whose bosom they find refuge for their sad and hopeless souls; In nature they are looking for a cozy abode, as it is part of the homeland, since the Georgian man has long been inseparable from his homeland, from its wonderful nature, which shapes his character and is one of the definers of his identity.

Among the heroes of the past epochs who “glorify their homeland”, Georgian romanticists revitalize the immortal faces of the Georgian kings with their great reverence and love, national civic responsibility and the full expression of state-mindedness.

Grigol Orbeliani, as an admirer of the past glory of his homeland, believes that the “ghosts” of Georgian kings and heroes are still “thoughtfully looks down on Georgia...” The poet commemorates the kings who were especially honored before Georgia and its native people. Among them the poet first names King Parnavaz, who established the institute of kingship and gave the “First Book to Georgians”. The poet is nourished by historical-oral material, which has a clear trace of Georgian folklore and ancient mythological beliefs.

Grigol Orbeliani is well aware of the kings' lives, but, besides, he is not a stranger to folklore, as it depicts and narrates an unparalleled history seen in the eyes of the people. All of this, of course, played a great role in creating a memorable portrait of the King Mirian who rejected the old “by the power of the new perception” by the romanticist poet.

Vakhtang Gorgasali is one of those kings who have made a special contribution to the unification and strengthening of the country. Along with “Georgian Chronicles” and the belles-lettres, his heroic deeds were also preserved by folklore, which shows the boundless love and respect that the beloved king of Georgians deserved from his native people. Grigol Orbeliani, a romanticist poet admiring his country's historical past, who is inspired by both folk wisdom and the “Georgian Chronicles”, portrays one of the great creators of the heroic past of his homeland - King Vakhtang Gorgasali with great love and respect.

The theme of the historical folklore of the David the Builder’s cycle is determined by the great military power and rebuilding that was in Georgia during David's time. This district of national folklore is distinguished by its deep social content and genre diversity. Public tellers have created numerous patriotic poems, narrations, sayings and legends about a national hero

who has been able to unify and strengthen Georgia. Naturally, these great historical events were an inspiration to the Georgian romanticists, who showed the magnificent face of King David IV with great love and respect.

Native people, like our romanticists, sincerely loved King Tamar, who is referred to as “the Great Mother” in folk poetry. She was compared to the Gelati monastery and historians have rightly called her the “father of orphans and widows.” The wise work, charity, and virtue of the King Tamar earned her indefinable authority and respect among the people, which was naturally followed by impressive lines of public tellers, which left indelible trace on the works of romanticists.

Georgian romanticists express a great interest in folklore, which shows the heroic past of our country and one of the creators of this heroism - King Erekle, the hero dedicated to the native country; It is no coincidence, therefore, that Erekle’s era is a great source of creative inspiration for the romanticists, which is clearly expressed in their creations or personal letters.

Georgian folk lyric verses are characterized by thematic diversity; One of the important places in them belongs to love theme. Georgian folk love lyrics clearly express human feelings; Public tellers’ attitudes and sentiments about love, or the person in love, are in fact identical with the ideals of the romanticist poets, and their creativity is a clear proof of all these.

The best examples of Georgian folk love lyric and creations of the romanticists represent impressive hymns of love; Their vitality is also noteworthy in that the poetry lyric of the romanticists is richly nourished by the lines of folk love lyrics. Naturally, therefore, romanticists often convey their feelings in folklore, and frequently use face-to-face characters or separate phrases.

Folk beginnings, be it Georgian folk songs, urban songs or Karachokhur -Ashugh poetry infused with Oriental scents, it is an inexhaustible barn, which richly feeds the present-day melancholic romanticist poetry; The breath of folk love poetry, its fascinating aspiration to aesthetics is strongly felt in the love lyrics of Georgian romantics; At the same time, the love lyric of Aleksandre Chavchavadze and Grigol Orbeliani is nourished with contemporary urban songs or Karachokhur -Ashugh poetry, which in itself is considered one of the branches of folk poetry; And certain symbols of the romanticist love lyric or other artistic means are richly nourished by centuries-old artistic forms created in the bosom of the native people.

In Georgian folklore, the problem of life, the presence or absence of life, which belongs to a series of eternal problems and concerns mankind from the beginning, is more acute than in ancient times. One of the most important phenomena of the Georgian romanticists is the problem of defining life, its problem; Georgian romanticists, too, are worried about this “cursed” reality and are trying to grasp its essence in a way that has been well-known in most of the works of Aleksandre Chavchavadze, Grigol Orbeliani and Nikoloz Baratashvili. The outlook of the collective author of Georgian folklore and the romanticists alike feel the reality in which they are, overlooking the ruthless reality of the world, but, nevertheless, they are optimistic and believe in a better future.

Aleksandre Chavchavadze's views on the nature and purpose of the life, on the meaning of life are closely linked to the folk wisdom that has been developed for centuries, as a result of people's direct observation of life.

A collective author of Georgian folklore and romanticist Grigol Orbeliani, alike understands the issue of world and human purpose, allowing us to discuss their interconnectedness, the folklore roots of the poet's creativity, the primary connection to the centuries-old artifacts and oral histories preserved by us in which our ancestors' attitude to death-life and the purpose of life, that is to say, the fullness of life, is fully conveyed; These eternal ideals have been preserved by our ancestors during centuries and loaded with universal problems, which, with in their content and ideals, are very close to the outlook of most of the works of Georgian romanticists, especially Nikoloz Baratashvili.

The collective author of the Georgian folk philosophical lyric and romanticists feel the same reality in which they have to be overlooking the ruthless reality of the world; they share the same passion for knowing the world and its peculiarities and, despite the light shadows of the life, are still optimistic; They believe in a better future, that “soon the sun will rise and shine the darkness”.

**The main provisions of this work are reflected in the following
publications:**

1. “King Vakhtang in Grigol Orbeliani's Creation and Folklore” - Batumi Shota Rustaveli State University, Proceedings of the International Scientific Conference “Humanities in Information Society – III”, Batumi, 2018. (To be printed);
2. “Folk Source of Aleksandre Chavchavadze's Love Lyric” - Proceedings of the National Science Academy of Georgia, Adjara Autonomous Republic Regional Scientific Center, vol. IV, 220-225 pp., Batumi 2019;
3. “Folk beginnings of Grigol Orbeliani's Love Lyric” - Department of Georgian Philology, Shota Rustaveli State University, “Philological Messenger”, vol. V, 180-188 pp., Publishing House “Iverioni”, Tbilisi, 2019;
4. “King Tamar in Grigol Orbeliani's Creation and Oral Speech” - Department of Georgian Philology, Shota Rustaveli State University, “Philological Messenger”, vol. IV, 156-169 pp., Publishing House “Iverioni”, Tbilisi, 2017;
5. “On the Problem of Being and Absence and the Issue of Life in Georgian Folklore and in N. Baratashvili’s Poetry (“Thinking on the River Mtkvari”, Dusk on Mtatsminda”, “Pegasus (Meran)”. Proceedings of the 2nd Scientific Conference of PhD Students of the Faculty of Humanities dedicated to the 80th Anniversary of Batumi Shota Rustaveli State University 2015. Publishing house – “Batumi Shota Rustaveli State University”, Batumi, 2017
6. “King Erekle in Grigol Orbeliani's Creation and Oral Speech” - Department of Georgian Philology, Shota Rustaveli State University, “Philological Messenger” vol. III, 77-82 pp., Publishing House “Iverioni”, Tbilisi, 2016;
7. “The Cozy Abode of Romanticists” - Proceedings of the III International Scientific Conference of Gori State University and Georgian Language and Literature Teaching Center, dedicated to Iakob Gogebashvili, June 12, 2015, 10-12 pp, 2016.